

EERSTE LES - JEUGDPROBLEMEN

Broeder Aloysius

Wij weten allemaal dat het leven dezer dagen met zijn wisselvalligheden en zijn oorlogsjaren vooral de jongere mens heeft geconfronteerd met een groot aantal problemen die door de ouderen niet of slechts ten dele kunnen worden verwerkt en begrepen. Toch is het de jeugd die - opgroeiende - zo dadelijk richting zal geven aan nieuwe geslachten, aan de verdere ontwikkeling van de menselijke samenleving. Daarom lijkt het mij dienstig om bij het beschouwen van de levensproblemen van de moderne mens te beginnen bij het grote probleem, dat bepalend zal zijn voor de toekomst:

DE JEUGD DEZER DAGEN

De jonge mens die in deze wereld wordt geboren, wordt in de eerste plaats geconfronteerd met een aantal omstandigheden die niet altijd gunstig zijn, vooral uit disciplinair oogpunt. Een jonge mens kan niet worden geacht voldoende inzicht en begrip te hebben om zijn eigen leven te regelen. Maar als men hem toestaat een groot gedeelte van zijn leven te regelen, zal hij menen dat de andere beperkingen ten onrechte werden opgelegd. Het disciplinaire element in de opvoeding is wel degelijk van groot belang. Dit wordt in een eeuw waarin men het kind begint te verheerlijken, meer en meer verwaarloosd. In sommige landen is het reeds zover gekomen dat het kind boven de volwassene wordt gesteld en de wensen van het kind boven die van de volwassene gaan.

Ik kan begrijpen dat de jeugd die nog onder de sterke en zware ouderlijke macht werd opgevoed, nu deze vrijheid wil geven aan deze nieuwe kinderen als een poging tot herstel voor hetgeen men zelf heeft geleden. Maar dit is niet acceptabel. Het kind is als een plant. Vindt die plant geen steun, dan verwildert zij. Vindt die plant geen rechte leiding, dan moet u maar afwachten wat voor een vorm eruit groeit. Zo willen wij dan in de eerste plaats de vraag stellen: is er ten opzichte van de hedendaagse jeugd een gebrek aan discipline dat in de thans geldende omstandigheden kan worden hersteld?

Het is niet mogelijk om streng disciplinair te worden in de zin van de oude gewoonten en gebruiken van omstreeks 1900. Dit is niet meer omdat het kind - in aanraking komend met vriendjes en vriendinnen - voortdurend de tegenstelling zou ervaren tussen het eigen leven en het leven van anderen. De ouders zullen wel degelijk veel meer de vrienden dan de gezaghebbers moeten zijn. Maar dan vrienden die met vaste hand leiden, wier woord hun woord is en die nooit overgaan tot bedrog of tot verhulling van feiten die vroegere geslachten nog schaamtevol verborgen achter sprookjes over de kool, enz.. Mensen, die eerlijk zijn, die zelfs het jongste kind een uitleg geven, die voor dit kind reeds enigszins begrijpelijk is. Dat is noodzakelijk. Aan de andere kant: het kind krijgt een bevel. Dit bevel wordt zonodig met redenen omkleed, n.l. indien het kind daarom vraagt. Maar overschrijdt het de gegeven bevelen en orders, dan zal het voor de consequenties ook wel degelijk moeten dragen.

Een kind begeert veel. De moderne tijd speculeert op de begeerte door in overvloed zowel goedkope prullaria als kostbaar speelgoed te vervaardigen. Dit in een veelheid die nog vóór 20 jaar zelfs onvoorstelbaar was. Een kind wil graag "hebben", omdat het zich niet afvraagt "wat betekent dat voor mij" maar alleen op het ogenblik de impuls "ik wil bezitten" gehoorzaamt. Het is aan de ouders om de jeugd op te voeden op een zodanige wijze, dat zij van meet af aan ziet "wat de waarde dezer dingen voor mij is" en niet slechts "is het mooi of niet".

Een volgend punt zou moeten zijn dat de jeugd ook in haar voorstellingen, in haar fantasie wordt geleid. Dat leiden behoeft helemaal niet te geschieden in een strenge vorm waarbij alle gewelddadigheden b.v. worden uitgeschakeld, waarbij elk boek dat enigszins naar het romantische neigt voor een meisje verboden is. Maar het moet wel zodanig zijn dat het voorstellingsvermogen gezond blijft, dat het is gebaseerd op een reële waardering. Dat het droomleven van het kind niet een opbouwen is van een aantal droombeelden, waarin het zichzelf stelt als tegenstelling tot de wereld die het vaak met amorele wapens en middelen wil overwinnen. Dit is een tendens die in het kind zeer sterk leeft. Kinderen zoeken zelf reeds naar het buitengewone, naar datgene wat hen onderscheidt van anderen. Hoeveel sterker wordt dit nog naarmate de leeftijd oploopt en de puberteitsjaren worden bereikt!

Daar zitten wij dan midden in het probleem van de moderne jeugd, van de jonge mensen die geen regelmaat meer willen kennen. Jonge mensen die naar een andere methode zoeken om zich te uiten. Jonge mensen die de wetten der mensheid verwerpen en voor die mensheid vaak slechts een smalende glimlach over hebben. Jonge mensen die niet neer geloven in een kerk, in een God maar evenmin in een staatkundig ideaal. Die alleen nog maar geloven aan zichzelf, aan hun eigen voordeel en haar eigen lusten. Dit beeld is niet te pessimistisch. Het hier gestelde geldt voor ongeveer 50 % van de jeugd van heden ten dage (1955) op de wereld, gerekend tussen de 3 en ongeveer 20 jaar, En dat is zeer veel. Hoe zijn deze dingen tot stand gekomen? In de eerste plaats hebben steeds grotere en intensere wereldconflicten de samenleving hoe langer hoe meer uit een vast spoor gerukt. De vaste gerichtheid in vroeger waar vader zijn hoge hoed opzette, en hoogstens eens nadacht over de Krimoorlog, is voorbij. Vandaag aan de dag kan één volk de gehele wereld tot een exploderend kruitvat maken. Die onzekerheid geeft aanleiding tot een veel minder op de toekomst rekenen en naar de toekomst leven. De volwassenen van deze tijd zoeken het in het heden. Nú willen zij leven, want zij weten niet of er nog een morgen zal zijn. De jeugd die in een dergelijke omgeving leeft, mist het spoor, de vaste lijn. Zij mist zelfs het verschil tussen standen waardoor men tot een persoonlijke verheffing kon komen of een nederlaag kon lijden. Zij mist het geloof in waarden die eeuwig zijn. Zij gelooft dat alles bepaald blijft en beperkt tot wat je nu beleeft. En de jeugd heeft haast om te leven.

Zij zien de ouderen die hen feitelijk op deze wereld hebben gezet niet altijd zonder verwijt aan. Wanneer zij de wereld leren kennen zijn zij meestal reeds op 12 á 14-jarige leeftijd genoopt om die ouders toe te roepen: "Waarom hebben jullie ons in zo'n wereld gezet? Waarom hebben jullie zo gedaan? Kon dat niet anders?"

O, ik weet het, de meeste uiten dat niet zo. Toch is dat de kern van het kwaad. De jeugd kan niet tevreden zijn met de wereld die de ouderen voor hen hebben geschapen, omdat de jeugd er niet de mogelijkheid in ziet om zichzelf te uiten en te vestigen. Wat blijft er over? Een heldendom afgewisseld door roes in het een of ander vliegtuig. Meisjes die soldaat spelen, verkeersagent in uniform, is dat dan een roeping? Arts zijn zeker. Medische ontwikkeling. Maar als je alleen maar in een ziekenhuis terecht komt, wordt het zo vervelend. Verpleegster zijn wordt niet betaald. En wat heb je er aan om voor anderen te werken. De wereld gaat immers toch kapot!

Men verwijt de jeugd dat zij teveel vraagt, dat zij teveel plezier wil hebben en te weinig wil geven. Maar de ouderen hebben een wereld geschapen die - hoe onzeker zij ook moge zijn in haar gehele structuur - binnen het staatkundig verband steeds grotere zekerheden op sociaal gebied gaat geven. De staat is niet meer iets dat zorgt: als iemand bij je komt stelen, dat die diefstal misschien wordt gewroken. De staat is een instituut geworden dat voor je verantwoordelijk en aansprakelijk is, dat je de gelden moet geven om te leven. Men meent recht te hebben om van de gemeenschap een leven te vragen dat gemakkelijk, vrolijk en prettig is.

U begrijpt dat dit voor de jonge mensen niet bevorderlijk is om te komen tot een reëel streven zoals de ouderen dat zien. Tenzij zij hun eigen doel vinden. Zij moeten zelf een richting vinden waarin zij zich kunnen uitdrukken en waaraan zij zich volledig kunnen overgeven. Want zoals alle jeugd heeft ook heden ten dage de jeugd behoefte aan iets waarop zij zich ten volle kan storten, waaraan zij zich geheel kan geven. Iets waarmee zij een wereld kan hervormen,

waarmee zij voor zichzelf en anderen een nieuw leven kan opbouwen. Zo is de jeugd altijd geweest.

Ik geloof niet dat de volwassenen tot voor kort veel hebben gedaan om de jeugd deze richting te geven. Men heeft hen altijd opgevoed tot het "meelopen". En menigeen heeft daardoor elke mogelijkheid tot reëel beleven aan het kind ontnomen. Hij heeft het gemaakt tot een soort sleurslaafje, dat alles kan krijgen wat het wenst, behalve het ene: de emotie, de opwinding, de sensatie. Dan verwijt men de jeugd dat zij grijpt naar verdovende middelen, dat zij misdaden begaat, dat zij mishandelingen pleegt. Dan verwijt men de jeugd dat zij zo onverschillig is, dat zij vecht op straat, en dat zij zich alleen nog maar verdiept in beeldromans en in goedkope films vol moord en doodslag. Maar wat anders heeft het leven dan te bieden?

O, u zegt: het leven hééft wat te bieden. Zeker, het leven heeft veel te bieden, maar de ouderen zijn dat vergeten. En omdat zij het zijn vergeten, hebben zij het aan hun kinderen niet geleerd. De ouderen weten dat er discipline nodig is, maar hun kinderen hebben zij het nooit opgelegd. Hoe kan men dan van de jeugd verwachten dat zij die dingen begrijpt? De jonge mens moet leren. Hij moet leren hoe de maatschappij is, wat de maatschappij van hem verwacht en vooral wat hij zelf daarin kan doen. Kan doen op een wijze die vrede geeft en vreugde.

Reeds lange tijd - al van vóór de eerste wereldoorlog - is er een tendens merkbaar geworden in de richting van "het witte boord": het kantoorbediende willen zijn. Vooral geen werkmans die zijn handen vuil maakt. Men heeft voor het handwerk een zekere minachting gekregen. Men is begonnen met een verheerlijking van de intellectueel als de man in de schone, witte jas op het laboratorium. Of de man in het dure parelgrijze kostuum die van achter een groot bureau opdracht geeft aan duizenden die zelf weer niets anders zijn dan een extensie van een machine.

Hoe moet dan de jonge mens die de wereld zo heeft leren zien - omdat de opvatting van de ouderen nog steeds in die richting gaat - zich voelen wanneer hij op een fabriek komt? Hoe moet hij zich voelen wanneer hij een soort machinetje wordt dat een bepaald deel van de arbeid steeds weer automatisch verricht zonder enige vreugde? Zonder zelf iets te kunnen scheppen? Wat moet de jonge mens ervan denken wanneer al zijn levensvreugde verdrinkt in een zee van cijfers en formulieren? Vindt u het een wonder dat een jonge mens de wetten der maatschappij overschrijdt? Dat de jonge mens een uiting zoekt die door de ouderen en door de maatschappij móét worden verworpen? De jeugd staat in een heel moeilijke wereld. Een wereld, die vol van haat is. Een wereld die vol van problemen is die niet zijn op te lossen. Men dreigt met de atoombom. En de jeugd ontvlucht door het dromen over atoommotoren die toekomstige helden door de ruimte stuw en in aanraking brengen met vreemdsoortige monsters die na vele moeilijkheden worden overwonnen. De wereld bedreigt het leven met het verkeer. Hoe reageert de jeugd daarop? "Wat kan het mij schelen, zij kijken voor mij ook niet uit, laten zij maar zorgen dat zij weggkomen."

Daar staan wij dan aan het begin van ons onderwerp een jeugd die stuurloos en roerloos wordt doordat de ouderen niet op tijd weten in te grijpen. En vooral doordat het gezin iets verloren heeft van die hechte samenhang die het vroeger bezat.

Dan zien wij de moeilijkheden met de huisvesting die het voor het kind vaak onmogelijk maken om over een eigen hoekje, een eigen kamer, een eigen kast te beschikken, om iets te hebben dat werkelijk van het kind zelf is. Het wordt gedwongen voortdurend aan te zien hoe de groteren zich gedragen en - sta mij toe dit op te merken - zich vaak misdragen. Het is toch wel begrijpelijk dat de doorsnee jeugd daardoor nadelig wordt beïnvloed.

Als men deze verwijten openlijk uitspreekt en de gedachten en antwoorden die erop volgen nagaat, dan hoort men heel vaak: "Ja, maar bij ons is dat gelukkig niet zo." Men vergeet één ding, ik heb het reeds gezegd: het kind zoekt naar iets waardoor het zich van de omgeving onderscheidt. Het tracht zijn persoonlijkheid a.h.w. naar voren te brengen. En het heeft bewondering voor al degenen, die de bekende machten durven tart en, de strenge wetten durven overtreden. Twee of drie elementen uit een verstoord gezin kunnen vaak een hele school aansteken. Eén of twee van die elementen op een fabriek kunnen de ondergang

betekenen van tientallen, ja, twintigtallen overigens gezonde jonge arbeiders. Eén meisje op een atelier kan soms de morele ondergang betekenen van al degenen die daar werken. Want de jeugd bewondert degenen die durven. En men ziet als durf datgene wat hoger machten tart. Dan zijn de voorbeelden die de jeugd heden ten dage worden voorgehouden nu niet direct groots: haatpredikingen, oorlogsdreigingen, een spel van vernietiging, een verheerlijking van het seksuele als iets wonderbaarlijks in plaats van het de normale factor des levens te laten die het behoort te zijn. Oorlogje spelen, gewelddadigheid en zaken doen. Keihard zaken doen. Verdienen ten koste van een ander, onverschillig hoe. Geloof echter niet dat ik pessimistisch ben. De moderne jeugd wordt door deze wereld voor veel problemen gesteld. Zij heeft geen vertrouwen in de ouderen of - zo zij dit vertrouwen al bezit - gelimiteerd. Zij leert in school en omgeving te veel om zich zonder enig nadenken over te geven aan een geloof. Zij twijfelt. Wanneer zij al in een geloofsrichting blijft voortgaan, dan is dit halfhartig. Zij vind geen vrede met haar bestaan, omdat vaak de maatschappij eerder kijkt naar "wat kun ie verdienen", dan naar "wat wil je doen?"

Deze jeugd is hard geworden, staalhard. In de moderne kinderen is minder weekheid dan men vermoedt. Zij zijn het product van een tijd vol verwarring. Zij zijn mensen geworden die voor zichzelf zoeken naar iets dat hen kan opheffen uit dit moeras van verdeeldheid, slapheid en onbevredigdheid. De slechten vluchten in de misdaad. Zij vluchten in de roes. Zij gebruiken opiaten. Zij begaan allerhande uitpattingen, De goeden daarentegen zoeken een eigen richting. Zij zoeken een mogelijkheid de wereld te verbeteren om zichzelf te uiten als mensen die een doel hebben gevonden. Zij zoeken een bezigheid die hen bevalt. En hun liefhebberij wordt vaak het vervangingsmiddel voor de arbeidsvreugde die zij eigenlijk moet hebben in de maatschappij.

Dezelfde arbeider die ruw en onverschillig zijn werk op de fabriek- afmaakt, zit 's avonds vol oneindige tederheid, vol oneindig geduld boven een model van een vliegtuig of een spoorlijn die hij aan het bouwen is. Hetzelfde meisje dat onverschillig en met een ruw praatje de borden neerkwakt die zij heeft opgehaald toen zij bediende in het restaurant, zit 's avonds vol interesse een nieuw jurkje te ontwerpen en zij probeert het mooier en beter te maken dan een ander. Die jonge mensen lopen eigenlijk hun roeping mis. Maar dat kan niet anders. De ouderen moeten dit echter begrijpen.

Men moet het kind niet in een richting dwingen. Men moet niet zeggen: daar moet je heen en verder mag je niet gaan. Men moet tegen dat kind zeggen: kijk, dit zijn de mogelijkheden. Een tikje vreugde zo zullen wij alles doen, opdat je deze vreugde moogt ervaren in een heel leven lang in je werk zowel als in je vrije tijd. Wij zullen trachten je te helpen om in de maatschappij een doel te vinden, dat niet alleen gekoppeld is aan het "ik".

Jonge mensen zijn ik-denkers. Wat is het voor mij? Wat betekent het voor mij? Ik denk er zo over en de rest is van geen belang. Indien wij die ik-heid gaan versterken, dan loopt het vaak verkeerd af. Zeker, wij mogen het kind verantwoordelijkheid geven. Dat is noodzakelijk wil men de moderne jeugd redden uit het moeras waarin zij dreigt verzeild te raken. Maar wij mogen niet - en dit zeer nadrukkelijk - het kind in een bepaalde beroepsrichting dwingen. Beter dat het kind als ongeschoolde arbeider begint en al worstelend voor zichzelf een weg baant in de richting die het begeert, dan dat het als klerk, advocaat, dokter of geestelijke eindigt, hoog aangezien door de medemensen maar innerlijk vol ontevredenheid.

De jeugd begrijpt dit. Waar de maatschappij haar de mogelijkheid niet biedt, verzet zij zich op een wrede en harde wijze. Waar de maatschappij aan de jeugd wel de mogelijkheden biedt om vooruit te komen, daar zal de jeugd beter zijn dan haar ouders.

Het probleem der moderne jeugd is in werkelijkheid het conflict tussen teleurstelling en verwachting. Want een kind, dat in deze dagen wordt opgevoed, leert van de wereld zoveel te eisen, leert zoveel dingen als vanzelfsprekend te aanvaarden. En daardoor verwacht het zoveel van de wereld. Maar het vergeet dat het ophoudt kind te zijn: dat het een jonge mens wordt met andere taken en verplichtingen. Het stelt aan de wereld dezelfde eisen, maar de wereld vervult die wensen niet meer. De wereld wijst de eis af en zegt: "Zorg voor jezelf." En daaruit wordt de ellende geboren. Wat is de oplossing daarvoor?

De oplossing hiervoor is in de eerste plaats: eerlijkheid van de volwassenen tegenover het kind. In de tweede plaats: een rangorde in het gezin die aan het kind zelfstandige taken en verplichtingen oplegt binnen zijn vermogen. Anderzijds aan het kind zekere rechten toestaat mits deze worden verdiend, anders niet. Een discipline die het kind leert te gehoorzamen en daarnaast de vriendschappelijke verklaring die het duidelijk maakt waarom de discipline noodzakelijk is.

Geen geestelijke dwang voor het kind maar toch een opvoeding die wij godsdienstig moeten noemen, het kind in kennis brengen met het christendom, alle christendom, zo mogelijk in zijn verschillende aspecten. Het kind kennis laten maken met andere gedachtenrichtingen voor zover dit mogelijk is. Maar niet het kind belóven aan een kerk. Niet het kind stellen voor het feit: je bént dit of dat.

Het lijkt mij goed dat de kinderen die wat ouder zijn, regelmatig een kerk bezoeken. Maar het moet hun eigen keuze zijn of zij naar een dominee of naar een pastoor gaan: of zij naar een Engelse kerk of naar een Roomse kerk gaan. Laat hen zelf zoeken. Of zij dat nu willen doen op een spiritistische séance of in een wijdingsbijeenkomst van Theosofen of Rozenkruisers, zij moeten een geestelijke richting ingaan en zij zullen - dat zegt de discipline - daaraan een bepaalde tijd moeten besteden. Maar zij zullen zelf beslissen wat zij kiezen. Als zij dan kiezen, kunt u ervan overtuigd zijn dat zij goed hebben gekozen, omdat zij een waarheid hebben gevonden die voor hen een leidraad is gedurende zeker de eerste jaren van het verdere leven.

Verder moet de jonge mens datgene verrichten waarvoor hij geschikt is. Hij moet leren het werk te kiezen dat voor hem aanvaardbaar is en dat vreugde geeft, waarmee hij iets kan scheppen waarop hij trots is. Het kind moet leren dat de beloning van de arbeid minder belangrijk is dan de vreugde van de arbeid.

De jeugd moet worden geconfronteerd met het geld. Niet als iets dat men gebruikt voor zijn plezier. Maar als iets waarmee men voor zichzelf een groot aantal dingen die men nodig heeft, moet bekostigen. Doet men dat zuinig genoeg dan blijft er iets over voor het plezier.

De jeugd moet leren dat elke ontwijking van problemen en elke vlucht voor de werkelijkheid slecht is. Zij moet leren dat de buiten gewone prikkel in werkelijkheid altijd een teleurstelling betekent. Zij moet leren dat gezondheid en werkelijke sportiviteit niet voortkomen uit een streven naar maximum prestaties maar uit een ware vreugde, spel en werk gelijktijdig.

Kan men dit aan de wereld geven, dan zal de jeugd van nu het geslacht zijn dat de verbetering van de wereld van morgen mogelijk maakt. Dan spreek ik niet over een technische verbetering, maar over een verbetering van de mensheid. Een mensheid die nu - ondanks haar grote bereiking en beheersing van de stof - zo jammerlijk heeft gefaald.

TWEEDE LES - JEUGD EN OUDERDOM

Broeder Aloysius

Nadat wij de vorige maal a.h.w. inleidend hebben gesproken over de jeugdproblemen, zullen wij nu ernstig verdergaan met een van de grootste problemen die er in de menselijke samenleving bestaat, dus zeker ook in uw moderne tijd, n.l. de grote tegenstelling: jeugd en ouderdom. De jeugd die naar de toekomst streeft en de ouderdom die - vaak onbewust - terugkijkt naar het verleden. Om goed te begrijpen waaruit deze conflicten voortspruiten, moeten wij allereerst even zuiver stoffelijk de jeugd gaan bekijken.

De jeugd bevindt zich in een voortdurende toestand van wat ik bij ouderen "opwinding" zou noemen: hooggespannen sterke vitaliteit. Het gedachteleven nog niet vermoeid door duizenden indrukken van het dagelijks bestaan, nog niet belemmerd door allerhande zorgen en psychische remmingen denkt, fantaseert en ontwerpt zich een beeld van een wereld in de toekomst. De lichaamskracht die over het algemeen rond de 20-jarige leeftijd haar hoogtepunt bereikt, is zodanig dat zij een uitlaat vergt. De jeugd kan eenvoudig niet rustig, bedaard en bezadigd zijn zoals een oudere dat is. Komen die verschijnselen toch voor, dan kunnen wij er wel zeker van zijn, dat er iets mis is: dan klopt er iets niet. Dan heeft de jeugd óf geen levenskracht genoeg, óf zij draagt een masker tegenover de ouderen en komt dan waarschijnlijk in het verborgene tot buitensporigheden. Wij zullen deze nevengevallen een ogenblik uitschakelen.

Het lichaam vergt uitbundigheid, arbeid, bezigheid. Het lichaam vraagt ook - juist doordat het kracht heeft, voorstellingsvermogen en fantasie - een betere, een meer aan het "ik" aangepaste omgeving dan mogelijk zou zijn door het aanvaarden van de oude standaard. De jeugd is dus een revolutionair element. Dat zal zij wel altijd blijven.

Ik wil u niet vermoeien met een opsomming van verschil in interne secretie tussen jeugd en ouderdom. Ik wil u ook niet vermoeien met een beschrijving van verdere lichamelijke processen. Geestelijk heeft de jeugd - meer nog dan de mens die zijn ervaring op aarde reeds grotendeels heeft opgedaan - de drang om zich te uiten, te scheppen, zichzelf te zijn. Ook dit element noopt de jeugd voortdurend zich te verzetten tegen alles wat de ik-heid, de persoonlijkheid zou benauwen, zou vastleggen aan bepaalde regels.

De jeugd is zeer zeker - in de eerste plaats door haar gebrek aan ervaring - over het algemeen onbarmhartig. Zij is hard en meestal rechtuit. De ouderdom daarentegen bevindt zich in een lichamelijke toestand die doorgaans reeds gebrek aan vitaliteit vertoont. Men is voor zijn jaren misschien nog heel erg fiks en flink, maar er mankeert iets aan: de drang tot vernieuwing, de drang om voortdurend verder te gaan, de drang om stoffelijk nog iets te scheppen, te bezitten of te uiten. Slechts enkele lichamelijke functies kunnen tamelijk lang voortgaan. Het resultaat: een oververmoeid lichaam dat rust vraagt, dat in elke verandering van waarden of toestanden in de omgeving een extra belasting ziet die beter vermeden kan worden.

In de jeugd revolutionair, de ouderdom is - zelfs indien zij zichzelf revolutionair acht - over het algemeen zeer behoudend en conservatief. Geestelijk is het voor de ouderdom nog veel moeilijker zich aan te passen aan de jeugd dan lichamenlijk. Want degenen die een leven achter zich hebben, hebben gedurende jaren en jaren hele reeksen ervaringen moeten verwerken. Er zijn vele episoden in hun leven die zij zich liever niet herinneren. En deze herinneringen worden weggedrukt door het psychisch blok, de psychische remmingen, enz.. De ouderen hebben, gedreven door de noodzaak der maatschappij, in een bepaald spoor geleefd. Zij zijn voor een groot gedeelte gewontemensen geworden en kunnen daaruit niet zo gemakkelijk meer losbreken. Zij hebben opvattingen, in hun jeugd opgedaan, sedert het 35e tot 40e jaar niet meer veranderd. Zij nemen wel oppervlakkig vernieuwingen aan maar de kern blijft in hun bewustzijn gelijk. Het is begrijpelijk dat als deze twee factoren tegenover elkaar komen te

staan, daaruit conflicten moeten rijzen. En ook deze conflicten beheersen uw moderne tijd in zeer grote mate.

De jeugd, de jongeren hebben geen vrede meer met wat de oude revolutionairen voor hen hebben verworven. De ouderen die in de strijd groot zijn geworden en vol innerlijke vreugde hun bereiking beschouwen, kunnen niet begrijpen dat de jeugd voor al datgene wat zij dan toch tenslotte tot stand hebben gebracht, zo onverschillig is. De jongeren denken scherp na en binden zich niet aan voorstellingen van orthodoxie, religie en geloof zoals die in de ouderen leven. Zij willen hun eigen weg gaan en kunnen zo maar niet voetstoots aannemen wat de ouderen met hun wijsheid voor hen hebben bereikt. Resultaat: ook het goede dat de ouderen tot stand hebben gebracht, ontmoet bij de jeugd verzet. Zij begrijpen elkaar niet erg goed, die oudjes en die jongeren.

De jongeren streven wel degelijk naar een verbetering. Maar de ouderen zien daarin afbraak, een verandering van door hen hooggewaardeerde waarden. Zij voelen zich a.h.w. in een hoek gedrukt en weigeren zich op non-actief te laten stellen. Zij verdedigen zich met hand en tand tegen de aanstormende jeugd.

In uw maatschappij is praktisch elke staatsman oud, zoals reeds is gezegd. Welaan, deze oude staatsman tracht te handhaven wat z.i. goed is. Hij speelt het spel der wereldpolitiek op zijn wijze. Hij mag misschien een groot man zijn en in staat om voor zijn land enorm veel te doen maar hij zal nooit geheel de steun der jeugd verwerven. Of die man nu Eisenhower, Churchill of Adenauer heet, maakt weinig uit. Zoals de ouderen van de communistische partij voortdurend vrezden voor de jonge, nieuwe elementen die stormachtig trachten vernieuwingen door te zetten, die meer offers vragen in plaats van zoals de ouderen dit liever zouden zien: zo langzamerhand in stille gezapigheid tot vrede te komen.

Zo is elk land - ik zou haast zeggen elke familie - in twee kampen gedeeld: de jeugd en de ouderdom. Dat is niet erg indien beide kampen elkaar verstaan. Want de jeugd - onervaren als ze is - zou te snel vooruit gaan, te grote risico's nemen en teveel verliezen lijden. De ouderdom zou dan een goede rem zijn. Hij zou in het aarzelend meegaan met wat de jongeren trachten te bereiken door ervaring plus behoudzucht de goede elementen kunnen vastleggen die reeds verworven werden en deze ook weer voortzetten voor een komende generatie. Daartegenover zou de jeugd met enig begrip voor de ouderen, met respect voor degenen die een leven lang hebben gestreden en geleefd, tot een voorzichtiger oordelen over die ouderen kunnen komen. Een oordelen dat rechtvaardiger is, maar helaas zien wij deze beide toestanden slechts zelden optreden.

Wat zien wij dan wel? De jeugd die ondanks de ouderen haar eigen weg tracht te gaan, uitroepend: wat hebben de ouderen ons dan gegeven behalve oorlog en oorlogsdreiging, de hopeloosheid van de maatschappij waarin je niet meer vooruit kunt komen. De ouderen roepen daarentegen: de jeugd die zo slap is, zo lusteloos, die zich alleen maar bezighoudt met straatschenderijen. De twee partijen begrijpen elkaar niet.

In sommige gevallen zeggen de ouderen: nu goed, de wereld is een wereld van de jeugd, laten wij de jeugd alles geven wat zij nodig heeft. Zij vergeten één ding: de jeugd vraagt van de ouderdom geen gaven. Zij eist wat zij meent dat haar recht is. En het is niet het recht van de jeugd om die dingen te eisen. Laat het hen dan zelf verwerven. Ook dit is vergeten.

Wij zien op het ogenblik dat de jeugd aan de ouderdom eisen stelt die niet meer gerechtvaardigd zijn. Maar die toestand werd veroorzaakt doordat de ouderen voortdurend hebben toegegeven aan de jeugd. Hen meer en meer hebben willen doen genieten van het leven en hen zorgelozer door hun leertijd in het menselijk bestaan heen wilden helpen.

Zo staan de twee partijen dan tegenover elkaar en zij kunnen elkaar niet begrijpen. De ouderdom begrijpt niet dat wat als gave onverplicht werd gegeven nu door de jeugd wordt geëist. De jeugd kan niet begrijpen dat wat eens werd gegeven en wat als een goed recht werd beschouwd nu plotseling wordt teruggenomen. Zij begrijpen niet waarom de ouderen het ene ogenblik roepen "de wapens neer" en het volgende ogenblik "hoera" roepen wanneer zij de jeugd weer in een leger tezamen willen brengen voor geweld en doodslag. Het is óf het een óf het ander. Beide dingen kan de jeugd niet begrijpen. De jeugd denkt over het algemeen maar

één kant uit, sterk en gericht. De ouderen - in een meer diffuus denken - begrijpen deze gerichtheid zelden.

Met dit beeld van de wereld voor ogen zullen wij na onze analyse van de moeilijkheden der jeugd ons nu een ogenblik moeten wijden aan de moeilijkheden van de ouderdom.

De mensen van uw eigen tijd worden steeds ouder. Het leeftijdsgemiddelde gaat omhoog. Maar de jeugd staat te dringen om de posities. Men moet die ouderen op een gegeven ogenblik uitschakelen. Een ander wil ook zijn kans. Een ander wil ook directeur zijn, ambtenaar. Een ander wil ook een plaats hebben waar hij zijn brood kan verdienen. En zo wordt dus een groot gedeelte der ouderen een soort werkloosheid opgelegd. Men doet gaarne een beroep op hen, indien het zo eens nodig is. Maar zij moeten goed begrijpen - vindt de jongere wereld - dat het alleen maar voor noodhulp is. En de ouderen dachten nog wel voor de wereld onmisbaar te zijn. Daardoor stort zo vaak een deel van je wereld ineen als je ouder wordt en als je ziet dat al datgene waarvan je meende dat het zo belangrijk was, nu zo onbelangrijk wordt. Als je ziet dat alles waaraan je je beste krachten hebt gewijd en gegeven nu anders is dan je je het ooit had voorgesteld.

Daar komt nog bij: hoe ouder de mens wordt hoe meer van zijn eigen omgeving en leeftijd wegvalt. Mensen die je dierbaar zijn, gaan heen. Banden met het verleden worden vaak zeer abrupt verbroken. Je gaat je eenzaam voelen. Die eenzame mensen, die ouderen zoeken dan heel vaak contact met de jeugd omdat zij toch ook zo graag willen leven. Zij proberen zich te gedragen alsof de ouderdom voor hen nog veraf ligt. Zij begrijpen niet dat zij een belachelijk schouwspel zijn in de ogen van de jeugd. Een man van 50, 60 jaar die zich gedraagt als een cavalier van 25 is voor de jongeren een belachelijk iemand. Een vrouw van 50 á 60 jaar die probeert te doen alsof zij nog een meisje is, is ridicuul en achter haar rug voortdurend een voorwerp van spot. Zij willen het niet weten maar zij begrijpen het wel. Daardoor lijkt het of steeds meer de banden wegvallen die hen met de wereld hebben verbonden. Zij zoeken naar een houvast.

Ja, en dan komen de financiële zorgen. Het geld wordt steeds minder waard. Het pensioentje blijft gelijk en de prijzen gaan omhoog. Je geld valt langzaam maar zeker weg. Alles wat je vroeger toen je jong was, hebt gedroomd over je oude dag, blijkt eigenlijk een beetje belachelijk, want het is heel anders geworden. Je voelt je teleurgesteld.

Wordt zo'n ouder mens eenzaam, dan gaat hij zich afvragen: mag ik dit nu wel en mag ik dat nog wel? Hij gaat zich afvragen: hoe zal het dadelijk zijn, wanneer zal ik sterven? Hij wordt bang voor de dood. Hij gaat erover denken. Hij zoekt naar de raadselen des levens. Hij werpt zich neer in gebed tot God in de een of andere kerk en tracht te ijveren voor alles wat goed heet - of dat nu een kwestie van zeden en moraal is of dat het een kwestie is van geloof, van prediking - hij werpt zich erop, die mens. Want hij zoekt niet alleen meer houvast aan het leven maar ook houvast aan een voortbestaan, aan een andere wereld.

Arme, oude mens! Als hij maar zou begrijpen wat de waarheid is: dat hij zichzelf moet zijn, zijn eigen leeftijd te zijn en de jeugd haar gang moet laten gaan. Als hij rustig terzijde zou kunnen staan met een zekerheid dat er een voortbestaan is en dit aanvaarden, zonder zich af te vragen hoe hij gelukkig zou kunnen zijn. Arme, oude mens! Hij kan het niet bevatten. Je bent wel oud, maar je voelt je niet oud. Je kunt je niet voorstellen dat er zoveel jaren in zo korte tijd voorbij zijn gegaan. In vele gevallen word je dan geconfronteerd met de zeer jonge mensen, met de kinderen nog. Dan zoek je in die kinderen om jezelf terug te vinden. En als dat niet gaat, ga je ze haten omdat zij je herinneren aan alles wat je zelf hebt verloren.

Wij weten het heel goed, vrienden: deze dingen die ik hier uitspreek zal geen mens onder de ouderen voor zichzelf erkennen, maar het is de waarheid. Een waarheid die wij steeds weer zien. De mens zoekt in de jeugd naar zichzelf. Wanneer hij niets vindt, wanneer hij zich uitgeworpen vindt, krijgt hij er een haat tegen. Dan gaat hij nurks proberen zich te verheffen door de criticaster te spelen en zich groter te maken tegenover de jeugd. Dan horen wij de verhalen van "mijn tijd..." en "toen ik nog..."

Denkt gij dat de jeugd dat kan accepteren of begrijpen? Wat weet de jeugd van een leven dat geen toekomst meer ziet? Wat weet de jeugd van een leven dat zijn volheid heeft genoten en

nog slechts kan terugzien op een - misschien - gelukkig en rijp beleven? De jeugd bevat dat niet. De jeugd denkt alleen maar aan vooruitgang. Is het dan een wonder, dat er tussen deze beide waarden in het menselijk leven een voortdurend conflict bestaat?

Gelukkig kunnen wij echter ook vaststellen dat de ouderdom in enkele gevallen de jeugd begrijpt. Want wij mogen nooit van de jeugd verwachten dat zij de ouderdom zal begrijpen. De ouderdom moet in de jeugd het streven zien naar toekomst. Zij zal het misschien niet eens zijn met de middelen die de jeugd daarvoor wil gebruiken, met de doelstellingen die de jeugd verkondigt. Zij zal zich misschien gechoqueerd voelen over de vrijheden die de jeugd voor zich neemt. Maar indien de oudere begrijpt en wil accepteren dat de jeugd anders is, dan kan die oudere - juist doordat hij zoveel weet van wat de jeugd nog voor zichzelf moet ontdekken - aan de jeugd een zekere leiding geven. Niet door hen terug te houden, maar door hen te wijzen op een mogelijkheid om verder te gaan die goed is, die geluk en vrede brengt.

Zo kunnen de ouderen voor de wereld een grote zegen betekenen. Betekenen zij een zegen voor de jeugd, dan zal de jeugd de ouderdom vereren alsof hij iets bijzonders ware. Zij zal voortdurend samenkomen om eerbied en hulde te betuigen aan iemand, die het leven heeft overwonnen. Niet omdat de jeugd de ouderdom begrijpt, maar omdat zij in die ouderdom iets ziet wat zij zelf zou willen bereiken. De jeugd zegt dan: als mijn leven zover is gevorderd dan zou ik ook zo in de wereld willen staan. En daarom komt zij en betuigt zij haar hulde.

Voor de jeugd is het ouder worden een proces dat zij niet begrijpt. Men spreekt wel eens over de wreedheid van mensen die hun ouders in een tehuis voor ouden van dagen onderbrengen terwijl het eigenlijk wel anders kon. Men beschuldigt de jeugd van wreedheid als zij haar eigen leven leeft en zich niet al teveel gelegen laat liggen aan de ouderen die nu toevallig ouders of familieleden zijn, maar die verder voor hun leventje toch eigenlijk van zo weinig betekenis zijn. Men is zo gauw geneigd te zeggen dat de jeugd wreed of gevoelloos is. Ik geloof, dat wij het anders moeten zien.

Ik denk dat de jeugd (de jongeren) nog niet in staat is zich voor te stellen dat zij zelf eens oud zal worden. Precies als degenen die nú oud zijn ook een tijd hebben gehad dat zij er niet aan dachten dat zij eens als gezapige ouderen door de wereld zouden gaan, zoekend naar een klein beetje vreugde, een klein beetje deelneming. Zij wijzen de ouderen uit, uit hun maatschappij, uit hun wereld. Niet omdat zij harteloos of gevoelloos zijn maar omdat de ouderen in hun ouderdom hebben gefaald. Zij zijn niet in staat geweest zichzelf te veredelen totdat zij leiders, werkelijke leiders voor de jeugd konden zijn. Zij hebben geweigerd de jeugd de vrijheid te laten om zelf te leven en alleen hun ervaring ter beschikking te stellen, opdat - onopgemerkt - aan de jeugd iets goeds zou kunnen worden gegeven.

U ziet, een groot gedeelte van dit onderwerp is eigenlijk een wijzen op gevoelsproblemen. De werkelijke problemen zijn zo groot niet. Want ach, ouder worden met al de gebreken die er mogelijk bijkomen, is een proces dat iedereen kent, wat iedereen verwacht. Wat men misschien niet prettig vindt maar waarmee men zich tenslotte zal moeten verzoenen. Het ouder worden van het lichaam zegt niets, indien de geest jong blijft en niet slechts het lichaam een kunstmatige jeugd tracht terug te winnen. Dan zal ouderdom een zekere vreugde geven om het vele dat werd bereikt, om het vele dat voorbij is. Slechts indien de ouderdom het ouder worden niet kan aanvaarden op geestelijke grondslag, omdat men in het leven geen geestelijk houvast heeft kunnen vinden en moet teruggrijpen naar lichamelijke waarden, aanzien en gezag, dan is de ouderdom een tragedie. Ik zou in dit onderwerp niet volledig zijn indien ik niet zou wijzen op een ander soort ouderdom. Niet van mensen maar van instellingen en instituten.

Er zijn kerken, die zich beroepen op hun ouderdom. Dat wil zeggen, dat zij gebaseerd zijn op een denken dat heden ten dage niet of slechts ten dele bestaat. Indien die kerk werkelijk zo oud is als zij zegt te zijn - ook vandaag nog in haar denken, streven - dan wordt zij niet meer aanvaard door deze tijd. En als zij zich voortdurend heeft aangepast aan de eisen van haar tijd zal zij nooit meer de grondslagen precies gelijk kunnen uiten als in haar groei- en bloeiperiode. Wie dit niet begrijpt, zal zich verwonderen over de continuïteit van kerken die hun leerstellingen honderden jaren lang verkondigen, schijnbaar zonder enige verandering. Maar

wie nauwkeuriger toeschouwt, ziet dat elke kerk die zo lang bestaat eigenlijk eeuwig jong is. Eeuwig jong omdat zij zich voortdurend tracht aan te passen bij de mensheid.

Nu kennen wij in kerken, genootschappen, regeringsvormen, enz. - net als bij ouderdom - twee soorten. Wij kennen de soort die de ontwikkeling van het heden ziet en vóóruit maatregelen neemt. Haar plannen tekent voor een toekomst en deze niet op de huidige mens maar op de toekomstige ontwikkeling baseert. Het is een feit dat een dergelijke kerk over het algemeen in ledental niet zo groot zal zijn want zij zal a.h.w. geestelijk steeds vooruit blijven. Zij zal steeds weer in staat zijn de jongere generatie op te vangen en een basis te geven.

Terwijl de kerk verder gaat, blijft de mens op een bepaald moment staan. Zo'n kerk is niet oud. Als zij zich durft beroepen op het feit dat ze al zoveel duizend jaar bestaat, dan kunnen wij zeggen: dat is niet waar, je hebt je steeds verjongd. Bij elke nieuwe generatie die wordt geboren, wordt uit jou weer een nieuwe vorm van kerk geboren die weer tracht vóór te zijn, die een vernieuwing, een bewustwording betekent.

De andere soort zijn degenen die wanhopig vasthouden aan het oude. Die proberen met wetten en dogma's een omheining te timmeren om hun gelovigen, opdat ze toch vooral de wereld met haar ontwikkelingen niet zullen zien. Maar die daarin niet slagen en langzaam ledig en hol worden. Die misschien nog vele gelovigen tellen in naam maar weinig in werkelijkheid,

Zo is het ook met regeringsvormen. Een regering die zich baseert op het heden is te laat, want zij zal altijd een wassend verzet tegenover zich vinden in de groeiende jeugd. Zij moet klaar zijn voor morgen, reeds nu. Zij moet zich niet baseren op wat vandaag kan gebeuren en moet worden gedaan. Neen, op wat er morgen nodig zal zijn. Faalt zij, dan zal zij ten onder gaan. Dan zal de jeugd haar vorm langzaam maar voortdurend vernietigen of veranderen totdat er van de oude instelling niets overblijft.

Een regering daarentegen die weet te zorgen voor de komende tijd, zal altijd een gelukkig, werkzaam, nijver en bloeiend land kennen. Zij zal altijd een slag vooruit blijven en daardoor trouwe burgers hebben. Dat betekent meer dan ik u kan zeggen. Dat betekent hetzelfde als voor een gezin kinderen te hebben die boven alles en door dik en dun hun vader en moeder trouw blijven.

Zowel instellingen als mensen verouderen. En zoals de ouderen zich tegen al de nieuwlichterij van de jongeren verzetten, zo verzetten de oude instellingen - ik bedoel hiermede de soort die hol en leeg wordt - zich met hand en tand tegen alles wat nieuw is. Zij trachten zo nodig met geweld het nieuwe te onderdrukken en uit te roeien. Zij zaaien liever dood en verderf dan te erkennen dat zijzelf een fout hebben gemaakt. Ook die problemen staan in de wereld. Problemen die zich overal uiten.

Eens tekende men (Washington) de artikelen die de grondwet der Verenigde Staten zouden zijn. Er is niet veel meer van overgebleven, ook al beroemt men zich erop. Men beroemt zich nog heden ten dage op de Act of Constitution. Wat betekent zij werkelijk? Iets dat meer en meer wordt ondermijnd. Van de vrijheid is alleen overgebleven dat de staat - omdat het nu eenmaal noodzakelijk is - gedeeltelijk de controle heeft gegrepen. Maar omdat die staat zich nog teveel door deze grondslagen gebonden acht om eerlijk en oprecht te zijn. Anderzijds hebben particuliere groepen - ik denk hier zowel aan concerns en trusts als aan arbeidersgroeperingen - het gezag overgenomen. Wij zien de vrijheid steeds verminderen. Men moet met zijn tijd meegaan, ook daar. Een grondwet die vandaag aan de dag nog goed genoeg is om te bestaan, moet worden gehandhaafd en niet worden ontdaan door allerhande besluiten van congressen en achterbakse geheimhoudingen.

Omgekeerd is het nog niet zo lang geleden dat een aantal revolutionairen trachtte in Rusland een beter leven te scheppen. Ze hebben veel misdaan, maar ook veel gedaan en veel tot stand gebracht. Zij zijn echter verstand. Zij houden zich vast aan beginselen die heden ten dage niet meer waar kunnen zijn. Zij houden zich vast aan voorstellingen die absoluut irrealistisch zijn en daardoor vernietigen zij datgene wat zij zelf hebben opgebouwd. Het is treurig dit te zien omdat er altijd slachtoffers vallen.

Elke strijd tussen jong en oud ontaardt tenslotte in geweld, een geweld van woorden of van handelingen. Als het een kwestie is van staatsvormen of van religieuze vormen dan is dit geweld wreder, hartstochtelijker dan iets anders. Het kent geen respect omdat de ouderdom de jeugd niet begrijpt. Men mag van de jeugd van het jonge niet vergen dat het begrijpt wat de ouderdom werkelijk is en betekent, want zij beginnen pas te leven. Zij moeten hun ervaring van leven op deze wereld vol van allerlei zorgen en problemen nog beginnen. Zij moeten nog zoeken naar een doel, naar vrede. Maar de ouderen kunnen dit hebben bereikt. De ouderen moeten de jeugd begrijpen.

Jeugd en ouderdom zijn beide noodzakelijk om in deze wereld tot een ontwikkeling te komen. Indien deze wereld zou worden ontdaan van het stabiliserend element der ouderdom, zou zij heel gauw in vlammen opgaan. Dan zou er niet veel overblijven, juist omdat de jeugd hard en meedogenloos. Maar als er geen jeugd zou zijn, als er niet het jeugdige streven naar vernieuwing zou zijn, dan zou die wereld ook allang zijn ondergegaan. Dan zou zij zijn ingesluimerd en in een steeds intriquer sociaal stelsel zichzelf hebben gewurgd.

Ook de ouderdom heeft wel degelijk een taak, een grote taak. Pas als zij dat beseft, kan zij haar werkelijke plaats in de samenleving innemen. Het is haar taak om a.h.w. onopvallend voor de jeugd de gelegenheid te scheppen om zich uit eigen motieven in de juiste richting te bewegen.

Men heeft wel eens gezegd: een jong mens is een krijgsman, een oud mens een politicus. Al mogen wij niet generaliseren, er is iets van waar. De oudere mens moet politiek zijn. Hij moet de krachten in de juiste richting leiden. De jonge mens is het die de hinderpalen moet verwijderen.

Het is niet de taak van de ouderen om de vrede op aarde te handhaven. Het is hun taak om een zodanig doel te stellen voor de strijdkracht van de jongeren dat de mensheid in de wereld - de wereld van de geest zowel als de wereld van de stof - zal zijn gebaat met alle pogingen van de jeugd om zichzelf te worden en zichzelf te realiseren in haar wereld.

De jeugd met haar eeuwig "waarom", met haar verdergaan, met haar "cynisch zijn" met betrekking tot alles wat die oudjes vertellen, weet niet dat zij zich dan laat leiden. Maar zij is blij indien zij die leiding krijgt. Want de ouderen hebben waarschijnlijk wel geleerd te luisteren. Maar de jonge mens moet zich zo nu en dan eens kunnen uitspreken, moet kunnen redeneren en debatteren. Een goed debater zegt zelf weinig. Maar door het weinige dat hij zegt, geeft hij leiding aan de woorden van zijn tegenstander. Daarom wint hij.

De jeugd kan niet verwachten te winnen van de wijsheid der ouderdom. Laten wij dat vooropstellen. Maar zij kan wel winnen als de ouderdom zich hult in de mantel der onfeilbaarheid.

De jeugd die zich tegen de ouderdom kan uitspreken - eerder om zichzelf duidelijk te maken wat het probleem is dan om iets mede te delen - en die daar dan een medelevend en begrijpend antwoord vindt, is gelukkig. Want zij zal niet alleen een doel in haar leven vinden, maar ook vrede. Zij zal haar strijdkracht ten goede richten.

De grote geschillen tussen oud en jong zijn het, die de middengroep - degenen die de wereld eigenlijk draaiende houden - de gelegenheid geeft om te leven en te werken. De stimulerende jeugd die stuwt en voortdrijft en niet toelaat dat men vastroest. De ouderdom die - de jeugd leiding gevend - zorgt dat er nog juist adem genoeg overblijft voor degenen die in werkelijkheid moeten leven en werken om het doel te bereiken: n.l. een tijdlang nog juist een stap vóór te kunnen blijven op de jeugd tot het ogenblik dat de jeugd hun taak overneemt. En indien zij dit zelf begrijpen en zich dan beperken tot het leiding geven in plaats van zich te verzetten tegen de jeugd - die zichzelf als een actieve factor tracht te handhaven - dan geloof ik dat de wereld er beter door wordt.

Een masker is de onbewegelijke uiterlijkheid waarachter het werkelijke leven zich verbergt. En uiterlijkheden van de mensen zijn niet hun werkelijkheden. De dierlijkheden van de geest zijn niet de werkelijkheid van de geest. En het beeld dat men zich van God maakt, is niet de werkelijkheid van God.

Een masker verbergt veel van hetgeen wij willen verbergen. Het verbergt ook veel van wat anders niet te dragen en onaanvaardbaar zou zijn. De veelheid der dingen die wij kunnen beleven en doorleven en waaruit wij iets kunnen maken, wordt bepaald door het masker dat wij dragen. Het is niet dwaas een masker te dragen zolang men zelf weet dat men er een draagt en zolang men dit masker niet gebruikt om anderen daarmee bewust te misleiden en te bedriegen.

Elk mens heeft recht op een zekere maskering van de werkelijkheid. Zoals de geest recht heeft - tot op zekere hoogte - om dat masker te gebruiken waardoor zij haar doel het gemakkelijkst kan bereiken, mits zij daardoor een ander geen schade berokkent.

Laten wij onthouden dat het grootste masker dat er bestaat het beeld is dat wij ons van God maken. Maar als God Zijn masker zou afzetten, zouden wij niet kunnen leven in het bewustzijn van zijn wezen. Wij zouden Hem niet meer kunnen aanvaarden. Nu maakt het masker het ons mogelijk dichterbij te komen en ons te gewinnen aan een werkelijkheid die later wordt onthuld.

Maar er is altijd het ogenblik waarop alle maskerade voorbij is. Er is het ogenblik dat het feest en de treurspelen ophouden en de mens, de God of de geest naar voren moet treden zoals hij is. Dat is het ogenblik van démasqué.

Dat ogenblik van démasqué is niet te vermijden. En daarom moeten wij er zorgvuldig voor waken dat onze maskers niet iets verbergen waardoor anderen schrikken of haten. Wij moeten ervoor zorgen, dat ons masker voorbereidt op de werkelijkheid van ons wezen, niet dat het de werkelijkheid van ons wezen blijvend verbergt. Want wie zijn masker wil dragen als het démasqué begint, wordt uitgesloten uit de gemeenschap. Hij doolt in duisternis.

Laat ons ook niet trachten anderen te ontmaskeren. Dat is niet onze taak. Maar laat ons wel trachten te begrijpen dat achter hun uiterlijkheden iets anders leeft dan wij zien en beseffen. Dit zal bijdragen tot een werkelijk menswaardig, menselijk en Godwaardig bestaan waarin de Goddelijke werkelijkheid voor de mens steeds dichterbij komt en waarin hij gelijktijdig leert dat de onbelangrijkheid soms belangrijk is door de mogelijkheid die zij scheidt.

DERDE LES - LIEFDE EN HUWELIJK

Broeder Aloysius

Deze twee zijn in de gedachten der mensen praktisch onverbreekelijk verbonden. Men meent, dat huwelijk en liefde a.h.w. een elkaar aanvullend geheel vormen. Gij zult begrijpen, dat hierover meer te zeggen valt dan alleen maar dat het goed is te huwen en dat de liefde een noodzaak is. Laten wij dus allereerst de liefde een ogenblik beschouwen en trachten te zien waarom zij altijd in de wereld - dus ook in de moderne tijd - van zo buitengewoon groot belang moet worden geacht.

De liefde kennen wij in verschillende uitingen. De meest gebruikelijke is hartstocht. Het spijt mij, dal ik dit op aarde moet opmerken.

Maar ook in de moderne tijd is de hartstocht over hut algemeen bepalend voor die verhoudingen, die men met de woorden: liefde, verliefd zijn, liefhebben etc. meent te mogen betitelen.

Een jong mens groeit op in een omgeving, waarin bepaalde waar den voor hem buitengewoon belangrijk zijn. Minder dan vroeger is in deze tijd de vader of de moeder in het gezin belangrijk. Vandaar dat heel veel mensen, als zij verliefd zijn, eigenlijk zoeken naar een compensatie voor hetgeen zij in het gezinsleven hebben gemist. De tendens naar de moederlijke vrouw, die langzaam maar zeker kenbaar begint te worden, is vaak een resultaat van het gebrek aan zorg, die het kind in de jonge jaren in het gezinsleven behoort te krijgen.

Gelijktijdig zien wij dat het vertroetelen van de kinderen door al te veel ouders vaak leidt tot keuzen, die haast masochistisch lijken. Men zoekt dan over het algemeen (vooral de meisjes doen dit) naar iemand, die een zekere wreedheid in zich draagt. Iemand, die tegenstand geeft en die anderzijds toch weer zorgzaam en liefdevol is. Deze liefde, die ik nu beschrijf, komt dus voort uit de behoefte van de mens om zijn leven en bestaan aan te vullen met een kracht, die buiten hem staat en die hij toch bezit en tot deel van zichzelf te maken.

Dan kennen we verder natuurlijk de biologische liefde, die in deze hartstochtverhouding doorgaans zeer veel te zeggen heeft. In de mens is de drang tot voortplanting ingeschapen. Voor zijn hele gezondheid en zijn lichamelijk evenwicht is het noodzakelijk dat bepaalde krachten, die door de sexe bestemd worden in hem of in haar een uiting krijgen. Deze uiting kan natuurlijk door de, geslachtsdaad mogelijk worden, maar is eerst dan volledig, indien ook psychisch een gelijktijdige bevrediging wordt gevonden.

Daarnaast kennen wij de veredeling van deze kracht, waardoor zij op niet-stoffelijke waarden kan worden gericht. Ook in dergelijke ge vallen echter - en daar wil ik wel graag de nadruk op leggen - is zij een deel van het sexuele leven. De liefdevolle eerbied, waarmee b.v. een nonnetje haar Verlosser benadert, heeft in zich zeer vaak een -zij het getransmuteerd - zuiver sexueel drijven. Ik zou dat voor vele gevallen kunnen aanvullen. ik meen echter voldoende hierover te hebben gezegd.

Het sexuele is dit is wel zeer belangrijk. Zonder sexuele bevrediging kan over het algemeen geen behoorlijk huwelijksleven tot stand komen. Liefde alleen op het sexuele gebaseerd zal zolang van kracht zijn als de sexuele aantrekkingskracht blijft gehandhaafd. Het is n.l. zo, dat de sexuele begeerten in de mens gewoonlijk ertoe leiden, dat hij al het andere achterstelt bij de bevrediging van deze drang: dat hij in zijn voorstellingsleven een beeld opbouwt dat hem ook psychisch enige vrede kan geven. Alleen enkele typen - tot zelfkwelling geneigd - zoeken juist hetzij in een wanhopige jaloezie of in een minderwaardigheidscomplex de in het "ik" gevoelde onvolledigheid geheel toe te schrijven aan de geliefde, daar zij menen dat zij op die wijze de band met de geliefde versterken. Dat liefde in deze zin o.i. niet voldoende is, zal u duidelijk zijn.

De vorm van liefde, die ons inziens van belang is, kent echter verschillende elementen, die toch gelijk zijn aan hetgeen ik hier omtrent de meer stoffelijke waarden uiteenzet. Een ware geestelijke liefde kan niet alleen zijn gebaseerd op zelfverloochening. Liefde betekent niet alleen een geven" maar ook een terug ontvangen. Want de liefde – onverschillig stoffelijk of geestelijk - moet te allen tijde worden gezien- als een wisselwerking, waarbij twee of meer personen tijdelijk tot een eenheid worden.

Geestelijke liefde zien we in haar edelste vorm in de naastenliefde. De naastenliefde is gebaseerd op het weten, dat alles uit God voortgekomen tot God zal terugkeren: en daar men zelf ook deel van God is, is dit even belangrijk als het "ik" zelf. Hierin heeft de mens - zo zegt men - de mensheid lief of de Schepper lief. In werkelijkheid echter zuiver ontleed, zien we dat de, mens zichzelf liefheeft in de Schepper en in de schepping. Want dit alles voelende als deel van zijn "ik" brengt hij zijn egocentrisch denken en zijn egocentrische tendensen over op het geheel der schepping, het geheel der mensheid of op de Schepper.

Toch is dit de soort liefde, die we, geestelijk als het meest belangrijke zien. Want zodra we geestelijk ons leven geheel met een ander gaan delen, geheel opgaan in die ander, al hetgeen die ander overkomt ervaren als een eigen door ons beleefd ervaren, en omgekeerd al hetgeen in ons leeft aan die mens schenkend, dan vergroten we de periode van bewustwording. Want in plaats van dat wij nu in een tijdseenheid één ervaring opdoen, doen wij er twee op: die van degene, die bij ons hoort én van onszelf.

Deze liefde is dus wel zeer belangrijk. Zij komt op den duur zover, dat zij het begrip "ik" gaat vergeten. En dan is deze liefde op haar edelst. Want zij vergeet het "ik", omdat zij - deel geworden van een grote eenheid - niet meer in staat is de kern van het eigen zijn en denken te zien als een afzonderlijk wezen. Indien dit wordt bereikt t.o.v. de Schepper, dan spreken we zelfs van de voleinding, de éénwording met God.

In het huwelijk kan een mens nooit gelukkig zijn, indien hij alleen maar de stoffelijke liefde kent. Kent men alleen maar de hartstocht, de stoffelijke genegenheid, de begeerte en zelfs de, droom, die men zelf scheidt om de partner te maken tot datgene wat men verlangt, dan komt er altijd een periode van ontzuivering, van het scheppen van tegenstellingen. Men kan misschien nog aangenaam en prettig tegenover elkaar staan, maar de intimiteit, de eenheid gaat teloor.

In het normale huwelijk kan dan heel vaak het kind, waarin men zichzelf projecteert (dat doen beide ouders), een band blijken, waardoor men elkaar in een derde persoon nog als eenheid kan ontmoeten. Is dit niet het geval, dan kunnen wij er wel zeker van zijn dat dit huwelijk te gronde gaat en dat wat er overblijft hoogstens conventie is. Is er daarentegen sprake van geestelijke eenheid, dan lijkt mij dat zo'n huwelijk niet te verbreken is. Dan hoeft er niet eens sprake te zijn van huwelijk in de stoffelijke zin. Waar twee mensen geestelijk één zijn en zich volkomen met elkaar vereenzelvigen, daar zijn alle voorwaarden voor een werkelijk huwelijk geboren en doet het weinig ter zake of hier nu stoffelijk een bevestiging op gevolgd is of niet. Er is geen kerk en geen staat, die een dergelijke band kan ontbinden. De mens bindt deze zelf. Niemand kan haar breken. Nu is het huwelijk en ook de liefde in uw tijd een verschijnsel, dat meehelpt om de wereld haar nieuwe aanzijn te geven. We zijn in de eerste plaats een langzaam opkomend matriarchaat: in sommige staten sterker, in andere staten minder sterk uitgedrukt. Wij zien verder een veel lossere worden van de huwelijksband. Het huwelijk zelf is niet meer iets heiligs. Het is niet meer een compagnonschap tot aan de dood. Het is alleen maar een officiële toestemming halen voor het uitleven vaak van de hartstocht. Hieruit komen dan ook zoveel scheidingen voort.

Men zal zeggen: Ja, maar die mens was toch goed, toen ik met hem huwde. Neen, gij hebt u een beeld gemaakt van deze mens dat niet goed was of dat wel goed was. Gij hebt u een voorstelling gemaakt, die beantwoordde aan hetgeen gij verlangde in uw partner. En nu de droom langzaam maar zeker vervaagt, meent gij het verstandigst te doen door weg te lopen. Want zo komen echtscheidingen in de wereld. Men meent, dat men ten koste van alles zichzelf moet zijn. Men vergeet, dat juist het gezamenlijk streven en leven het meest belangrijke is. Men legt de nadruk op de geslachtsdaad. Maar wat is dat eigenlijk anders dan een dierlijke functie?

O, ik weet het, in de liefde van deze tijd is het sexuele wel zeer sterk op de voorgrond gekomen. Hartstocht heeft altijd bestaan. Maar zelden is er een tijd geweest, die zozeer de nadruk legde op het sensuele karakter van een samen-zijn tussen man en vrouw als deze tijd. De gehele wereld is overstroomd met reclames van (volgens de huidige mode) volboezemige schoonheden met slanke ledematen, die verlokkelijk zichzelf haast te koop aanbieden, al zijn zij alleen maar als reclame bedoeld. De geestelijke ontucht, die op deze wijze wordt geploegd, is vaak overweldigend.

Aan de andere kant wordt sterk de nadruk gelegd op het zijn. Een man moet een man zijn. Hij is geen man, als hij niet achter alle vrouwen aanjaagt. Een man moet sex-appeal hebben. Een man moet bruut zijn, moet durf hebben, want zo hoort het in deze dagen. U begrijpt, dat deze valse voorstellingen, die de mens van buitenaf worden opgelegd door reclame, bioscopen, literatuur e.d. een funeste invloed hebben op al hetgeen de jonge mens verwacht van de liefde en wat de jonge mens voor liefde aanziet. In vele gevallen is er niet eens sprake van liefde. Ja, vaak is er zelfs sprake van een zekere fysieke afkeer, terwijl men toch de verhouding begint of doorzet, omdat men nu eenmaal geaccepteerd wil worden: omdat men meent, dat men anders geen man of geen vrouw is.

Een ander uiterste is het zich volledig afwenden van de andere sexe: het zoeken naar een carrière en daarnaast de hartstocht beschouwen als een inderdaad dierlijk iets, dat er niet op aan komt. Een houding, die ongetwijfeld juist zou kunnen zijn, indien er niet een zekere zelfminachting bij te pas komt, omdat men zo zwak is te vallen voor dit dierlijke.

De liefde in uw tijd wordt ontheiligd door de sensualiteit, die men terwille van verkoop, reclame en kassuccessen u voortdurend voorlegt. Het element van aarzelend contact zoeken is voorbij. Het liefst gaat men meteen maar tot het uiterste of zo niet tot het uiterste omdat men daar te ... voorzichtig voor is, in ieder geval toch zo ver als men maar durft. In een dergelijk leven schiet er weinig over voor het samen groeien, dat zo belangrijk is.

Mensen, die elkaar ontmoeten, gaan elkaar leren begrijpen. Niet zoals zij verlangen dat de ander zal zijn, maar zoals zij werkelijk zijn: de realiteit. Want alleen een reële voorstelling van de andere persoon, een elkaar kennen met goede gaven en fouten kan leiden tot een aanvaardbare toestand, tot een mogelijkheid van een blijvend en redelijk, gelukkig huwelijk.

Wij moeten ons niet voorstellen, dat de jeugd onmiddellijk de geestelijke liefde naast de stoffelijke zal plaatsen. Daar waar wordt gehuwd gemiddeld vóór het 35^e jaar, maken wij mee dat in de eerste plaats het sexuele, dus de hartstocht, plus de behoefte tot zelfuiting en bevrediging naar voren komt. Echter wordt in het huwelijksleven dan heel vaak juist door het elkaar volledig aanvullen op meer stoffelijk gebied een meer geestelijke band gevormd. En uit deze band wordt dan de geestelijke liefde tenslotte naar voren gebracht, die de mensen méér maakt voor elkaar dan alleen maar partners of bedgenoten.

De behoefte aan deze geestelijke liefde wordt zeer groot in deze tijd. Maar men weet niet meer hoe men zich haar moet voorstellen. Een platonische liefde is óf belachelijk óf een aanduiding dat er iets aan mankeert, dat men geen man of geen vrouw is. Dat men iets halfslachtigs is.

Als dus in het huwelijk de geestelijke behoefte (die vooral langzaam naar voren komt bij degenen, die een rijpere leeftijd bereiken) niet wordt bevredigd, dan gaat, men zoeken buiten het huwelijk: over het algemeen in avonturen, in uitspattingen, in verhoudingen. want men weet geen andere weg. Men begrijpt de belangrijkheid niet van het geestelijk één-zijn.

Ook deze periode zal langzaam voorbij gaan. Als de era van grote oorlogen afgelopen is, zal de mens weer terugkeren tot een meer menswaardig zoeken naar geestelijke liefde en de lichamelijke bevrediging als secundair beschouwen. Misschien ook dat men voor het stoffelijke weer een minachting zal krijgen, waarbij men het normaal vindt dat de stoffelijke bevrediging enerzijds en anderzijds de geestelijke bevrediging wordt bereikt. Indien deze handelwijze in de persoon zelf geen conflicten wekt, kunnen we geestelijke daaraan weinig afkeuren. Het zijn tenslotte de schuldgevoelens, die uitmaken in hoever er wordt gezondigd. Het zijn de gebruiken van de tijd, die de zonde bepalen.

Wij mogen dus zeggen, dat het huwelijksleven en de huwelijksband een geheel nieuwe ontwikkeling zullen doormaken. Deze is o.i. alleen verantwoord, indien zij juist het geestelijk element op de voorgrond gaat stellen. Als in uw tijd zoveel huwelijken mislukken, zoveel lief de wordt beschaamd, dan komt dit doordat men het verkeerde element op de voorgrond heeft gesteld. Doordat men hartstocht voor werkelijke liefde en men zich niet de tijd gunt geduldig te zoeken onder de stoffelijke uiting naar de geestelijke band, die het meest belangrijke is voor alle mensen, zeker in een moderne tijd als deze, waarin u leeft.

Een huwelijk is een menselijke instelling. Een huwelijk wordt niet in de hemel voltrokken. Liefde is een goddelijke instelling. Ook de hemel, maar in de hart der mensen wordt niet bevestigd in de hemel, maar der mensen. Wie het huwelijk ziet als een stoffelijke aangelegenheid net een zakelijk karakter, verloochent niet, alleen de partner en de grote waarden van het leven, maar ook zichzelf. Wie liefde alleen kan aanvaarden, indien er een officieel stempel van goedkeuring: op staat, maar zichzelf niet afvraagt of dit volledig - ook geestelijk - bevredigend is, laat zich afschepen net een goedkoop surrogaat: een beetje fantasie en gedachteleven. Uw moderne tijd moet terug naar het intens beleven van de medemens. De moderne tijd moet terugkeren uit het opgaan in de menigte, het rumoer en het geroezemoes van een grote stad en het jagen en jachten van een leven dat zijn waarde telt in dollars en guldens. De mens moet terug naar de simpele vreugde van het bestaan, waar hij weer vreugde vindt in de arbeid om de arbeid en niet in de arbeid om het geld. Als de mens weer vreugde en vrede vindt in het begrijpen der dingen en niet meer in het weten der dingen, dan zal het huwelijk ongetwijfeld weer de waarde krijgen, die het tenslotte toch toekomt. Namelijk te zijn. de trotse openbaarmaking van een geestelijke en stoffelijke eenheid tussen twee mensen, opdat de gehele wereld zal weten dat deze twee één zijn in werkelijkheid.

KERSTGEDACHTE

Kersttijd. Tijd van vertedering. Tijd van kaarslicht en dennengroen, maar ook tijd van geestelijke krachten, die de wereld beroeren.

Het kerstfeest van de mens, die naar inwijding streeft, zal dan ook zeer zeker een meditatie over goddelijke waarden mede in zich sluiten. Want het verhaal van Jezus, die werd geboren in een stal, Jezus, Vorst der wereld (in geestelijk opzicht althans), die werd gehuldigd door herders als zijn eerste vazallen, is slechts het beginpunt, vanwaar wij moeten uitgaan in het rijk der geestelijke mogelijkheden.

Zoals eens Jezus op aarde werd geboren, zo wordt steeds weer lichtende Kracht geboren in onze harten.

Zoals eens engelen jubelden boven Bethlehems stal, zo jubelen er engelen in ons wezen. Want in ons wordt steeds weer herboren de Christus, de Verlosser van de wereld en vooral de Verlosser van ons wezen.

Wanneer we buiten ons zoeken naar de ontroering en de tederheid, naar de sentimentaliteit zelfs, die maar al te vaak de kerstdagen tekent, dan zal dit Kind voor ons niet geboren zijn. Dan zal dit licht in ons wezen teloor gaan in de oppervlakkige beleving van kerstgezelligheid in huiselijke feesten.

In het Evangelie staat, dat Jezus toen hij in de Hof van Gethsemané worstelde met zichzelf om het offer der kruisiging te kunnen aanvaarden, telkenmale keerde tot zijn leerlingen en zei: "Kunt gij dan niet één uur waken met mij?"

Dit is de eeuwige klacht van alle geestelijk leven, van alle lichtend bewustzijn, dat ook binnen u wordt geboren: Kunt gij niet één uur waken met mij? Kunt gij niet één uur nemen in de volheid uwer dagen? in dit ene uur het kleine licht beschermen, dat in u het begin kan zijn van een werkelijke vrijwording en verlossing?

Eén uur. En dat ene uur is dan het werkelijke kerstfeest en omvat het gehele kerstgebeuren. Want in dit ene uur zult gij in uzelve een kracht vinden, die u wonderbaarlijk schijnt. Die gij

zoudt willen aanbidden, omdat gij niet weet vanwaar zij komt of hoe ze ooit in uw wezen zal voortbestaan.

Indien gij deze Kracht aanvaardt, zal die Kracht in u groeien, in wijsheid antwoorden op de vragen des levens, die gij aan deze Kracht voorlegt, zoals eens de wijzen deden aan Jezus in de tempel.

Die Kracht zal verder groeien. Zij zal uw wezen beheersen en u genezen van blindheid. Zij zal uw wezen beheersen en u reinigen, zoals de melaatsen door Jezus werden gereinigd.

Er komt een ogenblik, dat deze Kracht in u sterft, heengaat en niet meer in u blijft als kenbaar-wezen. En toch zal zij met u zijn. Zij zal u ontsluiten de poort tot het rijk van de Geest, die volmaaktheid in zichzelf vindt en daardoor God durft en kan aanschouwen.

Dit alles in één uur. Dit alles in één moment van werkelijk zoeken naar licht. Want dat is kerstfeest.

Schaars zijn de stralen van de zon. Intens omhullend is de mantel der duisternis. Maar uit het Al treden juist in deze tijd krachten op, die - sterker en sterker de wereld beroerend - weer klank kunnen wekken in uw wezen. Weerklank voor het goed of voor het kwaad.

Zoekt gij het Kind, zoals de herders eens Jezus zochten toen hij was geboren in een stal in Bethlehem? Gij zult niets kostbaars vinden. Want toen de herders kwamen, zagen zij een kind, liggend op stro, in doeken gewonden. Meer niet. En toch was het een wonder.

Als gij gaat tot de kern van uw zijn, zoekend naar de lichten de Kracht, naar de Christus, de Verlosser, die zich ook in u openbaart en uit, dan zult gij geen wonderen aanschouwen, doch een simpel bewustzijn omkleed met aardse redenen, rustend op een bed der logica. Maar met in zich het vermogen om te groeien en u te geven - naast de vrede van dit ogenblik - het bewustzijn dat u alle wereld ontsluit.

Moge uw kerstfeest een feest van bewustwording zijn. Een feest, omdat gij in u Christus heeft gevonden.

(Deze kerstgedachte werd door de Broeders gegeven, uitdrukkelijk voor dit blad, tijdens de decemberbijeenkomst der Inwijdingsschool.)

VIERDE LES - HET HUWELIJK ALS SOCIALE INSTELLING

In onze beschouwing over het huwelijk als een toestand, die de geestelijke en stoffelijke band tussen twee mensen ook uiterlijk bevestigt, hebben wij buiten beschouwing gelaten de functie, die het huwelijk in de samenleving inneemt. Om goed te begrijpen hoe de moderne problemen, die het huwelijksleven met zich brengt, tot aanzijn kwamen en hoe huwelijksvorm en -gebruiken zijn gegroeid, moet ik u een kort overzicht geven van de verhoudingen, die zijn voorafgegaan aan het wettelijk huwelijk. En tevens hoe het wettelijk huwelijk tenslotte is gekomen tot de huidige juridische vorm, waarbij het huwelijk een wettelijk contract is, dat een belangengemeenschap - met of zonder restrictie - betekent tussen man en vrouw.

In de oudheid vinden wij de wilde mens, de primitieve mens. Hier heerst nog in de relatie tussen man en vrouw het recht van de sterkste. Hier is dus roof en geweldpleging datgene, wat voorafgaat aan de paring: deze met of zonder instemming van de vrouw.

Zodra er echter een stamverband wordt gevormd, begint hiervoor een andere waardering te komen. De vrouw wordt tot een bezit en wordt verhandeld, waarbij de sterksten van de stam (de hoofden) plus de geestelijke zieners (de priesters) een zeker bedrag of beter gezegd een zekere gave ontvangen, die wordt betaald door de ouders (voor de toestemming a.h.w., zoals u aan een notaris iets betaalt), terwijl ook de aanstaande echtgenoot een aanmerkelijk bedrag als koopsom betaalt voor de vrouw in kwestie.

Hier is de toestand nog steeds zo, dat geen verhaal bestaat, indien die vrouw zou weglopen of sterven. Later wordt dit steeds formeler uitgedrukt. En naarmate de beschaving hoger wordt, wordt het noodzakelijk de plaats van een vrouw nauwkeuriger te definiëren. Zo vinden wij in de verre oudheid reeds huwelijkscontracten, waarin wordt omschreven, dat deze vrouw als eerste vrouw zal gelden, zodat de erfrechten overgaan op haar kinderen. Bekend is ook de clause (in een mondeling of geschreven huwelijkscontract opgenomen), dat de man - indien de vrouw geen kinderen voortbrengt - is gerechtigd andere vrouwen tot zich te nemen en dezen dan alle rechten te geven van de eerste vrouw.

Naarmate de maatschappij zich steeds verder ontwikkelt, zien wij echter het gebruik (vooral bij vorsten in zwang) om zeer vele vrouwen te trouwen, die in werkelijkheid nooit hun vrouw zijn. Zij behoren tot hun gezin en hofhouding. Wij zien o.a. dat vele farao's, nagelaten dochters van gouverneurs huwen ofwel kinderen van buitenlandse vorsten om dezen bescherming te geven, hen op te nemen in hun huishouding en eventueel ook (vooral waar het kinderen van buitenlandse vorsten betreft) de bestaande internationale verhoudingen te verbeteren en gelijktijdig een zekere gijzelaar te bezitten om zo pressie te kunnen uitoefenen indien nodig.

U begrijpt, dat in deze tijd het vastleggen van rechten meer en meer de vorm krijgt van een wettelijke contract met verplichtingen te ener en te anderzijde. Deze gewoonte komt scherp tot uiting in de nieuwere cultuur, de nieuwe beschaving. Het contractuele betekent het scheppen van een verplichting voor beide partijen. Nauwkeurig omschrijft men die rechten zelfs zo streng, dat er contracten zijn gesloten (o.a. in het vroeg-christelijke Byzantium), waarin het aantal malen per jaar, dat de vrouw bijslaap moest toestaan, precies wordt omschreven.

Hier is dus absoluut geen sprake van een innige verhouding. Er is dus ook geen sprake van een tot elkaar aangetrokken worden, voor zover het dit contract betreft. Het is het vaststellen van een relatie tussen twee mensen op zuiver zakelijke basis met mogelijkheden tot verbreking van het contract (scheidingsprocedures bestonden in de oudheid ook) en verder een vastlegging van verplichtingen, ook t.a.v. de gevolgen der vereniging.

Het gezin nu was oorspronkelijk niet de basis van het sociale leven. De man was daarin wel het hoofd, de werkelijk sociale factor. Al hetgeen hij aan vrouw en minderjarige kinderen had,

was bijkomstig en telde niet mee. Vandaar dat wij zowel Germanen als zelfs de beschaafde Romeinen rustig vrouw en kind zien verdobbelen. Het christendom brengt daarin een grote verandering, zoals ook later de hervormer Mohammed in de islamitische landen hierin een grote verandering zal brengen. Het gezin wordt nu een gesloten gemeenschap die - eenmaal gevormd - niet meer verbroken mag of kan worden. Hierdoor bezit men een eenheid, die zichzelf voortdurend vernieuwt en als zodanig voor de opbouw van de staat zeer belangrijk is. Vooral daar, waar het gezinnen geldt van krijgslieden, die aan de grenzen wonen en die naast de landbouw ook tevens weerplicht hebben. Zij zijn dus de eersten, die moeten verdedigen, indien vijanden zouden invallen.

Voorbeelden van dit soort gemeenschappen vinden wij nog betrekkelijk laat, zelfs in 1800, begin 1900 in de z.g. Janitsjaren- en Kozakkendorpen in Rusland, die nog geheel op deze basis hun huwelijksgebruiken kennen en ook hun onderlinge arbeid en taken verdelen. Naarmate de vrouw eigenlijk als arbeidsdier minder wordt gebruikt, wordt haar functie in het gezin belangrijker. Langzaam maar zeker vergroot zij haar invloed op de man, ook uiterlijk. Wij mogen zeer zeker niet ontkennen, dat vanaf het stenen tijdperk de vrouw door middel van de man haar wel degelijk aan de gemeenschap heeft kenbaar gemaakt en vaak heeft opgelegd. Maar uiterlijk gebeurde dit zeer zelden.

De middeleeuwen kennen de vrouw in een vrijere positie, zij het ook dat zij nog lang niet gelijkwaardig is in sociaal opzicht aan de man. En als deel van het gezin heeft zij rechten, die zij ontleent aan haar echtgenoot. Voorbeelden daarvan kan men in de moderne titulatuur nog vinden b.v. in Duitsland, waar men spreekt van "Frau Generaldirektor, Frau Lehrer Frau Professor" enz., waar zelfs de titel van de man wordt overgebracht op de vrouw en deze haar sociale standing bepaalt.

Opvallend is, dat in geen van deze manieren van contractsluiten (hetzij kerkelijk of zuiver voor de ambtenaren van de staat) de liefde als een onontbeerlijke factor voor de huwelijksluiting naar voren komt. In het Oosten zien wij huwelijksgebruiken, waarbij kinderen reeds vóór de geboorte soms provisorisch worden verloofd. En blijkt de sexe juist, dan gaat de verloving reeds in op de 9^e dag van hun leven. Het huwelijk wordt dan vaak reeds voltrokken op 8- of 9-jarige leeftijd. Kinderhuwelijken komen daar tegenwoordig minder voor, maar zijn ook nu nog gebruikelijk.

Hier komt eigenlijk een andere richting van gebruik naar voren. Het huwelijk tussen twee kinderen is niet bestemd om hun een gelukkig gezinsleven te geven. Het is bestemd om twee belangen, twee families b.v. aan elkaar te verbinden. Wij kennen het huwelijk in de middel eeuwen in Europa (ook in Nederland) als een middel om b.v. aangrenzende bezittingen met elkaar te verenigen. U zult begrijpen, dat de sociale factor in het huwelijk heel vaak een zakelijke is. Dit moet er op den duur toe leiden, dat het huwelijk werd gezien als een onontbeerlijke bouwsteen, daar het een stabilisatie betekent van elke maat schappij, waarin het wordt aanvaard als een onscheidbare of niet ge makkelijk te scheiden contractvorm.

Om u een beeld te geven van wat mogelijk zou zijn. Gesteld, dat in Nederland het huwelijk slechts een huwelijk uit genegenheid zou zijn, waarbij door het verdwijnen der genegenheid gelijktijdig de bevrijding van de huwelijksband, de verbreking van het huwelijkscontract mogelijk zou zijn, dan zou hierdoor een vlottende bevolking ontstaan met een voort durend wisselend element. Een element, dat zeer instabiel is en bovendien ook de emotionele instabiliteit bij de bevolking bevordert. Resultaat: men zou ten aanzien van werkkraft en productievermogen dit niet meer op een vaste rekening kunnen baseren. Men zou verder t.a.v. de kinderen niet zeker zijn, of dezen allen kunnen worden opgevoed. En kinderen, nieuwe mensen, die de staat voor een groot deel kan vormen in haar richting (ook in een vrije democratie) zijn voor de staat zeer belangrijk. Want zij betekent een continuering door overtuigde mensen (zij weten immers niet anders) van haar eigen zienswijze en zo ook van haar staatsbestel en het gezag van haar gezaghebbende groeperingen.

Dit korte overzicht zal u duidelijk maken, wat ik thans wil poneren omtrent de sociale functie van het moderne huwelijk.

Het moderne huwelijk is in een niet gemakkelijk te verbreken vorm als contract zeer gewichtig voor de staat, omdat het een stabilisatie van de economie der staat betekent. Een wegvallen van deze contractvorm door het gemakkelijk verbreekbaar worden daarvan, betekent voor de staat chaos en daardoor op den duur ondergang,

Maar nu zit de moderne mens wel met dit contract opgescheept. Want wat men heeft vergeten, is dat de omstandigheden geheel anders zijn geworden. De vrouw wordt in vele beroepen als gelijkwaardig of bijna gelijkwaardig aan de man erkend. Ongeveer 60 tot 70 % van de jonge vrouwen leert een beroep en oefent dat - al is het maar gedurende korte tijd - ook uit. De vrouw is voor haar onderhoud niet meer aangewezen op het contract met de man, voor wie zij dan - volgens dit contract - gelijktijdig huishoudster en bijslaap is. Zij is dus veel vrijer. Indien zij een huwelijkscontract sluit, is zij dus niet meer terwille van zelfbehoud genoodzaakt zich aan alle voorwaarden van dit contract voortdurend en nauwkeurig te houden. Door deze grotere vrijheid wordt het haar eenvoudiger gemaakt af te wijken van wat de vroegere jaren als het rechte pad in het gezin hebben gezien.

Met een stabiele persoon als echtgenoot, bij een redelijke omgeving en verzorging, zal zeer zeker het huwelijk sociaal zeer geslaagd zijn, zelfs als er sprake is van genegenheid in plaats van werkelijke liefde. Als echter een der beide huwelijkspartners anders geaard is, dan komen de mogelijkheden van deze moderne opzet sterker naar voren.

Er zijn b.v. zeer veel mannen in aanleg polygaam. Zij worden voortdurend getrokken tot de andere sexe en - ofschoon zij hun eigen echtgenote waarderen - zijn zij toch geneigd hun hulde ook te betuigen aan andere opvallende voortbrengselen van het menselijk ras. Hiertegen was vroeger zeer weinig in te brengen. Er is een tijd geweest dat het zelfs niet van goede smaak getuigde als echtgenoten elkaar liefhadden. Er werd verwacht, dat man zowel als vrouw buitenechtelijke verhoudingen de liefde zouden zoeken, terwijl het huwelijk zelf eerder een zakelijke of een prestigekwestie betekende. Op het ogenblik is dat niet zo. De vrouw stelt in deze tijd steeds hogere eisen aan de man. De man daarentegen verwacht van zijn vrouw niet slechts dat zij de zakelijke partner is, degene die zijn huishouding verzorgt, die hem kinderen baart, maar hij verwacht van zijn vrouw al datgene, wat hem vroeger in een veelheid van minnaressen werd geboden aan prikkels en dergelijke. Dit wordt zelden zo geformuleerd. Toch is dit de kern van de zaak, voor zover wij het sociale probleem van het moderne huwelijk willen bezien.

Het is begrijpelijk, dat man noch vrouw te allen tijde en volledig tegemoet kunnen komen aan deze eisen. Het ideaal, dat men zich nu stelt, is gebaseerd op een volledige liefde en één worden. Maar men huwt zeer vaak, voordat men enigerlei besef heeft van wat het huwelijk juist in deze zin inhoudt. Het resultaat is, dat in het huwelijk allerhande onaangenaamheden voorkomen. Het is op het ogenblik niets bijzonders meer, dat iemand 4 á 5 keer scheidt en wederom huwt: althans waar er men de middelen daarvoor heeft. Men zegt dan: Dit is de verwording van de wereld. Het is geen verwording, want deze huwelijken zouden ongetwijfeld vroeger verhoudingen zijn geweest. De feitelijke toestand blijft gelijk. Maar het voortdurend wisselen met al zijn economische verplichtingen brengt iets anders met zich mee.

Sommige meer moderne mannen en vrouwen kennen een harem van ander-sexigen. Een vrouw, die meer mannen - zij het achtereenvolgens - de hare noemt en de producten der liefde dan ook ter verzorging krijgt. De kinderen kan nooit datgene worden gegeven, wat vroeger in een gestabiliseerd huwelijk aan de uit dat huwelijk geboren kinderen kon worden gegeven: n.l. een vaste omgeving met vaste regels en daardoor ook een vaste basis voor de opvoeding: een bewuste basis voor de karaktervorming van de jeugd. Het wegvallen hiervan betekent niet - zoals men wel eens zegt - een verslapping der morele vormen. Het betekent echter wel, dat de jeugd - zich niet realiserende wat de oorzaak is van het huwelijksgebruik en het huwelijkscontract - meent het beter zonder dit te kunnen stellen en slechts door de drang van ouderen ertoe overgaat een huwelijk ook officieel te bevestigen.

De grote seksuele vrijheid betekent wederom voor de maatschappij een minder stabiele bevolking, waarbij neiging, hartstocht een sterk beïnvloedende factor zijn t.a.v. productiviteit enz.. De vaste contractuele verplichtingen van het huwelijk leggen aan de man die werkt een aantal verplichtingen op, die hem zullen dwingen zijn taak zo goed mogelijk te volvoeren, wil

hij zichzelf niet minachten. Bestaat deze verplichting niet, dan zal hij veel meer zijn eigen zin, zijn luimen volgen. Hij zal gemakkelijker van beroep veranderen. Hij zal minder van zijn bazen accepteren enz.. Hij zal er ook gemakkelijker toe komen een wet te overschrijden. De stabiliteit der maatschappij raakt in gevaar.

Ofschoon men dit op het ogenblik nog niet begrijpt, is de achtergrond van de grote onrust dezer tijden - althans ten dele - gelegen in deze verandering van visie ten aanzien van het huwelijk. Zolang het huwelijk geheiligd is, zolang het huis gelijktijdig de trots, de verantwoordelijkheid en zo – mogelijk - ook het werkelijk leven van de man en ook van de vrouw betekent, hebben wij te maken met een stevige, vaste basis, waarop wij kunnen rekenen en waarop de maatschappij kan bouwen, waardoor wij kunnen calculeren en onze productie bepalen. Dan hebben wij een vaste norm, aan de hand waarvan wij wetten kunnen stellen, die door iedereen worden aanvaard en ook gerespecteerd. Zolang het huwelijk een vaste, aanvaarde band blijft, zal ook het gevoel van verantwoordelijkheid groot zijn.

Nemen wij nu echter voorbeelden, die meer en meer voorkomen. Een man en een vrouw besluiten een huwelijkscontract te sluiten. De vrouw zowel als de man blijft werken, omdat - zo zeggen zij - het geld nodig is. Zij zijn dus niet bereid een offer te brengen voor hun vereniging (een vermindering van de levensstandaard), maar willen alleen deze vereniging aanvaarden, indien zij op gelijke wijze of beter kunnen leven. Dit brengt met zich mede, dat de functie van de vrouw als voortzetster van het ras ernstig in het gedrang komt. Kinderen worden een belasting, zodat juist vaak degenen in de meer intellectuele klassen eerst op latere leeftijd ertoe overgaan om zich "kinderen aan te schaffen", zoals dat dan heet. Resultaat: de betere klassen der maatschappij brengt op het ogenblik gemiddeld minder levenskrachtige, vitale kinderen voort dan de arbeidende klassen. De arbeidende klassen daarentegen door haar gebrek aan middelen en haar opvattingen omtrent huwelijk zowel als huwelijkstrouw (die vaak meer in de oude tijd liggen), ziet het kind als een middel om rechten van de maatschappij te verwerven. In beide gevallen komt het kind iets te kort.

Mensen van inferieure kwaliteit nemen toe. Inferieure kwaliteit punt 1: door geboren te worden in omstandigheden, waarbij het moederlichaam niet meer de beste krachten aan het wordend kind kan geven. Punt 2: door het scheppen van een omgeving in een maatschappij, waarin dit kind niet meer kan komen tot het verwerven van een besef van verantwoordelijkheid met betrekking tot zelfverrichte arbeid, taak enz., zoals vroeger gebruikelijk was.

Het is niet aan mij om hier met Cassandra een klacht aan te heffen en ondergangsgedachten uit te spreken. Ik wil er echter op wijzen, dat de huidige opvattingen omtrent het huwelijk ofwel veel te modern, dan wel veel te ouderwets zijn. Of men moet de maatschappij baseren op het werken van man en vrouw als regel en daardoor het gezinsleven tot een minimum terugbrengen (dit betekent een veel sterkere reglementatie van het economisch leven dan anders mogelijk zou zijn), of men moet teruggaan tot de vaste gezinsband, waarbij de eisen, die de echtelieden elkaar stellen, minder en niet groter zijn.

Dit probleem is in sommige landen groter, in andere landen minder groot. Het confronteert ons ook met de moeilijkheden van de moderne mens zelf. Is het gezin nog heilig? Vraagt men vaak niet teveel van elkaar? Is het onbevredigd zijn, dat in zovele huwelijken voorkomt, eigenlijk niet te wijten aan het stellen van zware, veel te zware eisen aan de partner, omdat men meent (het is lang niet altijd waar) dat men in staat is ook zonder deze zichzelf te redden?

Een aera van economische onafhankelijkheid voor de vrouw, zoals op het ogenblik meer en meer aanbreekt, brengt met zich mede, dat - daar de man niet geneigd is zich tot huishoudster te laten degraderen - het huwelijk ofwel geheel anders moet worden gewaardeerd, dan wel beperkt blijft tot een zuiver zinnelijke uiting. Een gezin behoort n.l. gezamenlijk te leven: het behoort een hechte eenheid te zijn. Dat kan het nooit zijn, indien de man met zijn constructieproblemen rondloopt, terwijl de vrouw juist met de inventaris van haar bijouteriewinkel bezig is. Het kan het zeker niet zijn, als de man zijn professionele bereiking teruggesteld ziet door successen op een ander gebied van de vrouw.

Voorbeelden hiervan kunt u te over vinden daar, waar de verheerlijkte afgoden dezer dager, (de filmsterren, de grote toneel- en zangsterren) in het huwelijk mislukken. Zij stellen zelf te grote eisen aan de partner, daar zij niet geneigd zijn diens belangrijkheid te erkennen en te respecteren. Vroeger had de vrouw twee mogelijkheden: of ze was de beschermde pop en liet zich vertroetelen, of zij was de volledige deelgenote, met werkelijke levensbelangen, aan al hetgeen haar echtgenoot tot stand bracht. Op het ogenblik draait de zaak om. Nu vraagt de vrouw vaak dat de man haar als het belangrijkste beschouwt - wat hij niet kan, omdat zijn werk voor hem altijd belangrijker blijft: dat is zijn uiting in de wereld. Omgekeerd vraagt de man heel vaak van zijn vrouw, dat zij gelijktijdig veel voor hem is.

Het resultaat, mijne vrienden, maakt het moderne huwelijk - of dat nu kerkelijk wordt ingezegend of alleen reglementair bevestigd voor de staat door een ambtenaar van de Burgerlijke Stand - over het algemeen tot een gevaarlijk experiment. Het gevaarlijke experiment kan alleen worden opgelost, indien men zou overgaan tot het werkelijke huwelijk uit liefde. Want dan is de innige genegenheid en het gevoel van eenheid met de partner voldoende om alle voornoemde bezwaren weg te vagen. Dan kent men een zekere tolerantie ten aanzien van elkaar. Dan is men bereid elkaar iets te laten of voor de ander een offer te brengen. De hartstocht heeft dit tot nu toe nooit tot stand kunnen brengen.

Daarbij komt nog het volgende aspect, dat ook even moet worden genoemd, willen wij volledig zijn of althans enigszins naar volledigheid streven.

Menig huwelijk wordt in de huidige maatschappij gesloten uit hartstocht. Soms zelfs zuiver als resultaat van sexuele behoefte. In de vroegere maatschappij wist men dat aan zo'n huwelijk geen ontkomen meer was. Men mag dan spreken over wreedheid, die dit in geestelijk opzicht betekende, als beide echtgenoten elkaar leren haten, vanuit sociaal- economisch standpunt betekent het in ieder geval dat beiden alles zouden moeten doen om zo goed mogelijk samen op te schieten. Want zij kunnen immers niet meer van elkaar af. Door elkaar te verlaten zouden zij zich geheel buiten de maatschappij stellen. En dat was een zeer grote consequentie. Als resultaat bleef zelfs het ongelukkige huwelijk stabiel.

Op het ogenblik huwt men en als het tegengvalt, scheidt men. Vroeger was die mogelijkheid tot scheiden er niet en moest men het nog eens met elkaar proberen. Toen waren dergelijke absurditeiten, zoals iemand, die reeds driemaal gehuwd en gescheiden is, de vierde maal huwt met haar tweede echtgenoot, onbestaanbaar. Dat zijn onzinnige dingen! Die onzinnigheden worden door een moderne wetgeving mogelijk gemaakt. Een wetgeving, die echter niet geneigd is de consequenties van de maatschappelijke verschuivingen, die hierdoor zijn veroorzaakt, ook te accepteren.

Vanuit geestelijk standpunt zou ik willen pleiten voor een veel grotere vrijheid, maar wil er dan ook meteen op wijzen, dat dit stoffelijk zeer grote consequenties zal hebben. Schouwende vanuit staatkundig standpunt moet ik toegeven, dat hoe moeilijker de scheidingsprocedure wordt gemaakt en hoe meer lasten zij betekent voor de mens, des te beter dit is voor de staat.

Dan nog een punt, dat - gezien de omstandigheden van de moderne wereld - het beschouwen waard is.

De wereld begint op het ogenblik overbevolkt te raken. Deze overbevolking lijdt zeer zeker onder de tendens van menige staat om het aantal van haar burgers zoveel mogelijk te vermeerderen. Ik meen, dat een ieder in het huwelijk juist vanuit dit sociaal en economisch standpunt op de hoogte zou moeten worden gebracht van de mogelijkheden om uitbreiding van het gezin tijdelijk te verhinderen, dan wel op het geschikte ogenblik tot stand te brengen. Ik meen, dat dit zou moeten behoren tot de opleiding van elk jonggehuwd paar: zo mogelijk een opleiding zelfs vóór het huwelijk.

Godsdienstig zal men vaak hiertegen bezwaren opperen. Ik meen echter, dat deze bezwaren door de feiten zullen worden achterhaald. Niet omdat de aarde niet in staat is al deze nieuwe monden te voeden (zij heeft zowel de wetenschap als voldoende middelen daartoe), maar omdat de mensheid tegenwoordig niet meer in staat is deze veelheid van mensen op een juiste wijze over de wereld te verdelen en te regeren. De overbevolking geeft aanleiding tot vernietigingsdaden.

Het feit, dat men in het moderne huwelijk het kind tot een soort bron van inkomsten heeft gemaakt, is af te keuren. Mij dunkt, dat ook hier de verantwoordelijkheid, die de ouders ten opzichte van hun kind hebben, is weggenomen. Het kind wordt opgevoed door de staat en deze zal zeggen hoe: ook als u dan zelf moet kiezen naar welke school het gaat. Maar de staat decreteert wat er wordt onderwezen. De staat zorgt, dat het kind tenminste zoveel jaren op school blijft.

Dat is allemaal heel mooi, maar het betekent tevens, dat het gevoel van verantwoordelijkheid bij de ouders voor hun kinderen minder wordt: dat zij minder de consequenties begrijpen van het opvoeden van een nieuw leven. Dit op zijn beurt leidt tot het ontstaan van onzekerheid bij de kinderen, wat eveneens een grotere instabiliteit in de maatschappij betekent.

Mijn conclusie is deze: Wil men in deze moderne maatschappij het probleem van het huwelijk sociaal oplossen en elk a-sociaal aspect erin vermijden, dan zal men zich moeten houden aan de oude huwelijksgebruiken en niet aan de moderne versie daarvan.

Wil men tot grotere geestelijke vrijheid komen, dan dient men te beseffen, dat men zich hiermee als individu naast de gemeenschap stelt en geen recht heeft van die gemeenschap iets te verlangen: dat de gemeenschap een misdaad begaat tegenover zichzelf, indien zij aan dergelijke individuen steun verleent, zelfs indien zij in hun keuze volledig gerechtvaardigd zijn en deze vanuit geestelijk standpunt volledig kan worden goedgekeurd.

Mijn pleidooi betekent. Het huwelijk als contract moet onverbrekkelijk zijn, dan wel een termijncontract met een van tevoren vastgesteld termijn. Slechts op deze wijze is voor de maatschappij een overzichtelijke toestand te bewerkstelligen, van waaruit men op den duur een nieuwe, geregelde basis kan opbouwen, van waaruit men kan regeren zowel als produceren.

Ik ben ten eerste tegen alle maatregelen, die de scheiding vereenvoudigen, die steun betekenen aan jonggehuwden door officiële instanties, die door hen als recht en niet als gunst worden gevoeld.

Ik ben tegen elke steun van regeringswege ten aanzien van gezinsuitbreiding, kortom, tegen al datgene wat het gevoel van verantwoordelijkheid, van samen tegenover het leven staan en gezamenlijk bereiken, teniet zou doen.

Ik ben ervan overtuigd, dat de huidige maatschappij met haar nadruk op sex enerzijds, haar fantastische pogingen tot bevordering der openbare zedelijkheid anderzijds (als gescheiden zwemmen, voorschriften omtrent de kleding van de sexe enz. enz.) volkomen op het verkeerde paard wedt. Deze maatschappij moet leren het sexuele leven als iets normaal te zien en het huwelijk daarnaast leren beschouwen als een vanuit regeringsstandpunt volledig maatschappelijke factor gelijk te stellen met elk ander contract. Geen rechten gevende ten aanzien van de gemeenschap, maar slecht betekenende rechten en plichten tussen de partners, die het contract aangaan.

Op deze wijze, meen ik, zal men beter beseffen wat het huwelijk is en zal men ook beter in staat zijn het huwelijk te maken tot een succes, ook in sociaal opzicht. Dit alles met een verwijzen naar hetgeen over het onderwerp "Huwelijk en Liefde" reeds de vorige keer werd besproken.

PERSOONLIJKHEID

Ik heb het Al tezaam gebracht

in ene, enge cirkelgang.

Ik heb gedroomd van dit bestaan

al eeuwen, eeuwen lang.

Toen vond ik in mijzelf de tijd en deelde zo

de eeuwigheid en heel het Al in delen.

ik begon daarmee - besloten in 't enge zijn -

voorzichtigkens te spelen.

En ziet, toen 'k leefde in de tijd,

toen werd mij 't Al persoonlijkheid.

Ik droom en ik zie 't beperkte deel

van 't Al, waarmee ik toevallig nu speel

en 'k zeg: "Ziet, dit ben ik zelve."

En ik delf in het leven en ik delf in het zijn.

Ik onderga vreugde en ik lijd pijn.

En heb ik genoeg in het Al gedolven,

dan zeg ik: "Dit is mijn persoonlijkheid"

en ik meen: dit gaat voort tot in eeuwigheid.

Maar ik heb slechts een deel van mijzelve gezien,

een deel van mijzelve beleefd.

Ik zie niet de Kracht, die uit heel het Al

één kosmisch beeld slechts weeft. .

Zo, spreek ik van persoonlijkheid, dan is het tijdelijk zijn.

Iets, waarvan je scheiden moet

in lijden en in pijn.

't Is waarde, die je moet vergeten,

wil je 't Eeuwige weer ondergaan.

Omdat persoonlijkheid slechts is

een déél van een werkelijk bestaan

en niet de Waarheid, niet het Al.

Toch. ... kan ik zonder persoonlijkheid bestaan?

Kan ik zonder persoonlijk denken en leven mijn wegen gaan?

Kan ik streven en werken en sterven en leven,

wanneer ik mijzelve niet ben?

Wat is er, behalve mijzelve dan,

dat ooit mijn Schepper kent?

Voorwaar, wat ik noem persoonlijkheid, is

spiegelbeeld van God.

Een heel klein brokstuk, uitgebeeld

in 't leven, in het lot,

mij opgelegd.

God is de Werkelijkheid, de Eeuwigheid.

Persoonlijkheid is het ervaren slechts Daarvan.

Maar ook het goddelijk recht, mij toegestaan,

omdat ik uit het onbewuste,

bewust weer tot Hem in wil gaan.

VIJFDE LES - LEVENSBEMING

Broeder Aloysius

Wanneer de mens in deze moderne tijd eindelijk volwassen geworden gehuwd is of zelfstandig in het leven staand zijn weg begint te volgen, dan is die weg vol problemen. Deze problemen vloeien wel in de eerste plaats voort uit de wijze, waarop men tegenover het leven staat. Heel vaak laat men zich door de veelheid van invloeden, die rond elke mens weer opnieuw kenbaar worden, leiden, zodat men voortschrijdend zonder te weten waarheen zich enigszins gaat gevoelen als een schaap, dat naar de slachtbank wordt geleid.

In andere gevallen zien wij, dat de mens niet meer in staat blijkt te zijn bepaalde slagen van het noodlot op te vangen. Hij legt zich er niet bij neer, maar blijft morrend, versuft achter en vervreemd meer en meer van degenen, die om hem heen zijn en van het leven, waaraan hij zelf toch ook voortdurend dient deel te hebben.

Wij zullen trachten dit onderwerp van levensbeaming dan ook te belichten in verschillende factoren, daarbij steeds de mogelijkheid belichtend om juist in deze wereld, waarin u heden ten dage leeft, vrede en kracht te vinden, ja, de volledige oplossing voor uw problemen.

Het eerste punt is het gewone, dagelijkse leven. Naarmate de maatschappij complexer is geworden zijn de regels, waaraan ieder binnen die maatschappij zich heeft te houden, steeds in aantal toegenomen. Men is gehouden zich zuss te gedragen of zo te handelen. Er zijn gewoontesjablonen gevormd, die - ofschoon geen voorschrift of wet - toch door een ieder met pijnlijke nauwkeurigheid worden opgevolgd bij elke kleine handeling in het dagelijks leven.

Het eerste punt gaat over juist dit voortdurend gelijke ritme, deze steeds gelijkblijvende handelingen in het dagelijks bestaan. Als iets tot gewoonte is geworden, dan geschiedt dit haast mechanisch. Er zijn vele werkzaamheden, waarbij wij niet meer het denkvermogen nodig hebben. Want het aantal beroepen of bezigheden, waarbij de mens zich voortdurend moet inspannen, moet denken, analyseren en reageren, zijn betrekkelijk weinig. Toch is juist dit voor ons een behoefte willen wij werkelijk intens leven. Wij moeten in staat zijn om voortdurend al hetgeen wij doen - van het eenvoudigste tot het meest ingewikkelde - met een zekere trots te beschouwen. Wij moeten kunnen zeggen: Kijk, dat heb ik gedaan. Dit heb ik volbracht. Dit is goed gedaan. Of: Dit zou beter kunnen: een volgende keer zal ik het beter doen. Waar men hierin niet komt tot een tevredenheid met de verrichte prestatie of komt tot een ontevredenheid die leidt tot het zoeken naar verbetering in de prestatie, is het leven ledig.

Zoals wij reeds bij het aanstippen van de jeugdcriminaliteit naar voren hebben gebracht, is juist het geen vast doel hebben, het mechanisch werken, omdat het werk gedaan moet worden, omdat men daarmee zijn brood verdient, een van de meest geestdodende en daardoor tot afwijking in het dagelijks leven leidende factoren, die er bestaan.

Stelt u zich voor, dat wij in plaats van zo te leven en naast onze dagelijkse bezigheid een bevrediging te zoeken juist in de dagelijkse kleine dingen de innerlijke tevredenheid trachten te vinden: de trots, het bewustzijn van goed te handelen en goed te doen, die voor ons allen een behoefte is. Wij kunnen dan zeer zeker, juist doordat onze interesse in elk der dingen die wij verrichten toch weer veelzijdig blijft, telkenmale met vreugde weer ten arbeid tijgen. Als ik een paar voorbeelden mag geven:

Een huisvrouw vindt haar huishoudelijke bezigheden misschien soms vervelend, moeilijk. Waarom dan niet trachten een speels element erin te brengen? Ga een wedstrijd met uzelf aan in hoeveel tijd u een bepaalde bezigheid kunt verrichten. Beloon uzelf, naarmate uw prestatie verbetert, met een meer uitgebreide rust en ontspanning. Maak van de noodzakelijke lichaamsbewegingen, die met vegen, boenen, stofzuigen en afwassen gepaard gaan een soort schoonheidskuur, waardoor uw lichaam zijn regelmatige oefeningen krijgt. Probeer steeds

sierlijker en soepeler te zijn, juist bij deze kleinigheden. Gij zult ontdekken, dat dan deze kleine bezigheden een eigen reliëf krijgen en zo voor u een bevrediging, een vreugde, ja: een soort spel worden. Zolang wij spelen, arbeiden wij goed.

Degenen, die hier een lichte twijfel gevoelen en menen dat mijn bewering te boud is, zou ik willen wijzen op de manier, waarop menigeen zich inspant voor zijn lievelingssport of zich afslooft om ten volle te genieten van de vakantiegenoegens, die hem worden geboden. Wat in het normale leven een ontstemming wekkend, onaangenaam iets zou zijn, wordt hier een olijke grap, die men lachend overwint en waaraan men later met een zekere bevrediging en vreugde terugdenkt.

Waarom gebeurt dat alleen, als je eens een ogenblikje "vrij" bent? Datzelfde element kunnen wij toch in een groot gedeelte van onze dagelijkse bezigheden brengen? U wilt misschien een ander voorbeeld?

Stelt u zich voor, dat iemand een zuiver mechanische arbeid verricht: het aandraaien van schroeven en moeren b.v. Op zichzelf geestdodend. Maar als je nu gaat inspannen om na te denken hoe je het werk met minder bewegingen efficiënter, sneller en beter kunt doen, dan zul je op een gegeven ogenblik een nieuw patroon ontdekken, dat een hele verbetering betekent ten opzichte van het bestaan. Je hebt dan iets bereikt, je hebt iets gevonden, je voelt je trots. Je hebt vreugde daar. Als je dan voortaan volgens jouw systeem de schroefjes en moertjes mag draaien, dan heb je een zekere bevrediging, want heb je dat niet zelf bedacht? Is het niet jouw werk?

Een mens, die op een dergelijke wijze tegenover zijn arbeid staat, die met hart en ziel daarin kan opgaan, vindt voor zich wel degelijk de levensvreugde, de bevestiging van het leven. Die bevestiging hebben wij allen nodig in de kleine dingen.

Wij moeten echter voorzichtig zijn dat wij ons niet door een te lang nadenken, een ons te zeer werpen op deze dingen tot slaaf van onze arbeid maken. Een taak die je verricht moet een taak zijn, waarop je trots kunt zijn, dat is zeker. Maar de taak die je verricht moet regelmatig worden afgewisseld door andere bezigheden, waardoor je in staat bent je werk tijdelijk geheel terzijde te leggen.

Daarom is ook begrijpelijk dat het tweede punt, dat wij hier moeten beschouwen (de ontspanning) van even groot, zo niet van nog groter belang is dan het eerste. Want geeft het eerste een basis voor een vreugdig gelukkig leven, voor een innerlijke vrede, de juiste ontspanning zal ons de veerkracht geven, waarmee wij de basisprestaties kunnen leveren, waardoor wij voortdurend verder kunnen gaan.

Er zijn natuurlijk vele manieren om ontspanning te zoeken. Het meest ideale zou m.i. zijn de volgende vrijetijdsverdeling.

In de eerste plaats een arbeid, die je uit zuiver liefhebberij verricht. Voor de een zal het zijn het schrijven van een ingezonden stukje in de krant, voor een ander wellicht het bouwen van een modelscheepje, voor een derde misschien het bouwen van een radio of het werken aan bepaalde verbeteringen in zijn eigen huis. Voor de vrouw kan 't een haak- of breiwerkje zijn, maar evengoed een meer mannelijke arbeid, waartoe zij zich voelt aangetrokken. Aan deze arbeid moeten wij een redelijk deel van onze vrije tijd besteden. Dat is een tegenwicht voor het andere werk dat wij doen.

Daarnaast vraagt echter onze geest om voedsel. Deze geest (onze rede zowel als ons emotioneel bestaan) kunnen wij op verschillende wijze ontspanning geven.

In de eerste plaats is daar het concert, de muziek, waarbij men een ogenblik verzinkt in klankgedachten, die eens door een ander werden neergeschreven en nu voor u worden uitgevoerd. Wil men deze echter ontspannend maken, dan houde men er rekening mee, dat specialisatie op dit gebied over het algemeen sleurvormend wordt, zodat het denkvermogen - niet voldoende geprikkeld - een verweer of verzet zal kennen tegen datgene, wat niet in de gevormde ontspanningsjablonen past. Bent u een liefhebber van Beethoven, dan zou ik u aanraden ook eens aandacht te besteden aan moderne componisten als Pijper. Houdt u alleen van klassiek, dan zou ik mij toch de moeite getroosten om desnoods het een of ander beter

jazzorkest ook eens aan te horen. Het zal u een inspanning zijn om deze dingen te leren waarderen en te begrijpen: daarvan ben ik overtuigd. Maar het feit, dat u beide soorten leert appreciëren, verruimt uw opvatting tegenover de wereld voor uw hele bestaan. Er worden bronnen van ergernis en onbegrip weggenomen en daardoor zult u in staat zijn wederom vrediger en vreugdiger het leven te accepteren (ook in zijn ontspanningsvorm), terwijl menige prikkel van de arbeid kan worden weggenomen door het aanhoren van juist zo'n concert, onverschillig van welke geartheid.

Dan zien wij de mogelijkheden van ontspanning om via film of toneel een aantal belevenissen van andere mensen door te maken en ons tijdelijk daarmee te vereenzelvigen. Natuurlijk is ook deze ontspanning aangenaam te noemen, indien wij ons tenminste alweer niet gaan specialiseren op één soort. Degene, die alleen een blijspel accepteert, zal door zijn eenzijdigheid zichzelf in levensvreugde en begrip voor het leven tekort doen. Terwijl degene, die zich pessimistisch voortdurend alleen in een drama wentelt (zeer zeker in bloed en tranen of de Shakespeare-achtige stormen zowel als de geestenstemmen op de achtergrond) langzaam maar zeker wordt gevoerd tot een te duistere, te diepzinnige en te sombere beschouwing van het leven. Ook hier is dus weer de noodzaak tot evenwicht.

Een volgende ontspanningswijze van de geest is de lectuur.

Ik stel de lectuur hoger dan de beide voorgaande omdat men hier zelf geestelijk voortdurend bezig is. Degenen, die zich alleen met lichtzinnige lectuur bezighouden of alleen met probleemromans, zijn m.i. ook dwaas, want uw wereldbeeld wordt beïnvloed door de lectuur, die u leest. Lectuur is ontspannend. Zij plaatst u een ogenblik in een andere wereld en daardoor staat u frisser tegenover uw bestaan. U leert het weer eens anders bezien en beoordelen. Tracht echter ook in de lectuur - kritisch lezend en het beste verkiezend - van alle genres kennis te nemen. Ook hier weer: veelzijdigheid in de ontspanning bevordert een redelijk accepteren van het leven.

Dat er tegen deze dingen nogal eens wordt gezondigd, zult u met mij eens zijn. Een van de beste ontspanningen, die er bestaan, wordt de laatste tijd helaas steeds minder beoefend. Deze ontspanning is het zelf muziek maken. Of men deze muziek nu maakt op klassieke wijze met piano of viool of dat men zich wendt tot de meer moderne instrumenten (waarbij naar ik verneem zelfs de accordeon een zeer grote plaats kan innemen) doet minder ter zake. Het zelf scheppen en herscheppen van klankgedachten, van muzikale denkbeelden, kan voor de mens een zodanig contrast vormen met zijn werkelijk bestaan, dat wij dit een verfrissend geestelijk bad kunnen noemen.

Ook sport en spel kunnen voor de geest - in sommige vormen althans - een zekere ontspanning bieden. Onder de slechtste reken ik het bridgeprobleem en het schaaktoernooi. Want deze zijn met al hun kansberekeningen, hun gebruiken en bekende methoden eigenlijk te sterk eenzijdig om een voortdurende ontspanning te kunnen bieden. Zij kunnen slechts ontspannend werken, indien zij naast hun aspecten een aantal gezelligheidsaspecten vertonen, waardoor men het gezelschap van anderen in de eerste plaats en de aanleiding daartoe eerst in de tweede plaats in zijn ontspanningsprogramma opneemt.

Vele mensen zijn ook bang voor ledigheid. Toch meen ik, ofschoon menig modern mens mij hierbij ongetwijfeld wat lachend aankijkt, dat bij een gezonde ontspanning ook behoort (desnoods zo nu en dan een uiltje knappend) rusten, u niet bezighouden met iets speciaals.

Als u al deze factoren van ontspanning zoveel mogelijk in het eigen leven weet te brengen, dan zult u hierin zeker een geestelijke en lichamelijke veerkracht vinden, die u in staat stelt om tegen het leven "ja" te zeggen en u niet aarzelend terug te trekken, zodra het u dreigt te benaderen met zijn problemen.

Als ik over problemen spreek, dan is het heel begrijpelijk dat wij ook in dit onderwerp nog even moeten spreken over hét grote probleem, het sexuele leven van de mens. Voor velen is de flirt een soort ontspanning geworden. Voor anderen is langzaam maar zeker na vele huwelijksjaren het sexueel verkeer tot een sleur geworden. Geen van beiden hebben zij m.i. een gezond standpunt.

Het voortdurend spelen met vuur in de flirt, desnoods met meer intense resultaten, kan nooit een werkelijke bevrediging bieden. Er blijft misschien een ogenblik de goedkope verovering door de tevredenheid over de jacht, maar onmiddellijk daarop volgt dan meestal de twijfel, of wat u zo-even heeft gewonnen niet alweer de prooi van een ander is. Het schept innerlijk onzekerheden en geeft ons dus weinig, waarvan wij kunnen zeggen dat het waardevol blijft voor ons gehele leven. De grootste Don Juans zijn meestal de mensen met de grootste innerlijke problemen: en dat kunnen wij voor de vrouwelijke specimina hiervan (de sirenes) evenzeer zeggen.

In het huwelijk komt men maar al te snel tot een gewoon accepteren van elkaar, waardoor de frisheid van beleving, die b.v. de eerste hartstocht met zijn intense spanningen geeft, de bevrediging en tenslotte de ontspanning, verloren gaat. Wij moeten zeggen, dat dit verloren gaan zeer jammer is. Want om tegen het leven "ja" te kunnen zeggen, is een dergelijk lichamelijk ervaren vaak noodzakelijk. Kunt u dat niet terugvinden dan heeft u een foutieve instelling tegenover het leven.

In het seksuele leven zijn verschillende factoren noodzakelijk willen wij nog steeds in staat zijn tegen het leven te zeggen: Ja, wij aanvaarden. Het leven is schoon.

In de eerste plaats: Trouw. Als wij ontrouw zijn, doen wij niet de partner maar hoofdzakelijk onszelf tekort, want wij nemen een innerlijke zekerheid weg, die wij tot nu toe hadden.

In de tweede plaats: Een voortdurend zoeken naar vernieuwing, zo nodig door onthouding. Want wij moeten deze dingen altijd als iets groots, iets belangrijks in ons leven kunnen ervaren. Gebeurt dat niet, dan hebben wij een fout gemaakt: dan zijn wij iets kostbaars kwijt, dat in het leven buitengewoon veel voor ons kan betekenen.

Als wij niet in staat zijn deze dingen te vinden, laten wij ons dan vooral goed realiseren, dat als 3^e punt hierin voor ons ook absoluut noodzakelijk is: Wij hebben niet alleen behoefte aan de zelfachting, die wij door onze trouw b.v. verwerven, maar ook aan de achting van anderen.

Die achting van anderen kunnen wij alleen verwerven en behouden (terwijl wij zelf ervan overtuigd zijn), indien wij in onze houding tegenover anderen steeds eerlijk zijn en daarnaast ons voortdurend weer elk nieuw aspect, dat zich in deze verhouding toont, realiseren.

Sommigen zullen opmerken, dat ik hier buiten beschouwing heb gelaten degene, voor wie het seksueel verkeer tot een morele onmogelijkheid is geworden of die nooit zover zijn gekomen dat zij iets dergelijks konden ontdekken of beroeren. Ook voor deze is de seksuele drang een niet te vermijden factor. Zij is in elk mensenleven aanwezig. Als wij haar niet op de een of andere manier kunnen afreageren, betekent zij voor ons een zodanige geladenheid, dat wij tegenover de wereld doorgaans onjuist reageren.

Het is dus noodzakelijk, dat wij ons allereerst afvragen, of het voorbehoud dat wij maken gerechtvaardigd is. Zijn wij hiervan overtuigd dan moeten wij een weg zoeken, waardoor wij de in ons aanwezige behoefte (aan liefde b.v. of aan geaccepteerd worden door anderen) op een voor ons wel gerechtvaardigde manier kunnen uitleven. Wij moeten dan verder trachten de energie, die wij niet op de normale wijze kunnen kwijtraken op een andere manier te gebruiken. Veelal kunnen wij dit doen door in plaats van de seksuele handeling bepaalde gedachten en werkzaamheden te stellen, die meer geestelijk zijn gericht. Dan gelukt vaak een onderbewuste sublimatie van deze krachten en impulsen, waardoor wij wederom de innerlijke vrede kunnen bereiken. Ik wijs erop, dat het om werkelijk het leven te kunnen bevestigen noodzakelijk is ook voor dit probleem een oplossing te vinden.

Mijn vierde punt heeft eigenlijk meer te maken met de geest. Want als alle vorige punten hoofdzakelijk kunnen worden opgelost in de stof, dan blijft ons nog de geest over, die evenzeer haar vreugde moet kennen in het leven: die evenzeer als de stof het leven moet kunnen aanvaarden en omhelzen. Daartoe is het noodzakelijk, dat wij van binnenuit een levensdoel moeten vinden. Dat levensdoel moeten wij - juist omdat de geest in ons nu eenmaal meer beperkt is dan de stof, gezien het feit dat zij niet volledig tot uitdrukking kan komen zolang wij op aarde zijn - trachten te vinden: één doel, waar ons leven om draait. Een geestelijk doel. Hebben wij dat gevonden, dan moeten wij trachten dit geestelijke doel zodanig

uit te werken, dat het ons de gelegenheid geeft tot arbeid en ontspanning, dat het ons niet belemmert in de normale, natuurlijke gang van het bestaan en wij ons toch voortdurend gesteund kunnen voelen, daar wij weten dat wij meer en meer beginnen te bereiken.

Die geestelijke bereiking is de grote levensvreugde, die een mens boven alle kommer en zorgen verheft. Het is het geestelijke doel en het weten, dat men steeds nader tot dit doel komt, dat ons in staat stelt elk verlies te dragen, elke slag van het noodlot op te vangen en eenvoudig verder te gaan.

Als u deze vier punten bekijkt, dan zult u het met mij eens zijn, dat ze haast voor alle tijden aanvaardbaar kunnen worden genoemd. Ze zijn echter in de tijd waarin u leeft meer dan ooit actueel. Want om tegen het leven "ja" te kunnen zeggen, van ganser harte en zonder enige terughouding, moet men zelf het leven reeds hebben overwonnen.

Dat laatste klinkt u misschien moeilijk, vooral in een gecompliceerde maatschappij met haar politieke en kerkelijke stromingen, met haar: "dat mag, wel en dat mag niet". Men moet echter één ding niet vergeten: De hele wereld heeft u opgevoed. U bent een brokje van de wereld, waarin u leeft. Uw bewustzijn is dan ook van jongs af aan beperkt door de maatschappij. U zult dus van de gemeenschap, wel een zeker deel moeten aanvaarden, omdat elk verzet ertegen een schuldbewustzijn vormt. En dit kan tenslotte ontaarden in een absolute verwerping van het leven en van al wat erbij hoort. Binnen de maatschappij maar toch vrij van de maatschappij.

Vrij, omdat u uw arbeid heeft, waarin u iets bereikt. Vrij, omdat u ontspanning kent op een wijze, die u juist door haar veelzijdigheid een inzicht geeft in de mensheid en in de gedachten, die daaronder leven. Een ontspanning, die u geestelijk en lichamelijk gezond houdt. U moet binnen de grenzen, die de maatschappij stelt - zeker, voor zover u die aanvaardt - een weg vinden, waardoor u vredig kunt leven. Want zonder die maatschappij kan men niet. Dit kan men doen door een geestelijk bewustzijn te verwerven, dat een juist inzicht geeft in de verschillende waarden van de maatschappij.

Er zijn echter factoren, die het ons moeilijk maken het leven te beamen. De grootste vijanden voor het accepteren van al wat het leven ons geeft, zijn onze genegenheden. Genegenheid voor een mens, voor een stoffelijk bezit, voor toestanden. Als wij ons hechten, dan betekent dit dat wij niet meer vechten voor onszelf, maar voor het behoud van toe standen, die wij eigenlijk niet kunnen beoordelen. Dan is het een belediging voor ons, als er b.v. een boom wordt omgekapt, die wij mooi vonden: als een straat plotseling in onze ogen wordt ontsierd door een stuk moderne architectuur, dan kunnen wij ons niet voegen, als wij wat armer worden: dan zijn wij verslagen en vernietigd, als een mens ons ontvalt.

Genegenheid en liefde zijn twee dingen. Liefde hebben wij in ons leven nodig. Niet dat wij alleen het leven zelf moeten liefhebben, maar wij moeten ook dingen hebben, die voor ons een eeuwige waarde hebben. Wij moeten echter ook beseffen, dat wij die in ons meedragen. Dat wij de uiterlijke vormen, waar wij voor voelen en die voor ons veel betekenen tenslotte terzijde kunnen leggen. Wat er in ons leven gebeurt heeft niets te maken met wat er buiten ons wegvalt of terugkeert.

Met bezit is het precies hetzelfde. In het begin ken je de vreugde van het bezit. Je hebt iets en het is kostbaar. Maar op den duur moet je het zien te behouden: en dat kost moeite. Zoveel moeite, dat zorg na zorg zich begint op te stapelen en dat je je afvraagt, of het wel de moeite waard is je daarover zo druk te maken. En in deze vraag verwerp je een deel van het leven. Ben je er echter niet aan gehecht, dan maak je je geen zorgen. Je zult je best doen het te behouden, omdat je het nu eenmaal hebt. Maar als je het zou moeten verliezen, zou het niet zovéél betekenen, want je weet dat je ook zonder dat kunt.

Wie op die manier tegenover bezit staat, wetend dat je ook zonder dat kunt, in staat bent ervan te genieten zolang het er is, dan is elk nieuw verworven bezit een grote vreugde. Dan is elk bezit dat tijdelijk of voorgoed verloren schijnt, geen leed en geen ontkenning van al het nieuwe dat weer in ons leven komt.

“Ja” zeggen tegen het leven betekent intens leven. Intens leven niet in de zin: dat je maar steeds voortholt van het een naar het ander, maar in de zin: dat je al wat er rond je gebeurt, wat je zelf doet, wat je ervaart, intens durft beleven: dat je niet ten halve aanvaardt: dat je niet aan de dingen voorbij loopt: dat je je niet in een sleur laat betrekken, die alle levensvreugde voor je doodt.

Deze raadgeving is bestemd voor elk volwassen mens, die in staat is enig inzicht in zijn gevoelens, zijn handelingen te verwerven. Het is noodzakelijk het leven niet alleen te ondergaan, maar het volmondig te accepteren. Zo eerst verwerft het voor ons zijn grote betekenis. Dat kun je alleen doen, indien je op jezelf durft staan. Indien je al hetgeen rond je is durft aanvaarden zonder te menen dat je alleen met deze dingen werkelijk gelukkig kunt leven.

Er zijn veel mensen, die op het ogenblik in de ban van het getal leven. Zij vragen zich af: Wat heb ik nodig? Wat heb ik? Of. Wat kan ik krijgen? Zij laten zich voortjagen. Er zijn mensen, die hard werken om in plaats van fl 50.- fl 60.- of i.p.v. fl 300-- fl 400.- te verdienen. Maar zij vragen zich niet af, of hun streven naar het hogere bedrag ook betekent: een gelijke vermeerdering van levensvreugde, van werkelijk leven. In vele gevallen zal men met die paar centen, die men dan kan behouden of extra verdienen, een gedeelte van zijn werkelijk leven en ware, levensvreugde verliezen in dorre, droge zorgen of in een arbeid, waartoe men zich moet dwingen. Is dat het geval, dan is dat ongezond.

Men kan beter een zwerver zijn, die gelukkig is dan een miljonair, die ongelukkig is. Dat hebben wij ook al zo vaak gezegd. Laten wij het dan niet tot een bepaald inkomen of een bepaald bezit terugbrengen. Laten wij dan zelf de moed hebben dit wat wij toch als waarheid zien ook te accepteren en voor ons niet de grens te stellen: Als ik minder heb dan zoveel, kan ik niet meer leven. Dan maakt u zich zorgen en bent bezorgd voor dingen, die op dit ogenblik heel anders zijn. U moet niet leven in de ban van het getal of het contract, iets, wat ook veel voorkomt. U moet de zekerheid niet zo zoeken. Eén zekerheid heeft u dat u zich zolang u leeft en er in u nog werkelijk enige fut zit nog zult kunnen redden, zelfs in de meest dwaze maatschappij: een nog veel dwazere dan de maatschappij, waarin u thans leeft. Met een beetje zelfvertrouwen kunt u werkelijk tegen het leven “ja” zeggen: het leven beamen.

Ik geloof hiermede dit probleem voldoende te hebben aangesneden. Zo nodig zullen wij in de komende onderwerpen dit punt “levensbeaming” nog verder aansnijden.

GOD IN ONS

Er leeft in ons een kracht, die wij niet kunnen omschrijven of kennen. Als wij dus het stoffelijk leven kunnen omschrijven, is het voor ons moeilijk, zo niet onmogelijk te besluiten vanwaar ons bewustzijn komt en hoe de band, die wij onbewust of bewust tussen ons en ander leven voelen, tot stand is gekomen. Zo zoeken wij naar de kracht, die in ons leeft. En niet kunnende doordringen tot de kern van ons bestaan, wenden we ons naar buiten toe in de hoop daar een verklaring te vinden voor de God, die in ons moet leven.

Ons zoeken brengt ons langs vele verschijnselen, die alle in de schepping een bepaalde plaats hebben. Meningen en theorieën worden afgewisseld met innerlijke ervaringen, met pogingen tot geestelijk bewustzijn en daden. Buiten ons zoeken wij meer en meer een beeld op te bouwen van een God, die - naar wij menen - woont in de hoogste hemelen of die zich openbaart en uit in al wat er bestaat op aarde: bestaat misschien ook in een geestelijke sfeer of in een paradijs. Wij vinden dan ook een God buiten ons. Maar indien wij eerlijk zijn en deze God buiten ons trachten terug te brengen tot Zijn werkelijkheid en oerwaarde. En, ontdoende van alle sentimentele aanvaarding en onbewuste behoeften, waarmede wij deze God hebben benaderd, hebben geschapen misschien, dan vinden wij dat al wat wij als God buiten ons zien slechts een zwakke weerkaatsing is van het innerlijk begrip, dat we hebben van de Godheid.

Zo - zoekende buiten ons - realiseren wij - of wij het willen of niet, weten of niet - de God, die in ons leeft. Want wij zoeken een definitie van het leven zelf. Wij zoeken de definitie van alle bestaan en bewustzijn. Wij zeggen “God”, wij bedoelen eigenlijk “levende Kracht of Leven”. Wij

vragen om diensten en gunsten: wij bedoelen alleen dat het leven moet gaan, zoals ons bewustzijn dit wenst. Al wat wij doen, wat wij denken, wordt teruggebracht tot het leven zelf. Het leven dat geen God is, al lijkt het ons soms de enig waarneembare uiting te zijn van hetgeen wij veronderstellen dat de Schepper, de scheppende Macht voor ons is.

Wij zoeken God. Waar God te vinden weten we niet. Zo gaan we alle uitingen na. Wij kennen een God, die ons zeer gelijk komt. Een God torenend opgebouwd en ver boven ons - en toch een evenbeeld. Wij zeggen dan dat God ons heeft geschapen naar Zijn beeld en gelijkenis, omdat we niet durven zeggen dat wij het beeld van onze God zelf hebben geschapen. Een beeld, dat met lemen voeten op de aarde staat. Hoe zwaar en hoe wonderlijk vast het er ook ver bovenuit steekt. Vandaar, dat de God buiten ons nooit kan beantwoorden aan hetgeen wij van Hem vragen. Hij is geen God: hij is een waanbeeld, dat zo eenzijdig is, dat de werkelijkheid met zijn veelzijdigheid de uitingen niet tot stand brengt, die wij verwachten. De veelzijdige God openbaart Zichzelf volledig. Er is geen ogenblik van aarzeling, geen ogenblik van scheiding tussen het ene deel van het scheppend Principe en het andere. Zo valt de God, Die wij buiten ons hebben gesteld, telkenmale weer. Steeds moeilijker wordt het om ons nog een beeld te vormen, dat wij God durven noemen. Wij vluchten dan in de abstractie en kunnen die niet beleven. Wij vluchten in de formules en kunnen haar niet begrijpen. Verder en verder gaan wij. En buiten ons wordt het eenzaam en stil. Want hoe verder wij zijn gegaan, hoe meer het begrip God in de wereld buiten ons is geloofd. En toch klinkt in ons de vraag naar God nog steeds.

Dit moet een oorzaak hebben. Deze oorzaak moet in onszelf zijn gelegen. Maar wat leidt ons dan tot vragen, tot zoeken? Wat is het dan, dat ons voortdurend zegt: Er moet een God zijn. Er moet een band zijn tussen mij en de schepping. Wat anders kan het zijn dan het wonderbaarlijke feit, dat mijn bestaan zelf deel van God is: dat het leven in mij de directe uiting van God is?

Als ik het Al heb doorspeurd, God na God ontmantelend en neersmijgend van zijn troon, begrijpende dat dit niet de Algeest, de Alschepper, het Grote en Ware kan zijn, naarmate de eenzaamheid groter wordt in het Al, zal ik in mij grotere waarheid vinden en begrip. Tot ik eens zal begrijpen, dat door de God in mij de innerlijke band, die ik heb met al wat er bestaat, in welke wereld of sfeer dan ook, voor mij werkelijkheid, is. Dit is mijn God en Deze kan ik aanvaarden. Want Hij is in mij. En door het feit, dat Hij in mij bestaat, kan ik hem plaatsen op vaste bodem.

Ik heb geen fantasieën nodig, geen sagen en legenden. Ik heb geen profeten en verkondiging nodig om deze God een basis te geven. Deze God staat in mij, naast mijn bewustzijn. Soms lijkt 't mij mijn evenbeeld te zijn. Maar ik voel Zijn grootheid. En tenslotte begrijp ik: In mij heeft God een deel van Zijn wezen geopenbaard: een deel van Zijn wezen ben ik. Als ik met mijn bewustzijn de levende Kracht in mij aanschouw, zo zie ik mijzelf maar in de volmaaktheid, waarin God dit heeft geuit, waarmee God mij heeft gedacht en geschapen. Volledig, niet begrensd en beperkt door leven, door perioden van best aan of fasen van tijd. Eeuwig. En in deze eenheid van zijn begrijp ik dan dat ik in mijzelf heb vervuld een deel van het scheppingswerk. Dan zal ik trachten meer te weten en te doen. Ik zal trachten meer van de schepping te omvamen, omdat ik mij zo steeds intenser één voel met die levende Kracht in mij. Maar mijn God heb ik gevonden en Die verandert niet meer. Mijn wezen en mijn gezicht veranderen naarmate ik meer van de schepping mijn eigen noem en daarvan meer begrijp, alsof ik hetzelfde ware. Want mijn God blijft het beeld van mijn bewustzijn. Hij blijft voor mij het eeuwige, waarop ik kan betrouwen. Hij blijft voor mij de kern van mijn wezen, die ik niet meer buiten mij maar in mij zoek, omdat alleen in mij de eenheid is in alle dingen.

Wij zoeken nog goden buiten ons, omdat wij niet anders kunnen. Laten wij hopen, dat ons groeiend bewustzijn God na God als waanbeeld terzijde zal schuiven, beeld na beeld van het Goddelijke zal verwerpen, omdat het niet volledig genoeg is: en dat wij gelijktijdig in staat zijn daarvoor een beter in de plaats te stellen. Dan zal eens onze wereld buiten ons leeg en nietig zijn. Dan zullen we buiten ons geen God meer zien en kerend in onszelf de werkelijkheid beleven van een God, Die alles is en meer dan datgene, wat wij ons buiten onszelf konden voorstellen.

ZESDE LES - OUDER WORDEN

Broeder Aloysius

Wanneer een mens het leven volledig beaamt en het te allen tijde actief accepteert, dan nog zien wij het probleem van zijn steeds hoger wordende leeftijd. Men kan zich ervan af maken door te zeggen: "Nu ja, oud worden moet iedereen. Per slot van rekening - alles verslijt." Maar ik geloof toch, dat er juist in het ouder worden andere problemen liggen. Problemen, die wij stuk voor stuk moeten beschouwen om een inzicht daarin te krijgen. In de eerste plaats in de wijze, waarop wij ouder kunnen worden op de juiste manier. In de tweede plaats, hoe wij deze ouderdom kunnen dragen, zonder dat deze voor ons tot een hinderpaal en een last wordt.

Ouder worden begint, wanneer je wordt geboren. Dat klinkt misschien wat komisch, maar het is ernstig bedoeld. Zelfs gedurende de groeiperiode neemt de levensenergie eigenlijk eerder af dan toe. Men zou dat aan een kind misschien niet zien. Zodra echter iemand de middelbare leeftijd heeft bereikt en ongeveer 40 jaar oud is, zien wij daarvan reeds de resultaten. Er vinden grote veranderingen in het lichaam plaats. Het meest opvallende is echter het verschijnsel, dat er tussen het jongere en het oudere geslacht voortdurend een kloof blijft bestaan. Er zijn maar weinig mensen, die het gegeven is om de kloof tussen de jongeren en zichzelf geheel te overbruggen.

Wij maken n.l. allen een jeugd mee. In deze jeugd doen wij een aantal indrukken op. In die indrukken worden tevens vastgelegd opvattingen omtrent het juiste gedrag, omtrent de plicht en de taak van een mens, over wat wel en niet hoort, bovendien een aantal "slang"-uitdrukkingen (bastaardtaal), waarmee wij uiting geven aan onze gevoelens op een o.i. zeer vlotte manier.

In de jaren der puberteit neigen wij naar het sentimentele. Onze gevoelens doen ons aan melodietjes, voorwerpen e.d. een betekenis hechten in associatie met ons leven. Deze dingen stammen uit onze beste tijd en we blijven ze altijd waarderen boven iets anders. Het resultaat is, dat het nieuwe geslacht andere melodieën kent, andere bastaardwoorden gebruikt, andere opvattingen heeft omtrent wat mag en niet mag. Als wij dan vanuit ons standpunt proberen de jeugd te beoordelen naar ons weten, dan lopen we vast. En als je daarvan last hebt, word je heel snel oud. De vitaliteit van de jeugd ontgaat je. Je blijft voortdurend met je leeftijdgenoten samen, meent zelf nog steeds jong en attractief te zijn, tot je tot de ontstellende ontdekking komt, dat iemand je al oud vindt,

Om op de juiste wijze ouder te kunnen worden, moeten wij ons dus in de eerste plaats altijd bewust blijven van de verschillende associaties en opvattingen, die elk geslacht opnieuw scheiden van het vorige. Wij kunnen zeggen, dat gemiddeld een periode van 5 tot 7 jaren voldoende is om een aanmerkelijk verschil te doen rijzen. Kortere perioden tellen niet.

De mens die ouder begint te worden, heeft bovendien nog te maken met een maatschappij, die aan de ouderdom bepaalde feilen of gebreken wijt, ofschoon deze in feite vaak niet aanwezig zijn. Iemand, die 50 á 60 jaar is, moet volgens de verwachting van de wereld bedaagd en bezadigd zijn en een groot gedeelte van 's levens vreugden reeds achter zich hebben. Hoe zelden is dit eigenlijk het geval.

Een mens, die de 50 voorbij is, heeft - zo meent men - geen energie meer om goed te werken. Hoe vaak blijkt niet dat de beste arbeidsprestatie juist wordt geleverd rond de 50-jarige, leeftijd. Men meent, dat het denken van iemand, die al zo oud is, verstart. Toch wordt de scheppende arbeid vaak gepresteerd door de groten onder de mensen op een leeftijd van 60 tot 80 jaar. Maar met de feiten houdt de mensheid geen rekening. De jongeren menen, dat alleen zij het weten. En als ouder wordend mens sta je daar dan zielig en treurig tegenover. Bovendien vallen vele dingen die je lief waren, die voor jou eigenlijk de wereld uitmaakten, weg. Mensen gaan heen, hetzij buitenslands, hetzij naar een andere sfeer. Instellingen, die je

dierbaar waren, gaan ten onder. Oude gebruiken worden niet meer gehandhaafd. Je hebt het idee, dat je alleen staat in de wereld.

De strijd tegen de eenzaamheid kun je natuurlijk alleen maar op één wijze juist opnemen. En dat is - terwijl je jezelf blijft - trachten door begrip voor anderen, maar zonder te trachten aan hen gelijk te zijn, jezelf aan te passen en aan de geslachten die na je zijn gekomen en aan hen die reeds lang vóór jou de wereld hebben betreden. De kunst van het ouder worden is de kunst van het zich aanpassen.

In de eerste plaats het zich aanpassen aan de jeugd. De jeugd heeft haar eigen opinies en overtuiging. De jeugd heeft haar eigen gebruiken en eigen woorden, zoals reeds is gezegd. Een mens, die ouder is en tracht terug te grijpen naar de jeugd, wordt belachelijk. Een vrouw van 30 jaar, die probeert zich te gedragen als een meisje van 20, die de woordjes van de 20-jarige in de mond noemt, haar gebaren, kleding en gebruiken nabootst, maakt zich over het algemeen belachelijk. Hoeveel te meer wordt men dan niet belachelijk, indien men - ouder geworden - probeert met de jeugd te concurreren.

De oudere man, die in het zweet zijns aanschijns nog tracht te dansen als de jongelui, is niet slechts belachelijk, maar bovendien een zielige figuur. De oudere vrouw, die tracht op charmante wijze te concurreren met de jonge vrouw, is al even tragisch. Dat zijn dingen, die je beter niet kunt doen. Je moet in je eigen waarde blijven, in je eigen persoonlijkheid. Je kunt jezelf niet te grabbel gooien voor een jong geslacht. Want de waarden, die jij hebt geleerd in je wereld, de dingen die voor jou goed en juist zijn, datgene wat voor jou aanvaardbaar is, is de basis van deze jeugd. Jij bent de grondslag. En nu zullen misschien de torens van een gebouw de fundamenten niet meer willen erkennen, maar zonder de fundamenten storten zij in. De ouderen dienen de basis te zijn, waarop de jeugd haar leven kan bouwen. Dat kunnen de ouderen alleen, indien zij zich de moeite getroosten de jeugd voortdurend te begrijpen, de jeugd te helpen waar het mogelijk is: wanneer zij voortdurend bereid zijn de jeugd voornamelijk volgens haar eigen waarderingen te zien, maar aan de andere kant zichzelf gelijk kunnen blijven.

In de tweede plaats: aanpassing aan de ouderdom.

Oudere mensen zijn in onze ogen over het algemeen verwaand, eigenwijs, lastig, onbegrijpelijk, onredelijk. En dat is begrijpelijk. Want deze oude mensen gedragen zich, alsof zij de gezaghebbers op de wereld zijn, terwijl wij menen dat wij in het recht onzer jaren thans méér betekenen dan de afgeleefde mensen, die - althans in onze ogen - met één been in het graf staan. Maar vergeet niet, dat als u zo over een oudere oordeelt, jongeren ook zo over u oordelen. Dat verwijt blijft altijd gelden.

Bij het aanpassen aan de ouderen, zult u zich moeten realiseren, dat zij leven in herinneringen, in een tijd, die voor u irreëel is. Dat hun waarderingen, hun wijze van zich gedragen, hun wijze van zich in de wereld bewegen over het algemeen berust op waarden, die voor u al niet meer de minste betekenis hebben. Begrijp je het verschil dat er ligt tussen jou en de ouderdom, dan zul je ook leren begrijpen dat wat je zelf hebt aan meningen, opinies, gebruiken een voortzetting is van hetgeen deze ouderen nu voorstaan.

Daarom is het altijd goed de ouderen met eerbied te benaderen. Niet eerbied voor hun ouderdom - ouderdom vraagt geen eerbied - maar wel voor hun leven, dat zich zo lang heeft gehandhaafd en dat daardoor ongetwijfeld door zijn ervaringen rijk is geworden. Het betekent niet, dat je je leven geheel moet laten leiden door de ouderen. Dat is onzin. Elke mens moet zelf leven. Naar het is wel noodzakelijk, dat men hun mening met enig respect wil aanhoren: dat men hun verklaringen wil overwegen. En het is tenslotte ook zo'n kleine moeite te luisteren naar hun herinneringen, omdat men zo tevens van zijn eigen wezen en wereld een beter en helderder inzicht verkrijgt.

We hebben die aanpassing gehad. Maar wat nu, als je zelf ouder begint te worden? Voor de wereld begin je al een oude vrouw of een oude heer te worden. En je voelt je eigenlijk nog zo jong. Je meent, dat je nog best mee kunt en dat je wat vitaliteit betreft menigeen van die jongelieden nog wel een lesje zou kunnen geven. Akkoord. Misschien heeft u gelijk. Maar er is één punt, dat u niet uit het oog moogt verliezen:

U bent altijd jong, knap en levenslustig voor de mensen van uw leeftijd, van uw generatie. Daar past u in. U zult dus uw vrienden en bekenden, uw contacten hoofdzakelijk daar moeten zoeken. Ik zeg niet, dat u de jeugd moet laten liggen. Helemaal niet. Ik zeg ook niet dat u de ouderdom voorbij moet gaan. Maar voor uw eigen leven doet u het verstandigst u een milieu op te bouwen uit lieden, die ongeveer een gelijke leeftijd hebben. Tevens is het verstandig om op die gebieden, waar u zich met ware vreugde en redelijke prestatie kunt bewegen, contact te zoeken met én jongeren én ouderen. U doet dit bij voorkeur op het gebied van sport.

Ik kan mij voorstellen, dat men juist als rijper mens jonge vrienden maakt, die men kan bereiken op een tennisveld, een hockeyveld, desnoods op een golfbaan. Daar telt de prestatie: daar valt de leeftijd weg. Maar op het ogenblik, dat de prestatie wegvalt en niet meer meetelt, bent en blijft u de oudere. Vergeet u dat niet!

Je moet je dan ook niet beledigd voelen, als iemand je als een ouder mens behandelt. Integendeel, je moet blij zijn dat de jeugd je een dergelijk respect toont, ook al heeft dat soms een ietwat medelijdend tintje. Door dit te aanvaarden zul je in de ogen van de jeugd er beter voorstaan dan als je dat trots afwijst met een gebaar van "zo oud ben ik nog niet: ik kan mezelf wel redden". Het is dwaas om die dingen af te wijzen.

Je moet als verstandig mens precies weten wat je wilt en waarheen je gaat. Dit is in vele opzichten nogal eenvoudig. Als je je nu eenmaal houdt bij een zekere coterie van je eigen generatie, ach, dan valt het niet op dat je ouder bent: dan blijft het gezellig. Je kunt altijd wel weer op een prettige manier met de mensen spreken en omgaan. Je hebt een leven dat het leven waard is. Vergeet echter één ding niet:

Buiten u is een buitenwereld, die u anders bekijkt dan u uzelf ziet. De plooiën in uw gezicht, die u niet ziet, ziet een ander wel. Dat enkele grijze haar, dat - naar u meent - helemaal niet opvalt of die u zorgvuldig door verven verbergt, betekent voor de buitenwereld meer dan ze voor u betekent - en minder tegelijk. Want met het wegwerken van een rimpel of een haar werk je je leeftijd niet weg. Die blijft toch kenbaar. Je kunt een tijdje bedrog plegen. Zeker. Maar dan alleen ten koste van jezelf en je levensvreugde en zenuwkracht. Dus: leeftijd aanvaarden!

Het volgende probleem van het ouder worden is misschien wel een van de lastigste. Ik hoop, dat u me niet zult verwijten dat we regelmatig moeten terugkomen op het sexuele aspect van het leven. Maar dat is vooral bij de rijpere mensen vaak zo belangrijk.

Er komt een tijd in het leven van elke man en elke vrouw, dat het organisme gaat veranderen. Bij de vrouw uit zich dat in een plotselinge wispelturigheid, een zich onprettig voelen: een overgang, die heel vaak leidt in de richting van sexuele aberraties. Hiermede gaat vaak gepaard een zich aangetrokken voelen tot jongeren. Dit is de grootste fout, die men kan maken. Die jongeren kunnen u nooit datgene geven wat u verlangt, want u bent niet meer jong worden met de jeugd. Denk daar wel aan! De jeugd zal u misschien een ogenblik aanvaarden en aanbidden. Dan ziet ze wat u bent: een oud mens: en gaat ze u voorbij. En dat is veel erger dan jezelf een beetje beheersen. Indien die dingen noodzakelijk worden, zoek dan je eigen generatie en je eigen leeftijd.

Voor de heren is het al precies hetzelfde. O, het is natuurlijk aardig om als een rijpere charmante man in de moeilijke jaren overal rond te kijken naar de groene blaadjes (op twee benen), maar het helpt je zo weinig. Je wordt veelal geëxploiteerd of uitgelachen. En als je een enkele keer erin zou slagen (dat geldt overigens voor de andere sexe evengoed) om met een jonger mens een werkelijk innige band te leggen op sexueel gebied, waarbij je beiden eerlijk bent, elkaar werkelijk liefhebt, dan zal later de leeftijd voor beide partners nog heel vaak een zeer belangrijke rol spelen. Als de oudere man te oud is, heeft de vrouw pas het hoogtepunt van haar levenslust bereikt. Dat leidt tot vervreemding. Als de vrouw lelijk begint te worden, is de man nog knap, jong, veerkrachtig, sportief misschien. Dat leidt tot ongelukken.

De kunst van het ouder worden is in de eerste plaats: de kunst van zelfbeperking. Het jezelf zekere remmen opleggen. Het is in de tweede plaats: zien waar je aan toe bent. Begrijpen, hoe de zaken ervoor staan. Jezelf niet voorgoochelen, dat je nog zo jong bent. Jezelf niet voorgoochelen dat je nog best mee kunt. Aan de andere kant niet met een

minderwaardigheidsbesef dat je nu toch werkelijk oud bent jezelf achter een horretje in de zon zetten en dan het leven maar voorbij te laten gaan.

De kunst van het ouder worden is weloverwogen (daarvoor bent u juist de oudere, u kunt overwegen) uw weg te kiezen. Weloverwogen risico's aanvaarden of ontwijken. Weloverwogen u een milieu scheppen, waarin u past en waarin u gelukkig bent.

Laten wij bovendien niet vergeten, dat het leven van de mens grotendeels op gewoonten is gebaseerd. Naarmate men ouder wordt, nemen die gewoonten een steeds grotere plaats in je leven in. Het lijkt misschien niet zo, indien je dat zelf als ouder wordend mens beziet, maar het is een feit. Hoe ouder je wordt, des te meer de gewoonte in je leven komt, des te meer ze richting geeft en des te minder jij je op je gemak kunt voelen, als die gewoonte eenmaal wordt verbroken. Als je dit weet, houd er dan rekening mee. Gooi geen oude gewoonten opzij, omdat je weer een ogenblik jong wilt zijn. En nog iets: Als je ouder wordt, onthoud dat dat ouder worden voor een groot gedeelte een geestelijk ouder worden betekent, zodra je je erbij neerlegt door te zeggen: Nu ja, ik ben oud en ik kan niet meer mee. Dit is een tegenstrijdigheid met hetgeen ik zo-even heb gezegd. Want door geestelijk jong te blijven, kun je jezelf handhaven (dit geldt voor praktisch alle mensen) op een geestelijke leeftijd, met een geestelijke vitaliteit, die ligt tussen 30 en 40 jaar van de normale mens. Indien u die geestestoestand innerlijk kunt handhaven, dan zult u lichamelijk niet zo snel verouderen. U zult, terwijl u zich voortdurend blijft aanpassen aan uw eigen generatie en daarmee hoofdzakelijk contact heeft, een steeds groter begrip voor de jongere mensen gewinnen. Dan zult u zien, dat de jeugd naar u toegroeit in plaats van zich steeds verder van u te verwijderen. Er komt een ogenblik, dat een verschil van 10 of 20 jaar in leeftijd maar weinig uitmaakt. Er komt een ogenblik, dat je elkaar hebt benaderd.

Ouder worden wil ook zeggen: geestelijk rijper worden. Wanneer een bepaald punt van geestelijke rijpheid is bereikt, valt alle verschil in leeftijd weg. Dan is er een werkelijk contact. Dan kan men werkelijk vrienden en vriendinnen vinden. Dan kan men de partners, die men nodig heeft vinden voor het gesprek, voor het vermaak voor het leven.

Bij het ouder worden is het proces, dat voor mens en geest het meest belangrijk is het bevorderen van zijn geestelijke ontwikkeling. Niet ieder mens leert in gelijke tijd evenveel. Maar iedereen wordt rijper. Als men die rijpheid nu gebruikt om het verleden te belichten en terug te zien, dan zal men - zolang er nog daadmogelijkheden zijn door dit terugzien in - het verleden zichzelf voortdurend in een valse positie plaatsen.

Het heeft geen zin te treuren over hetgeen ge in uw jeugd niet hebt gehad. Het heeft geen zin te treuren over de gelegenheden, die ge voorbij hebt laten gaan. Het heden met zijn mogelijkheden, met zijn vreugden, zijn smart, is het terrein, waarop ge zult moeten leven. Door dit te aanvaarden voor wat het is (elke dag opnieuw, altijd weer, jaar in jaar uit) zult ge voortdurend aangepast blijven aan de wereld en zult ge steeds opnieuw een harmonie kunnen vinden met uw omgeving en daardoor een geluk in uzelf.

Heel vaak heb ik ouder wordende mensen horen zeggen: Ach, had ik maar geweten wat ik nu weet toen ik 10, 20 of 30 was. Een grotere dwaasheid dan dit bestaat er niet. Want een mens van 20 met de wijsheid van een mens van 60 leeft niet gelukkig in de wereld van de jonge mensen, maar hij is te jong om te passen en geaccepteerd te worden in de wereld der ouderen waarin hij thuis hoort. Het is tenslotte het voorstellingsvermogen in de mens, zijn geestelijke bereiking, zijn inzicht in leven en levenswaarden die de leeftijd werkelijk bepalen. De rest zijn bijkomstigheden.

Die bijkomstigheden van stoffelijke oorzaak zijn vaak in onze ogen belangrijker dan de geestelijke achtergrond. En juist deze fouten mogen we niet maken. Men mag niet het lichamelijke, het stoffelijke op de voorgrond stellen. Men moet dit accepteren. Het lichaam, waarin u leeft, is uw werktuig. Dit werktuig wordt u ter beschikking gesteld om een bepaalde taak te verrichten. Dat wil zeggen, dat het werktuig altijd aangepast zal zijn aan hetgeen u geestelijk op de wereld moet volbrengen. Het heeft dus geen zin om in strijd met uw voertuig te trachten andere toestanden te realiseren. Het is een geestelijke noodzaak om het gebruik van het voertuig in de staat, waarin het verkeert en op het ogenblik dat gij het geestelijk kunt

beheersen te benutten voor de geestelijke bewustwording, die nodig is volgens uw eigen geestelijk inzicht.

Een mens, die op deze manier ouder wordt, verrijkt elke dag weer zijn ervaringen. Hij verrijkt daarmee zijn inzicht in eigen leven en bestaan zowel als in de levens van anderen. Naarmate een mens meer inzicht krijgt in het leven van anderen, in hun drijfveren, in hun problemen, wordt die mens voor de wereld en de mensheid belangrijker. Daarom juist is de ouderdom voor deze wereld vaak van onschatbare waarde. Hij is a.h.w. een buffer tussen de ruwe werkelijkheid en het enthousiasme van de jeugd. De ouderdom is het met zijn inzicht en begrijpen, die voortdurend de jongere mens kan helpen en raden, indien die raad wenst.

Daarom is het vaak zeer belangrijk om oud te zijn. Want al denk je misschien, dat je weinig betekent, je kunt juist door je levenswijsheid, die je op een goede manier gebruikt, voor je medemensen het verschil uitmaken tussen een mislukt en een geslaagd leven op aarde. Dan kun je voor menigeen het verschil uitmaken tussen een duistere sfeer en Zomerland.

Het ouder worden betekent een steeds toenemende verantwoordelijkheid, die je hebt in je leven. De verantwoordelijkheid voor anderen zowel als voor jezelf. Want naarmate de ervaring groter wordt, naarmate het inzicht meer verscherpt, duidelijker de situaties leert zien, wordt ook de verplichting, die je hebt tegenover jezelf en de wereld, steeds groter.

Het is niet gemakkelijk oud te worden op de juiste manier. Oud worden gaat vanzelf. Daar zorgt de jacht der dagen wel voor. Maar goed oud worden, dat kun je alleen, indien je elke dag opnieuw weer de problemen overwint, die die dag en geen andere je voorlegt. En als je je steeds realiseert dat jouw problemen ook die van jouw generatie zijn,

dat je ze moet verwerken. Dat je van niemand anders moogt verwachten, dat hij die problemen begrijpt: dat je van niemand anders moogt verwachten, dat hij voor jou wel terugtreedt. Je moet je door je ervaring, je rijpheid en je begrip de achting verwerven van de jongere generatie en gelijktijdig door je wijsheid in staat zijn zelf te leren van de ouderen, ook als hun woorden misschien onzinnig klinken in de oren der jeugd en men hen verwijt dat ze kinds worden.

Zelfs deze ouden hebben de wereld vaak veel te leren. Maar er is een oud mens voor nodig om van de zeer ouden te leren, te begrijpen wat zij de wereld nog willen zeggen.

Ik meen er beter aan te doen dit onderwerp thans te onderbreken. Een volgende maal hoop ik echter verder te kunnen spreken over de ouderdom en zal ik trachten aan te tonen, dat het relatieve aspect de ouderdom in werkelijkheid afhankelijk is van zuiver geestelijke waarden en dat alle stoffelijke problemen, daaruit voortkomende, onnodig zijn, indien wij de juiste geestelijke instelling weten te vinden.

ZEVENDE LES - DE KUNST OM TE STERVEN

Broeder Bernardus

Als een mens het leven achter zich heeft en gaat vooruitzien naar de laatste dagen, dan komt heel vaak de angst om afscheid te nemen van de wereld. Juist in de moderne tijd zien wij deze levensangst steeds intenser worden. De mensheid is vol van angst om onder te gaan en te sterven. Het is begrijpelijk, dat deze ondergangsgedachte niet zonder enige reden of oorzaak bestaat.

In de eerste plaats associeert men heel vaak sterven met lijden, met pijn. In de tweede plaats heeft men voortdurend de gedachte, dat men toch niet voldoende heeft gedaan, dat er nog meer moet gebeuren. Ook heeft men heel vaak de moeilijke toestand, dat men van het leven geen afscheid kan nemen, omdat men meent dat er nog zoveel te beleven is, waaraan men geen deel heeft gehad. Laten we nu trachten met elkaar allereerst de achtergrond te bezien van deze angst voor de dood en waarom zij juist in uw tijd weer zo sterk op de voorgrond treedt.

Dat een mens moet sterven staat vast. Maar naarmate de mensen modern worden, brengen ze een groter gedeelte van hun tijd door met spel en minder tijd met arbeid. Datgene, wat vroeger als overdadige, zondige weelde zou worden beoordeeld, wordt tegenwoordig beschouwd als iets volkomen normaal: als een recht, als een levensbehoefte. En daar ligt m.i. de eerste en waarschijnlijk ook de grootste oorzaak van dit verschijnsel, dat zich heden zo sterk doet kennen, vooral voor ons in de geest.

De grootste kunst om te leven is de kunst zichzelf te ontzeggen. Slechts zo vindt men vrijheid, slechts zo kan men tot bewustzijn komen. Dat is een waarheid, die in deze dagen verloren is gegaan. Men realiseert zich niet meer, dat men juist door zich te ontzeggen een grotere rijkdom verwerft dan door alle bezit. Een mens, die zich beheerst, die a.h.w. meester is over zijn daden, zijn begeerten, kan de dood zonder enige angst in de ogen schouwen. Hij is meester over zichzelf, en zelfs als het lichaam zwak wordt en tenslotte in bederf neervalt, terwijl de geest verder moet zwerven, dan nog zegt deze mens: "Dit heb ik niet nodig."

Als men lijdt, dan zal niemand zeggen dat het prettig is. Maar degene, die meester is over zichzelf, die zich de luxe van gezond zijn ook kan ontzeggen zonder zich erover te beklagen, die zal niet bang zijn voor het lijden. Daardoor vermindert dat of valt geheel weg. Het probleem mogen wij dus in eerste instantie terugbrengen tot een gebrek aan levensinzicht in deze wereld en een gebrek aan zelfbeheersing.

Het tweede punt is de kwestie van geloof. Want hoe goed wij u ook voorlichten, hoezeer wij ons best doen u duidelijk te maken dat er een voortbestaan is, het wordt toch altijd een zeer kritieke kwestie, als je eenmaal zelf voor de grote overgang komt. Want het is nu wel gezegd, maar is het wel waar? Vroeger bestond er een primitief geloof, dat niet om bewijzen vroeg. Het tegenwoordig denken is scherper, wetenschappelijker geworden en daardoor niet meer in staat voetstoots de verklaringen van anderen aan te nemen. Angst voor absolute ondergang dus.

Het derde punt: Elke mens heeft de drang om in zijn leven iets te bereiken. Heb je werkelijk iets bereikt dat je vrede geeft, dan ben je niet bang om te sterven. Dan heb je het gevoel, dat je je plicht hebt gedaan en is het vaak zelfs goed om de wereld te verlaten. Maar als we de tegenwoordige mensheid zien, dan valt de nadruk steeds minder op werk en prestatie en steeds meer op genoegens en genietingen. We kunnen dit nu gaan verklaren vanuit technische ontwikkelingen. Wij kunnen het gaan verklaren vanuit de sociale structuur, die langzaam maar zeker verandert, maar dat helpt ons niet verder. Het feit blijft bestaan. De mens hééft geen werk meer, waarop hij werkelijk trots is. Dat zijn er maar enkelingen. De mens heeft niet het idee, dat hij iets kan scheppen, dat alleen reeds door het bestaan ervan zijn leven en wezen

rechtvaardigt. En daarom wordt het voor de mens zo moeilijk om te sterven. Want de wereld verlaten zonder enig spoor achter te laten en te weten dat het binnenkort zal zijn, alsof de wind een ogenblik een plaats is voorbij gewaaid om niet meer terug te keren, dan heb je zo de indruk dat je leven voor niets is geweest. Je zou dan terug willen gaan en opnieuw willen beginnen.

Dat zijn een paar van de problemen, die in deze tijd vooral sterk naar voren komen.

De middelen, die over het algemeen daarvoor worden aanbevolen, zijn in hoofdzaak fatalisme en "alles putten uit het leven" (waarmee men dan meestal bedoelt "alles genieten"), zodat je tenminste niet kunt zeggen, dat er iets aan je neus is voorbijgegaan. Oplossingen, die elk op zich dwaas zijn. Degene, die dat doet, maakt 't zich te gemakkelijk. Hij vlucht a.h.w. voor de werkelijkheid. De werkelijkheid, die hem zeker een vrije keuze laat, hoe beperkt die overigens ook verder moge zijn. De vlucht voor de verantwoordelijkheid. Je kunt niet gelijktijdig iets scheppen in de wereld en werkelijk fatalist zijn, werkelijk geloven dat het allemaal maat op je toe moet komen zonder meer.

Wat betreft levensgenietingen, ach, wat is er bitterder dan je gehele leven voortdurend genoten te hebben. Op den duur smaakt alles in het leven laf en blijft er geen vreugde meer over. Dan ben je levensmoe misschien. Maar juist daardoor kun je nog moeilijker sterven dan een ander. Dan wordt je overgang een angstdroom, een wanhopig ontvluchten aan deze wereld, die verzadigd is met spleen.

Hoe moeten we dan leven om goed te kunnen sterven?

Je kunt het niet leren door ervaring. In elk mensenleven sterf je maar één keer. En als je terugkeert, ben je deze dingen vergeten. Dan weet je dat niet meer. Wij kunnen dus niet voor het sterven een procedure uitdenken. Er zijn er die dat hebben gedaan. Als wij ons een ogenblik met een kleine zijsprong wendten tot de gebruiken, zoals die door vele monniken in Tibet worden gehandhaafd, zoals b.v. dodenzangen, het uitstoten van de verlossende woorden, waardoor de geest plotseling wordt bevrijd uit het lichaam enz.. Denkt u dan, dat die mensen gemakkelijker sterven? Neen, ze sterven even moeilijk of even gemakkelijk als ieder ander. Het ritueel kan ons daar ook niet redden. Het H. Oliesel neemt de levenswil niet weg. En de laatste Sacramenten of het troostwoord van de dominee, och, die kunnen eigenlijk maar heel weinig doen. Sterven is iets, dat je alleen doet. Helemaal alleen. En daarom moet je erop voor bereid zijn.

De kunst om te sterven ligt in de eerste plaats in de kunst van het leven: want het leven zelf culmineert in de dood. Vanaf het eerste ogenblik, dat je leven begint, ga je naar de dood toe. Het mag dan ook niet een tegenstelling zijn met het leven: het moet de voortzetting ervan zijn.

Allereerst zul je dus in je leven reeds moeten trachten de dood te begrijpen en te aanvaarden. Dit doe je het best door vooral te zorgen dat je geen slaaf bent. Slaaf van gewoonten. Slaaf van genietingen. Slaaf zelfs van je werk. Hoe meer je slaaf bent, des te moeilijker het je zal vallen je te onttrekken aan een drang, die blijft voortbestaan, ook wanneer je bent overgegaan. Een mens, die meent dat zijn werk voor hem het enige is en dat hij de enige is voor dit werk, kan haast niet heengaan: en zijn sterven wordt een wanhopige marteling. Een mens, die zich realiseert dat de wereld altijd verder gaat, dat hij zijn taak goed heeft vervuld en dat het nu tijd is dat een ander die van hem overneemt, die sterft daarentegen heel gemakkelijk. Hij kan sterven, omdat de voldoening van een goed besteed leven en het bewustzijn dat hij niet meer nodig is gezamenlijk het hem gemakkelijk maken de grote verandering te aanvaarden.

Een mens, die zichzelf beheerst. Als je weet, dat je kunt nemen als je wilt, maar ook kunt laten staan. Als je weet, dat je kunt verwerven te allen tijde en toch volgens je bewustzijn wel of niet verwerft zoals je dat wenst, in dat geval komt de dood op je af als iets, waarvan je weet dat je het niet kunt overwinnen in stoffelijke zin.

Er zijn mensen, die dat trachten te doen. En dan wordt het een wanhopige worsteling. Natuurlijk probeer je je leven te behouden. Dat is begrijpelijk. Daarvoor zit in je de dierlijke

levenswil, die in elk dierlijk leven op aarde is ingeschapen. Maar als je merkt dat het onvermijdelijk is, dan kun je stoïcijns zijn. Dan zeg je: "Zo is het, ik aanvaard de feiten. Want zijn deze feiten mij eenmaal te sterk - ik ben meester over mijzelf - ze zullen mij niet méér beroeren dan ik wens." Dan is de geest reeds vrij, lang voordat zij zich van het lichaam heeft gescheiden.

Geloof. Indien een mens niet in staat is van de wereld afscheid te nemen met de gedachte, dat hij zijn taak heeft volbracht, dat het tijd wordt dat anderen zijn werk verder voortzetten, als de mens ook niet de gedachte heeft "ik ben voldoende meester over mijzelf om ook dit te aanvaarden en te overwinnen", dan blijft er nog maar één weg over: geloof. En dan moet dat geloof logisch zijn en praktisch.

Een geloof aan uitverkiezing maakt het sterven niet gemakkelijk. Een mens, die in zijn bestaan niet de beide vorige voorwaarden heeft kunnen vervullen, kan geloven dat hij één van de 144.000 is en zijn dood zal een kwelling zijn. Dat is niet logisch genoeg. Er zal altijd een twijfel blijven bestaan. Als u gelooft aan een hiernamaals, dan kan u dit in sommige gevallen helpen. Maar heel vaak zal juist op het ogenblik, dat u het het meest nodig heeft, een dergelijk geloof door twijfel worden belaagd.

Geloof in jezelf, dat heb je nodig. Geloof in jezelf als een grote eeuwige waarde uit God geboren. Vraag niet: Hoe zal ik verder leven? Zeg alleen: Dit kan voor mij niet het einde zijn. De mensen, die zo overgaan, soms gedragen door geloofswaarden van meer religieuze en dogmatische aard, soms zuiver door een bewustzijn van de eeuwigheid, die onuitblusbaar is in al het zijnde, zien heel vaak, reeds voordat de geest van het lichaam is gescheiden, in een andere wereld. Voor hen is de dood geen onderbreking. Integendeel, het is het langzaam vervagen van de ene wereld, terwijl een andere, betere, lichtende wereld zich steeds sterker openbaart. Deze mensen spreken in hun laatste uren over de schoonheid van hetgeen zij tegemoet zullen gaan. Dit is geen begoocheling in de zin, dat hun beeld geheel onwaar is.

Zij interpreteren het fout, wat aards, maar zij ervaren een realiteit. Wij willen natuurlijk, als voor ons het sterven eens moet komen, niet als angstige wezens heengaan: haast wenend, worstelend en strijdend en misschien God en alle wereld vervloekend, omdat dit het einde is. Dat zou ons teveel worden. Wij willen in een rustig en beheerst bewustzijn het leven zien wegvlieden en het nieuwe aanvaarden.

Daartoe dienen wij ons in het leven reeds voor te bereiden. Wij moeten ons in de eerste plaats baseren op al datgene, wat we van jongs af aan hebben geleerd, op het diepste geloof dat in ons wezen leeft, op de beste mogelijkheden die het leven ons biedt. We moeten niet koortsachtig naar activiteit zoeken. Zeker niet, wanneer de jaren daarvoor ons zo langzamerhand zijn voorbijgegaan. Maar indien het leven de mogelijkheid biedt, gaan wij verder en scheppen voor ons steeds weer positieve waarden in de wereld.

Wij vragen ons niet af: Hoe was het in het verleden? Daarmee rekenen wij kort en krachtig af. Het verleden heeft geen plaats meer in onze wereld, als wij ons voorbereiden op de dood. Wat geweest is, is geweest. De enige vraag blijft: Wat zijn wij thans? Maak de inventaris op. Niet van uw zonden en van uw deugden. Maak de inventaris op van al wat u heeft bereikt en van wat u niet heeft bereikt. En als ik een raad mag geven: doe dat regelmatig, ook als u nog niet zo oud bent, want daardoor zult u zich realiseren waar uw tekortkomingen liggen. Maar u zult ook de voldoening smaken van een steeds rijker leven, dat u tot een sterker gevormde persoonlijkheid maakt.

Leer uzelf beheersen. Iets, waarmee u kunt beginnen zelfs zeer laat op uw levensdag. Wees meester over uzelf. Wees geen slaaf. Vraag niet het onnodige of het onmogelijke van uw lichaam. Maar zeg tegen uzelf: Ik heb geen gesprek nodig om rust of geluk te vinden. Zeg tegen uzelf: Ik heb geen koffie of thee nodig. Ik kan het zonder doen. Zeg tegen uzelf: Er is niets op deze wereld, dat niet kan worden vervangen, waarvoor ik een andere en betere waarde kan vinden. En bewijs zo uzelf nu en dan de mogelijkheid om afstand te doen. Op deze wijze bereidt u zich voor.

Als de schaduw van de dood naderbij komt, wordt het leven soms zo warrig. Je gaat plotseling teruggrijpen naar oude tijden en je zwelgt in herinneringen, ofwel je probeert plotseling in je

wereld nog weer taak na taak te vinden om in een wanhopig werken je angst voor het komende te verliezen. Dat is dwaasheid. Een mens kan de dood niet ontlopen, tenzij hij in het leven de volledige inwijding heeft meegemaakt. En dan wil hij meestal de dood niet ontgaan.

Leef rustig, zoals altijd. Blijf uzelf. Blijf uzelf tot het laatste ogenblik. Als u altijd een grap heeft gemaakt over de dingen, maak dan nog een grap, terwijl de engel des doods u beroert. Lach met hem en steek er desnoods de draak mee, maar blijf uzelf. Gaat u zich niet plotseling veranderen en verbeteren, voorzorgen treffen om op een koopje door een achterdeurtje de hemel binnen te sluipen. Dat helpt u niet, integendeel. Blijf uzelf. Maar realiseer u wie ge zijt. Vraag u niet alleen af: Wat heb ik verkeerd gedaan in mijn leven? Maar ook: Wat heb ik goed gedaan? Maak de balans op. En zeg dan: Ziet, dit ben ik. Kies dan datgene, wat u nog wilt bereiken en wees ervan verzekerd, dat de dood u niet kan verhinderen om dat te bereiken, indien u werkelijk streeft.

Bovenal, wees niet gehaast. Een mens, die haastig is, altijd weer, sterft zo moeilijk, want de dood houdt geen afspraak op minuut en seconde. Soms komt hij langzaam en haast onmerkbaar, soms plotseling, onverwacht en gooit uw hele schema in de war. Wees niet gehaast. Wees rustig. Probeer de rust te vinden om alle zaken logisch na elkaar af te doen. Kwel u niet met hetgeen gaat komen. Leef in het heden. Beleef wat het heden u biedt op een wijze, die voor u aanvaardbaar is. Volbreng de taak, die het heden u oplegt zo goed ge kunt, zonder te vragen wat morgen brengt.

De kunst om te sterven vloeit voort uit de kunst om te leven. Dat heb ik reeds gezegd. Het leven in vaak zwaar en moeilijk. De dood is echter altijd nog moeilijker. Hij is niet de veilige uitwijkhaven. Hij is niet het punt, waar men - zich in wanhoop onttrekkend aan het leven - rust vindt. De dood is de bekroning. En zo kunt u alleen goed sterven, indien u heeft geleerd goed te leven.

Het gaat er niet om, hoe lang u goed heeft geleefd. Het gaat er om in hoeverre dit goede leven, dit zuiver natuurlijke verdergaan door de loop der tijden in u als een waarde bestaat. Of u het hééft verworven honderd jaar geleden of misschien vijf minuten vóór uw dood, maakt weinig uit. Op het ogenblik van sterven is dat het belangrijke: dient ge dát te bezitten. Uw leven bereidt u voor op een voortbestaan elders. En onbewust voelt ge dat meestal aan.

Welaan, vrienden, een ieder moet sterven. En daarom is het voor een ieder noodzakelijk te leven. Voor ieder mens komt de dood. Het ogenblik, waarop hij komt - ook al zou u het weten - maakt niets uit. Of die dood in een radioactieve ontlading komt, in een uiteenbarstende zon of in de sluipende ziekte, maakt ook weinig uit. De dood is tenslotte maar een mijlpaal in uw bestaan. Een mijlpaal langs een weg, meer niet.

Vraag u niet af, hoe hij komt en wanneer? Hij komt toch nog altijd weer onverwacht. Leef. Leef zo, dat uw leven voor uzelf een volkomen verantwoord geheel is. Alleen door zo te leven leert u de kunst van het sterven.

Hoe zijn de werkelijk grote mensen gestorven?

Een bekend satiricus stierf. Hij was een groot man op zijn manier. Een vriend zat naast zijn ziekbed toen zijn krachten hem reeds begaven en het hem moeilijk was een woord te spreken. De vriend wilde nog troosten op de onbeholpen manier, waarop heel veel mensen dat doen. "O." zei hij, "je komt er nog best bovenop, kerel." De stervende zei: Je vergist je een klein beetje in de richting, ik ga er onder." En daarmee sloot hij zijn ogen en ging over. Over in een lach om een laatste goede zet. Met de voldoening, dat hij zichzelf was gebleven tot het laatste toe.

Datzelfde vinden we overal. De edelen in de Franse revolutie op het schavot. Daar waren er ook bij, die wisten te sterven.... door zichzelf te blijven. Er waren er bij, die met een zeker "air de dédain" rond zich keken. En er was er zelfs één, die tot de beul opmerkte: "Mijnheer, ik beklag u, dat ge langer dan ik in deze onwaardige omgeving moet vertoeven." Een uitdrukking van het wezen.

Een oude kloosterzuster lag op sterven. De priester, de moeder-overste, ze waren allen om haar bed vergaard en men begon aan de gebeden voor de stervenden. Toen zei opeens dat

nonnetje iets, wat helemaal niet behoorde in het ritueel en dat de aanwezigen een beetje schokte: "Moeder, waarom zouden we er eigenlijk zo'n drukte over maken? Ik heb toch al mijn hele leven met Onze Lieve Heer geleefd: ik ga gewoon verder."

Mensen, die één geheel zijn. Mensen, die hun leven dus in één lijn doortrokken.

Er zijn zangers geweest, die hun laatste lied - wetend dat de dood naar hen greep - uitzongen om nog één keer de mensheid te betoveren.

Er zijn redenaars geweest, die - ofschoon ze voelden, dat er iets koude naar hen greep - zichzelf bleven en nog één keer hun gedachten aan de mensheid wilden voorleggen. En ze bleven dood achter het spreekgestoelte.

Er zijn mensen geweest, die stierven in duizenderlei martelingen op de brandstapel, of ook in de uitoefening van hun plicht in een vliegtuig, dat in vlammen opging. En die niet bang waren om te sterven. Want als je jezelf blijft, heb je geen tijd om bang te zijn.

Dat is eigenlijk het gehele probleem van deze lezing. De tegenwoordige mens, de moderne mens gaat zo vaak onder in de massa. Hij wil zichzelf niet zijn.

Bij alle leven en alle sterven blijft ons één grote waarheid: Niets, maar dan ook niets is onze meester behalve de God, Die ons heeft geschapen. In Hem zijn wij veilig, voor alle dingen. Dat is geloof, maar het is ook waarheid.

Als gij wilt leren te sterven, als gij eerst hebt geleerd te leven, bedenk dan dat de kunst van het sterven betekent: jezelf blijven zonder één aarzeling. Het betekent ook: je niet afvragen wat de dag van morgen brengt.

Er zijn mensen, die moeilijk heengaan, omdat zij anderen achter laten. Maar indien zij hun plicht hebben gedaan tegenover die anderen tot het ogenblik, dat de dood aanklopt, dan is er geen reden je af te vragen, hoe het verder moet gaan. Als je hebt gedaan wat je kunt, dan weet je zeker dat de dood ook voor die anderen tenslotte verbetering en geen vermindering van mogelijkheden betekent.

Als je weet, dat er een voortbestaan is, zul je bovendien begrijpen dat banden, die werkelijk zijn gelegd in oprechte liefde, nooit worden verbroken door geen dood en zelfs niet door het sterven van het Al.

ACHTSTE LES - EEN WAPEN TEGEN DE ANGST

Broeder Bernardus

Uit de voorgaande lessen hebben wij allen kunnen leren, dat de angst een van de meest fatale drijfveren is in 's mensen bestaan. Angst en zelfverheffing zijn de krachten, die de levensproblemen van de moderne mens tot aanzijn brengen. Het is begrijpelijk, dat wij tegen deze angst moeten strijden. Echter een wapen te vinden tegen deze bijna ons gehele leven beheersende kracht is moeilijk.

In de eerste plaats hebben wij natuurlijk de mogelijkheid van het geloof. In het geloof kan men de verantwoordelijkheid voor het leven zo ver van zich werpen, dat men zich hierdoor gerechtvaardigd acht in alle daden, gedurende alle toestanden en bij elk gebeuren. Hierbij kan dan inderdaad de angst worden uitgeblust, tenzij wij het spookverschijnsel zien van een dreigend hellevuur, dat de meer reële angsten komt vervangen.

In het geloof zekerheid vinden zou echter ook betekenen: de realiteit van de wereld, van het eigen bestaan, ja, zelfs van een groot gedeelte der eigen persoonlijkheid verwerpen. Indien wij tegen de angst een dergelijk wapen zouden gebruiken, zou een overwinning van de angst wel eens fataal kunnen worden voor onze levensmogelijkheid in stoffelijke en zelfs fijn-stoffelijke vorm. Dit is voor ons in de Orde niet acceptabel.

Een ander wapen tegen de angst is het volkomen uitleven van jezelf en het verwerven van een machtsbesef het vluchten voor al wat sterker is en een omgeving zoeken, waarin het sterke, niet meer tot uiting komt. Maar dit betekent een vernedering. Wij zouden b.v. kunnen terugvluchten in de wildernis. En in die wildernis levend, bevrijd van de strijd der mensen, ons kunnen handhaven tegen de dieren. Wij voelen ons dan moedig, goed en sterk. Maar de vraag is, of zelfs dan de angst altijd van ons verwijderd zal blijven. Want in ons weten wij, dat buiten ons ergens een sterkere bestaat, en wij vrezen diens kracht. Dus ook eenzaamheid, de afzondering, is niet aanvaardbaar.

Andere groeperingen zoeken een wapen tegen de angst in het weten. Nu geef ik toe, dat het weten meer dan een der voornoemde mogelijkheden een scherp zwaard kan vormen, waarmee men de angst uit zijn leven kan bannen. Naarmate men meer weet, zal men minder vrezen. Want het is niet wat men kent dat men vreest, Maar juist de onbekende factor, die men nog niet voldoende beseft, nog niet geheel kan beheersen. Maar er zijn factoren, die zich ook aan het weten onttrekken.

Als men u vraagt: "Wat is er in het leven na de dood?", dan kunt ge met schijnbare zekerheid antwoord geven, maar nooit met volkomen zekerheid. Het kleine verschil tussen de schijnbare en de volkomen zekerheid is voldoende om in u nog bepaalde angsten te laten bestaan. Men zou kunnen zeggen, dat uw wereld, indien ge wéét, nog steeds door spoken wordt bezocht. Vreemde, met ketenen ratelende geesten, die opduiken en tegen alle rijm en rede in, tegen al uw wetenschap en kunde in een ogenblik een fantastisch spel opvoeren om dan weer te verdwijnen.

De onverklaarbare raadselen in het Al zijn vele: en elk dier raadselen brengt u de angst, dat er iets anders achter verborgen gaat. Kunnen we de studie, het zoeken naar kennis van zuiver materiële zowel van meer esoterische aard een goed wapen noemen, een volmaakt wapen is het niet.

Dan rest ons slechts te gaan zoeken naar een wapen, dat in ons de angst kan doden, buiten ons kunnen we dat niet. Onze projectie naar de buitenwereld laat ons geen voldoende mogelijkheid om al hetgeen ons voortdurend opjaagt en vervolgt uit te schakelen of te erkennen voor wat het is. Te veel raadselen zijn er rond ons. Te veel verborgen hoeken, die in het schemerig duister van een halfweten spookvormen krijgen. De schijngeesten, die op het

kerkhof schijnen te staan en die eerst op het laatste ogenblik, als je voorzichtig aarzelend verdergaat, zich onthullen als onschuldige witte berken. Neen, in onszelf moeten we zoeken. Wat voor waarden heeft de moderne mens dan, die het hem mogelijk maken uit zijn innerlijke gesteldheid, zijn persoonlijkheid, het wapen te maken dat de angst afweert?

In de eerste plaats hebben we een zeker geloof nodig. Maar dat is een geloof, dat in bijna iedereen leeft. Wij moeten geloven in de continuïteit van het bestaan. Als we weten, dat dit leven maar een kort ogenblikje is in een totale ontwikkeling, dan wordt de belangrijkheid van ons beleven zo zeer teruggebracht tot nietigheid, dat wij ons niet meer overstelpt voelen door wat er met ons gebeurt. Wij zien het gebeuren meer onpartijdig: en hieruit alleen reeds putten wij kracht.

Nu is het niet noodzakelijk, dat wij in een persoonlijk voortbestaan geloven. Natuurlijk, er is een persoonlijk voortbestaan. Daarvoor sta ik u met mijn wezen en mijn ervaring borg. Maar zelfs indien ge daaraan niet gelooft, indien ge gelooft dat in het korte ogenblik van uw leven uw hele bestaan voltooid is, dat met uw lichaam ook uw bewustzijn te gronde gaat en wordt opgelost in het totaal der schepping, dan nog is het een krachtig wapen, als we begrijpen dat de wereld voortgaat, dat de wereld groot is. Zichzelf terugbrengen tot de ware proporties binnen de wereld waarin we leven, onze voorstelling loslaten van het ik-heidje, tronend temidden van een wereld geheel op het "ik" gericht, lijkt mij we1 noodzakelijk. Dat ikje moet onttroond worden. Dan eerst zien we de ware proporties en hebben we ook een begrip, waardoor het ons mogelijk wordt om alles met open ogen tegemoet te treden. De mens, die niet vlucht, overwint de angst, zelfs als die hem keer op keer zal bedreigen.

Er zijn ook punten, waar het weten ons kan helpen. Menigeen vreest pijn. Maar wat vreest de mens? Meestal een pijn, die groter is dan hij met waardigheid meent te kunnen dragen. De ervaring leert ons, dat de mens nooit meer pijn kan lijden dan door zijn organisme te dragen is. Wordt die grens overschreden, dan valt het bewustzijn uit, en is er geen pijn meer. Het weten, dat je de dingen aankunt, is ook een machtig wapen tegen de angst.

Dan: beseffen hoe het leven is: dat dat leven niet afhankelijk is van wat je rond je hebt opgebouwd. Dat je leven kunt, en zelfs vreugde hebben, als alles wat je bezit je wordt ontnomen. Dat je de kunstmatige droefheid over verlies van je kunt afzetten: de waanideeën, die je vastkluisteren jaar na jaar, aan een schim, aan een herinnering, van je afgooien. Ook dat verdrijft de angst. De angst voor het verlies, maar ook de angst voor het leven. Je moet altijd weer terugkeren tot een natuurlijke relatie tussen jezelf en de buitenwereld. En zo kun je een wapen tegen de angst opbouwen. Een machtig wapen.

Het wapen tegen de angst, dat ik u wil aanbevelen, kan ik eigenlijk in één zin samenvatten: wees je bewust van het zijn en weet jezelf daarin geborgen. Dat omvat alles. Je bewust zijn van het leven, van het bestaan - niet alleen van jezelf, maar van de gehele wereld. Je bewust zijn van het feit, dat geen mens kan sterven en daardoor de wereld ook maar iets kan veranderen. Begrijpen, dat vreugde of smart van de mens de tijd niet doet stilstaan. Dat er geen vorm verandert, indien een mensheid wordt weggevaagd uit het Al. Het leven gaat verder. Het zijn is eeuwig en onbeperkt. Je bent deel van dit zijn, eeuwig, zoals wij dit geloven. Beperkt misschien tot de periode van een kort leven, zoals een mens dit kan zien. Maar wij zijn met het zijn verbonden. Niets kan ons vernietigen. De indruk, die wij in het leven hebben gemaakt, gaat nooit te gronde. Heel dit zijn openbaart zich voortdurend aan ons. En als je dit leven durft accepteren voor wat het is, als je afstand durft doen van je dromerijen, dan heb je de angst overwonnen.

Een wijsgeer zei eens: "De angst van de mensen is de droom in hun hart, die zij niet kunnen overwinnen." En dat is waar. Nuchter zijn. Tegenover de wereld durven staan, zoals je bent. Het leven durven accepteren, niet als wat je je ervan voorstelt, maar als een werkelijkheid. Van dat leven durven nemen wat het bieden maar niet méér vragen dan het geeft. Dat is het wapen tegen de, angst. Ik wil u een voorbeeld geven om dit toe, te lichten:

Een mens is gelukkig gehuwd. Hij heeft kinderen, een rijke woning, een tuin, een auto, wat huisdieren misschien, een goede betrekking. Hij geniet eer en aanzien bij de mensen. Nu weet deze mens wel, dat een groot gedeelte hiervan niet een rechtmatige verdienste, een zelfberei-

ken is geweest. Dientengevolge vreest hij en bouwt zich een schijnwereld op. Een wereld, waarin hij wel iemand is, die, dit alles terecht heeft bereikt en verworven. Nu sterft de vrouw. Dat laat natuurlijk een leegte achter in ieders leven. Maar die leegte betekent alleen maar, dat in het leven van nú deze gestalte niet meer voorkomt. Zij blijft ons even nabij en dierbaar: alleen, ze bestaat niet meer op dit vlak. Misschien is ze uitgeblust maar in ons leeft ze voort. Deze mens gaat nu zeggen: "Nu kan ik niet meer. Mijn perfect uitgebalanceerd wereldje is gebroken. Ik kan niet verder." De huisdieren vluchten en verwilderen. De tuin vervalst. En heel gauw blijft er niets meer over. Dan zegt deze mens: "Ik word door het noodlot achtervolgd." Hij is neerslachtig, ziet overal vijanden om zich heen en tracht tenslotte een einde aan het leven te maken, ergens in het smerige koude water of in de bedwelmende stankdampen van de gasketel. Zo'n mens wordt door de angst beheerst.

Nemen we nu het tegenovergestelde. Iemand accepteert het feit. Goed, het is afgelopen, deze periode. Maar ik heb nog zoveel. Daarmee ga ik verder. Wat gebeurt er dan? De kinderen hechten zich meer dan voorheen aan deze ene persoon, die voor hen thans het gezin betekent. Het huis krijgt zijn goede verzorging en blijft intact. De huisdieren verkeren in goede conditie. De zaken gaan verder. Er wordt een compensatie gevonden. Het leven is anders geworden, maar het kent zijn vreugde en zijn waarde. Deze mens verwerpt niets wat het leven geeft. Hij blijft accepteren. Hij houdt zich niet vast aan wat hij zou willen, aan wat hij droomt of aan wat, misschien mogelijk zou zijn, maar zegt: "Zo zijn de feiten."

Een ander voorbeeld, een beetje romantisch misschien: Een mens wordt gegrepen en zal worden gezeseld. In haat en angst wacht hij de pijn af. Vóór de eerste slag valt, heeft hij geestelijk al duizend keer zoveel geleden als het lichaam zou kunnen ondergaan. Hij droomt, dat hij dit niet kan accepteren: dat dit onmogelijk is. Die mens lijdt. De geseling zelf wordt lichamelijk doorstaan. De geest is voor goed gebroken. Die mens zal nooit meer zichzelf zijn. Hij blijft angstig door het leven dwalen, kijkend naar schimmen, die ergens in de verte zitten, die nooit naderbij komen, maar altijd voortjagen.

Nu een ander mens. Hij weet: ik moet dit ondergaan: ik kan er niet aan ontkomen. Hij zegt: "Nu ja, dat het kome." Die mens zal misschien, juist doordat hij zich minder zorgen maakt, nog een bezigheid vinden gedurende de periode van afwachten. Hij zal iets waarnemen, iets leren, een ander steun geven. Nu komt de geseling. Natuurlijk de pijn is er. Ze wordt ondergaan, maar zonder de idee van "dit kan mij niet gebeuren". Het is een ogenblik en daarna is het voorbij. De geest blijft sterk. Als het lichaam het doorstaat, in deze mens dezelfde, misschien zelfs nog sterker door het ondergane lijden. Dat is het verschil tussen een mens, die zich vastklampt aan zijn dromen van eigen belangrijkheid en gewichtigheid, zijn eigen wezen en de mens, die de werkelijkheid accepteert.

De moderne mens heeft dromen nodig. Het leven zelf in zijn gemechaniseerde, materiële perfectie kan niet voldoende stof bieden tot vrede en bevrediging. Maar die droom mag zich nooit plooiën om het eigen "ik" als het middelpunt. Zij mag nooit een tweede werkelijkheid scheppen, die men niet aanvaardt.

Deze wereld is vol van angsten. Deze gehele wereld vreest wat er morgen zou kunnen gebeuren. Deze wereld vreest wat anderen zouden kunnen doen. En zozeer is deze mensheid in haar waan gevangen, dat ze niet eens meer spreekt over wat "mij" zou gebeuren, als er een atoombom valt, als er een crisis komt, maar spreekt over "de wereld" en "de gemeenschap". Men is zelfs te verblind om zich te realiseren, dat al deze angsten en vrezen als geheel voortkomen uit een angst voor de consequenties, die het "ik" daaruit zou moeten trekken.

We moeten eerlijk zijn. Men vreest deze dingen. Ze zijn er niet. Kan men er iets aan doen, kan men er iets aan veranderen door een eigen daad of handeling? Neen. Dan late men de zaak rusten.

De mens, die tegen de angst wil strijden op de juiste manier, moet realistisch zijn. Er bestaan geen spoken. Er bestaan geen geheimzinnige, dwingende machten, tenzij ze met u persoonlijk in contact komen en het u mogelijk wordt gemaakt ermee te werken en u de gevolgen daarvan zelf heeft te ondergaan. Anders bestaan deze dingen niet.

Eigenlijk is het wapen tegen de angst zo eenvoudig, dat het menigeen moeilijk zal vallen het te hanteren. Het komt erop neer jezelf te zijn zo reëel mogelijk. Het komt erop neer, dat je de wereld niet in schijnwaarderingen beschouwt, maar haar ziet zonder daarin te schone of te lelijke aspecten te tekenen. En de angst voor de dood? zult ge vragen. De angst voor de dood wordt met hetzelfde wapen bestreden. Wij weten dat eens de dood – zoals de mensheid dit noemt – onvermijdelijk moet komen. Men kan die niet afwenden of tegenhouden. Hij komt. Hij is een werkelijkheid. Tot het ogenblik dat hij komt, denken wij niet aan hem. Het is niet noodzakelijk. Wij doen onze plicht tegenover de wereld en de gemeenschap. Wij leven zo goed als wij kunnen en zo prettig als we kunnen. Wij houden ons bezig met het beden. Wij weten, dat onze dood voor de wereld geen werkelijk gewichtige vermindering betekent. We weten, dat er niets zal haperen. Als u sterft, zal er geen beeld minder in een bioscoop worden geprojecteerd, zal er geen straaltje zonlicht minder op aarde vallen. Er gebeurt niets.

Dit te weten is op zichzelf al voldoende. Te weten, dat je geen verplichtingen tegenover deze wereld hebt na je dood: dat je de dood rustig kunt accepteren, als hij komt. En daarna? Dat zullen wij zien, als wij zover zijn. Dat is realistisch. Dan ben je niet bang voor de dood.

Je weet, dat het onontkoombaar is. Maar waarom zou je je druk maken? Je weet, dat er een kleine verandering komt in je wereld. Je weet ook, dat ze niets betekent. Het noodlot voltrekt zich toch wel. Dus maak je niet druk over de consequenties daarvan. Zeker, je trekt in het heden alle consequenties uit het feit, dat je eens zult sterven, maar meer ook niet. Je gaat je niet druk maken over: wat zal er met mij gebeuren, als ik sterf en wanneer zal ik sterven? Dat is van geen belang. Vandaag is de dag, dat je leeft. Vandaag schijnt de zon. Vandaag zijn er nog daden, die moeten worden gesteld. Vandaag zijn er vreugden, die moeten worden genoten. Vandaag, niet morgen.

Door zo te leven, valt de grootste angst weg: n.l. het langzame opbouwen van een climax in jezelf, waardoor op den duur de geestelijke processen meer nog dan de stoffelijke voorwaarden vaak de dood veroorzaken. Je weerstandsvermogen, je kracht wordt dan niet weggevreten door het nadenken over punten, die onbelangrijk zijn. En het kleine restant, dat er blijft – de overgang zelf? Wat ge zijt, zult ge blijven. Want is er geen leven na dit leven, dan zult gij niet plotseling, getransformeerd zijn tot een andere persoonlijkheid.

En dan komt het, spiritisme of spiritualisme, zoals u het noemen wilt, en geeft u nog een ander wapen in handen tezamen met vele Oosterse leren. Het zegt u: "Niets is onherstelbaar." Zeker, wat gedaan is is gedaan. Maar de fout, die we gisteren hebben gemaakt, zullen we morgen niet meer herhalen. En vandaag denken we er niet aan. We dragen onze eigen wijsheid in ons.

"Wanneer het leven op aarde voorbij is." zo zeggen deze geloofsrichtingen, "ontwaakt ge tot een ander leven. Een leven in een sfeer of herboren worden in een nieuwe stoffelijke, vorm op aarde. Maar gij blijft wat gij zijt."

Geen reden tot angst dus. Geen angst om iets te verzuimen. Er zijn mogelijkheden te over. De eeuwigheid ligt voor u. Geen angst, dat iets onherstelbaar zal blijken. Ge hebt de eeuwigheid om het te herstellen. En zolang ge uzelf niets kunt verwijten, dat ge een mogelijkheid tot herstel voorbij hebt laten gaan, behoeft ge u daarover geen zorgen te maken. En dat is misschien het machtigste wapen, dat er tegen alle angst bestaat. Maar het is niet het eenvoudigste. Het is een wapen, dat bestaat uit wat geloof, uit wat weten en uit een vertrouwen, dat gelijk zowel in God als in het "ik" wordt gesteld.

Wij zijn eeuwig. Wat vandaag voorbij is, kan morgen. Wat vandaag niet werd gedaan, kan morgen worden ingehaald, ook al kost het misschien meer. Wat ik vandaag aan fouten heb gemaakt, zal ik morgen leren herstellen. Als ik weet hoe ik leef, zal ik eens de perfectie bereiken.

Dit is misschien het begin van de grote overwinning over alle angst. Als we de dood en het lijden niet meer vrezen, omdat ze slechts tijdelijk zijn en op het "ik" geen indruk kunnen maken, dan zijn wij wel aan het einde van alle angsten. Het enige dat we dan nog behoeven te vrezen, is ons eigen wezen dat we niet voldoende beheersen. Maar dat is iets, dat je kunt

bestrijden, daar je in voortdurende worsteling, steeds sterker wordend tenslotte de overwinning zult moeten behalen. En dat voel je ook aan.

Dan is er dus geen ondergang, geen eeuwig duister, geen eeuwige verdoemenis. Dan is er geen pijn, die verder vreet en nooit eindigt. Dan is er alleen maar het leren. Het leren, tot je het levensdoel hebt bereikt ook al weet je nog niet wat het zal zijn.

Zo meen ik dat het wapen, dat de wereld tegen de angst kan hanteren is: reëel zijn. Staan in het heden en zich bewust blijven van de eeuwigheid, die deel is van alle mensen en alle geest. Wie deze dingen in zich draagt als een overtuiging zal al het andere kunnen doorstaan en heeft dus geen reden meer om te vrezen.

ONTPLOOIING

Diep in de aarde gist en borrelt het magma.

Diep uit de aarde wellen de dampen. Diep in de aarde klinkt het slampen van schotsen, die elkander verdrijven en boven in een beving schrijven de onlust van een aarde, die nog leeft.

Boven de aarde brullen vulkanen en heffen hun stem ten hemel uit. Zij persen het stof in de hoogste sferen en willen zo de mensen leren: natuur is sterker nog dan menselijk besluit.

En toch kan de vulkaan niet keren, dat het jaargetij vergaat, dat uit winter langzaam lente, uit lente zomer weer ontstaat.

En niet kan heel de aard voorkomen, dat bewustzijn steeds ontbloeit en in de mensenziel een leven, ja, zelfs een geestelijk weten groeit.

Wie dit beschouwt met angst en beven, hij grijpe naar een melodie van eeuwigheden, weergegeven in mensentaal met ironie.

Hij schrijve met wat spot en woorden zijn beeld neer van de eeuwigheid.

En ziet: voordat hij heeft vergeten te leven in zijn eigen tijd, is hem een lente uitgebroken en bloeit de geest in volle pracht en vindt, door d'ironie tot bloei gekomen, het innerlijk zijn ware macht.

Dan bloeit uit 't "ik" een geestelijk weten.

Dan komt een kracht als een vulkaan, vervullend het menselijk leven met besef van God in 't hele bestaan en de waarheid van een eeuwig leven.

NEGENDE LES - MASSAPSYCHOLOGIE EN DE GEVOLGEN VAN HAAR AANVAARDING

Broeder Aloysius

In de laatste jaren heeft men de gemiddelde psychische reactie van de doorsnee-mens zo zeer bestudeerd, dat hieruit een hele wetenschap is geboren. De moderne mens staat niet meer alleen. Overal staan raadgevers, die hem - met het nodige eigenbelang - van dienst willen zijn om het beste van het beste te kopen voor prijzen, die onbegrijpelijk laag zijn. Men roept u aan alle kanten toe. Neem vooral brood van Pietersen, want daarin zit de vitamine." "Koop vooral margarine en eet die op uw brood, want daarin zit zonneshijn." "Drink vooral koffie van Peters, want die van Klaassen" - al wordt die naam niet erbij genoemd - is slecht." In wetenschappelijk onderzoek is bewezen, dat de kwaliteit van óns product - blind getoetst door zo veel huisvrouwen of zoveel wetenschapsmensen - werd verkozen boven alle andere. En dan moet je daarmee maar tevreden zijn.

De gehele wereld probeert u te helpen en te leiden: maar niet voor UW belang. Deze tactiek - oorspronkelijk geboren in de zakelijke reclame - is langzaam maar zeker overgeslagen naar zoveel andere gebieden in het leven, dat de moderne mens daardoor wel eens in de war raakt. Men maakt zelfs reclame voor de godsdienst op een manier, die enkele jaren geleden nog, onvoorstelbaar was. Ik wil u een voorbeeld geven: "Er is maar één ware God. Indien gij Die wilt dienen, doe dit in de ware kerk. Wij zijn volkomen bereid u bij het zoeken daarnaar bij te staan. Schrijf onder nummer zo en zoveel en u krijgt brochures." En verder niets. Zouden ze u nu werkelijk willen helpen om de ware kerk te vinden of zouden ze u graag voor hún kerk willen vangen? Of b.v. staaltjes van politieke propaganda, die u ongetwijfeld in de afgelopen dagen zelf hebt kunnen constateren "U moet zich vooral niet aan partij A, en partij B storen. Partij A vertelt weliswaar dat ze werkt voor het volk, maar de winsten, die zijn uitgekeerd in de laatste tijd zijn zoveel hoger geworden, dat firma 20% meer verdiende. Deze uitkeringen komen niet aan u ten goede. Bank A heeft zoveel minder uitgegeven aan belastingen, dat een uitkering van 20% aan de aandeelhouders gerechtvaardigd was. Stoor u ook niet aan partij B, want partij B - zo vertelt men u - protesteert wel hevig tegen hetgeen in een land met gordijnen gebeurt, maar protesteert helemaal niet tegen wat elders gebeurt in koloniale gebieden waar evenzeer wordt geterroriseerd."

Kortom, men vertelt u dat allemaal zo aannemelijk, dat u geneigd zoudt zijn te zeggen. Ja, die mensen hebben gelijk. En als je dan verder gaat nadenken, kom je op een gegeven ogenblik met jezelf in de knoop. Want als u luistert naar kerk A of naar politieke partij A, dan blijkt dat zij gelijk hebben. Maar luistert u naar B, dan zijn er zoveel argumenten dat u verward wordt en u zich gaat afvragen. "Waar ben ik aan toe? Ze hebben allebei gelijk en dat kan niet." Laten we nu maar het eenvoudigste van het eenvoudigste nemen. Luistert u naar de argumenten voor de democratie en luistert u vlak daarna naar de argumenten voor de communisten. Wat blijkt dan? Dat beide partijen op een zodanige wijze naar voren weten te komen dat ze - mits ze de massapsychologie juist aanpakken - beide een zeer grote indruk maken. En dan staat u er als moderne mens bij en kunt u zeggen: "Ik trek mij er niets van aan," maar dan wordt u onverschillig. U kunt ook zeggen: "Ik wil beide tegen elkaar afwegen." Maar dat kun u niet, omdat beide in hun gegeven zeer onvolledig zijn. Daarom is het wel nodig, dat we een ogenblik de achtergrond van deze massapsychologie proberen te doorgronden.

In de eerste plaats zal degene, die zich bezighoudt met massapsychologie, trachten de woorden te vinden, die bij een mens de meest aangename reacties wakker maken. Als u verlangt naar geborgenheid, dan zijn woorden als "vaderlijk" of "moederlijk" erg belangrijk. Elke woord associatie daarmee is evenzeer belangrijk. Bent u bang voor uw uiterlijk, dan gebruikt men als afschrikwekkend voorbeeld elk woord dat lelijk, oud, gerimpeld e.d. kan betekenen. Terwijl men dan daartegenover stelt jeugd, gezondheid, stralend uiterlijk, schoonheid enz.. Deze keuze kan men doen bij voorwerpen of onderwerpen, die in het geheel

niets te maken hebben met deze woorden op zichzelf. Men kan u tandpasta aanbevelen door u te wijzen op het feit, dat de piramiden, die u zeer bewondert, werden gebouwd door grote wetenschapsmensen in een ver verleden. Het magere bandje, dat men bijknoopt van de formule, die men toen reeds kende, heeft ook onze wetenschapsmensen bij hun onderzoekingen in de laboratoria geleid tot de ontdekking van zus-en-zo-tandpasta is dan eigenlijk belachelijk. Maar dat merkt u niet meer. U bent gevangen in de piramiden. En onwillekeurig associeert u voortaan de naam van dat product met de degelijkheid van piramiden, die alle eeuwen trotseren. Zo kunnen we voortgaan.

Maar niet alleen dat men met woordassociaties speelt, men gaat verder. Men weet dat u onzekerheden heeft, dat u verlangens heeft. Men doet op al deze dingen een beroep. Men zal de waarheid niet direct geweld aandoen, maar men laat de waarheid rustig voorbijgaan.

De massapsychologie berust op het feit, dat de massa eerder vatbaar is voor trefwoorden, dat ze eerder reageert op attractieve beelden dan op feiten. Zo laat men de feiten zoveel mogelijk rusten en stelt daarvoor in de plaats dingen, die u bijzonder interesseren. Vandaar dat men tegenwoordig auto's verkoopt door aardige, schaars beklede meisjes af te beelden. Hoe men hier een overeenkomst wil treffen, is mij een raadsel. Men kan kort en goed zeggen, dat elke advertentie een gedeeltelijke leugen is. Dat wil zeggen: het is een bewuste onwaarheid, die slechts in zoverre onwaar is, dat zij meer suggereert dan zij in werkelijkheid betekent. De keuze van woorden is dan ook in de branche van het adverteren tot een ware artistieke gave geworden. Men kan niet zeggen, dat margarine smaakt als roomboter. Dat is verboden. En naar ik heb vernomen, mag men ook geen koetjes in de wei daarbij afbeelden. Maar je kunt toch zeggen: De frisheid van de natuur komt u uit ons smeerproduct tegemoet. "Margarine" is u niet aangenaam, "smeerproduct" zegt minder. Frisheid van de natuur wordt geassocieerd met koetjes en weide en met roomboter.

Ditzelfde ontmoet u overal. Als u een krant leest, staat daar een hoofdartikel in. Dit hoofdartikel beoogt, dat deze of gene maatregel moet worden genomen. Dat kan wel in alle ernst en eerlijkheid gebeuren. Ik wil niet aannemen, dat elk hoofdartikel een leugen is. Maar toch zullen wij altijd weer zien, dat een bepaalde tendens ertoe leidt, dat sommige feiten worden onderdrukt en dat andere scherp naar voren worden gebracht. Wilt u controleren in hoeverre uw leven de berichtgeving enz. worden beheerst door deze poging om het denken van de massa te beïnvloeden, dan zou ik u aanraden een aantal couranten te kopen, die door verschillende partijen worden geredigeerd. U zult dan zien, dat het ene blad, een bericht in grote opmaak brengt, dat bij een ander staat weggedrukt op de laatste pagina en is teruggebracht tot 4 á 5 regeltjes. U zult zien, dat de een sensationeel uit de hoek komt met een groots opgemaakt artikel over politieke ontwikkelingen, waarvan de ander alleen meent, dat vernomen is dat mogelijkerwijs dit of dat zal geschieden. Dat betekent dus, dat als u zich aan de krant houdt - aangenomen dat u haar leest - u bevooroordeeld bent in een bepaalde richting. Dit bevooroordeeld zijn is natuurlijk voor de volwassene in vele gevallen een schadelijk iets. Hij laat zich niet meer leiden door zijn goed oordeel, door zijn opvattingen, maar ontleent een groot gedeelte van zijn levens- en gedachtebeelden aan anderen. Hoe dit tot grote moeilijkheden kan leiden, kunnen we zien in b.v. de rage van vele vrouwen om zich aan te passen bij het ideaal van de een of andere filmster. Deze actrice krijgt publiciteit. Ze wordt voorgesteld als het summum summarum van perfecte vormen of van gamineske charme. En onmiddellijk tracht elke vrouw deze begeerde gave door imitatie voor zichzelf te verwerven in feite zou menige vrouw, die probeert een ander na te bootsen, schoner, charmanter en gelukkiger zijn, indien zij zich ertoe bepaalde haar goede zijden zo voordelig mogelijk naar voren te brengen. Ze doet het niet.

Wij zien dat heel veel mannen een bepaalde sigaret roken of een bepaald pak dragen, omdat - naar het heet - dit "bon ton" is. Er zijn heel wat huisvaders, die met ongemakkelijke schoenen lopen, omdat de mode - zo zegt men - bepaalt, dat de man alleen maar een man is, indien hij schoenen met Italiaanse spitse punten draagt, of omgekeerd met stompe neuzen. Men vraagt zich niet af. Wat is mijn eigen smaak? Wat is mijn verlangen? Hoe voel ik mij het prettigst en het gemakkelijkst? Men vraagt zich af: Wat vraagt de wereld van mij? En hiermede schep je voor jezelf onaangename situaties.

Een vrouw die probeert een filmster te imiteren en dat niet is, zal steeds weer uit haar rol vallen. Elke keer, dat ze uit haar rol valt, zal ze zich ongelukkig voelen. Ze zal zich een ogenblik gechoqueerd voelen over zichzelf. Het resultaat is, dat ze, ofwel volkomen onecht tegenover een ieder komedie speelt waardoor ze verkeerd wordt begrepen en zeer veel onaangenaamheden meemaakt, dan wel ze zal inderdaad iedere keer weer een fout maken, daardoor steeds onzekerder worden in gezelschap en veel vreugde, die haar in het leven geboden zou kunnen worden, eenvoudig voorbijgaan. Een huisvader, die met te nauwe schoenen loopt, heeft daardoor last van zijn voeten. U zoudt zeggen, dat die voeten niet erg belangrijk zijn. Maar het betekent, dat hij de gehele dag, kregelig is, dat hij met zijn werk niet zo zorgvuldig is als hij eigenlijk behoort te zijn. Dat wil zeggen, dat hij opvliegender is tegen zijn naasten en daardoor zeer veel onaangenaamheden heeft, die hij misschien 's avonds dan nog botviert, terwijl zijn moede voeten in een paar geheel niet volgens de mode zijnde pantoffels langzaam bekomen van de kwelling van de dag.

Kijk, dat doet men nu volwassenen aan. Maar zo doorslaand is het bewijs nog niet bij de volwassenen. Laten we ons een ogenblik bezighouden met het kind. Het kind in zijn uitingen is sterker suggestibel dan de doorsnee-volwassene (niet innerlijk, maar in zijn uitingen) en verder meer gewend om in praktijk te brengen wat aan alle kanten als mooi en goed wordt voorgespiegeld. Het geeft zich eerder hieraan over. De kindermisdadigheid is toegenomen. Denkt u aan ons artikel over de jeugd. Zou dat alleen maar komen, omdat de jeugd zo'n moeilijke tijd doormaakt? Of zou juist de wijze waarop haar overvloedige energie, haar drang naar acties, haar verzet tegen de huidige wereld naar buiten komt, ook nog worden geleid door de verschillende films, die worden vertoond? De propaganda, die wordt gemaakt voor "krachtmensen" als het "ideaal" voor de man? Een van vrouwen van minder eerbare reputatie als de norm voor de leidelijke vrouw? Zou misschien de wijze, waarop men in vele gevallen propaganda maakt voor een oneerlijke houding, voor een kunstmatig verbergen van gebreken e.d. niet veel te maken hebben met de wijze, waarop deze jeugd reageert?

Ik kan u garanderen, dat de beïnvloeding van de massa - ook bij het kind - heeft geleid tot een verschuiving van moreel besef, van verantwoordelijkheidsbewustzijn, tot een geheel andere opvatting van de wereld. Dat juist de suggestie, die overal wordt gegeven dat gezondheid het meest begerenswaardige goed is (wat ik overigens onderschrijf met zekere restricties) kinderen ertoe brengt, als ze ziekelijk zijn, zich als verachte verworpingen te voelen. Wij weten dat mensen, jonge en oude mensen, diep ongelukkig worden gemaakt, omdat ze niet aan hetgeen wordt voorgespiegeld als normaal menen te kunnen beantwoorden. De maatschappij kent - dank zij deze reclamesystemen - het scheppen van kunstmatige behoeften. U moet niet denken, dat ik een vrouw een stofzuiger of een ijskast in het huis misgun. Maar ik meen het niet verantwoord te mogen noemen, dat men kunstmatig de behoefte daartoe schept bij mensen, die niet in staat zijn een dergelijke aanschaf werkelijk te financieren. We krijgen dan te maken met de afbetalingssystemen, waardoor men - doordat de begeerte steeds weer wordt geprikkeld - op den duur veel meer verwerft dan men ooit redelijk zou kunnen betalen en daardoor zijn levensvreugde en vaak ook nog de financiële mogelijkheden van anderen aanmerkelijk beperkt of zelfs knakt. We moeten goed begrijpen wat dit spel eigenlijk is. De wereld om u heen verlangt dat u bepaalde dingen zult doen. Maar ze verlangt dat niet omwille van uzelf. Ze verlangt het voor de belangen, die deze suggestie naar voren brengen. Zelfs als men u zegt: "Ten oorlog, de vrijheid is in gevaar," dan moet uw eerste reactie zijn: Wie zijn degenen, die hier voor deel van hebben? Wie zijn degenen, die deze suggestie, deze propaganda naar voren brengen? En dan kunt u tot heel verschillende uitkomsten komen. U kunt b.v. zeggen: "Wij zien dat de militairen behoefte hebben aan macht en hierdoor een oorlog ontketenen, waardoor alle gezag hun behoort en zij hun meningen in politiek en krijgskundig opzicht eindelijk eens in praktijk kunnen brengen. Maar elders stoot u misschien op industriële ondernemingen, die behoefte hebben aan een oorlog. U vecht dan - naar u meent - eerlijk voor uw vaderland. U legt zich alle beperkingen op, u koopt allerhande oorlogsobligaties en -leningen, alleen maar omdat u uw land wil dienen. Maar dient u uw land wel? Neen. U heeft dus een hoop gebrek en ongeluk, alleen omdat u niet zelfstandig denkt. U bent het, die moet oordelen: en dat kan niemand anders doen.

Het probleem van de moderne maatschappij is, dat het zelfstandig denken de mens wordt ontnomen. Ze leren steeds meer te vertrouwen op voorlichting van alle kanten. Die voorlichting is echter altijd partijdig. Zelfs als uw regering u voorlicht, zal zij altijd trachten haar eigen beleid zoveel mogelijk in een gunstig licht te tonen. Ze zal trachten haar eigen fouten te verontschuldigen: dat mag men haar niet kwalijk nemen. Maar als u ertoe komt deze gedachtegang zonder meer te aanvaarden, zult u niet juist kunnen oordelen over hetgeen zich in de wereld rond u afspeelt. Dan zult u uw houding in het leven niet goed kunnen. U vindt misschien, dat ik met dit betoog open deuren intrap. Maar laat mij u erop attent maken dat zelfs degenen, die menen hiervan te weten (zelfs de publiciteitsexperts) vaak worden misleid door deze tendensen, die zijn afgestemd op het denken der massa, op de behoefte der massa in hun kudde-instinct een zekere eenheid te scheppen, op de behoefte van de massa alles te bezitten wat er te bezitten is. We kunnen natuurlijk zeer veel voorlichtingspogingen goed praten. We kunnen wijzen op allerlei eerlijke publicaties, waarin regeringen de eigen fouten hebben toegegeven. Voor Nederland zal het b.v. kunnen gaan over de verslagen aangaande de handelingen der Londense regering in oorlogstijd. Maar gelooft u zelf niet, dat ondanks alles er een zekere partijdigheid bestaat?

We kunnen wijzen op de waanzin van de Indonesiërs, die op het ogenblik publiceren dat Nederland altijd de grote vijand is geweest van Indonesië, de onderdrukker van de vorming van het volk. Dat kunt u doen, omdat u toevallig, de andere partij bent. Maar hoe denkt u, dat bij een gezette en goed geleide propaganda de rest van de wereld erover denkt. Die rest van de wereld zal dat op den duur aanvaarden. Er is eens gezegd: 'De grootste leugen kan men tot waarheid maken indien men haar vaak genoeg herhaalt.' Hier heeft u de kern van de moderne massapsychologie. Hier heeft u de kern van de koude oorlog. Hier heeft u de kern van datgene, wat uw leven zo vaak vergiftigd. Alles wat men u oplegt aan morele verplichtingen, alles wat men u tracht op te leggen, t.a.v. kleding, gedrag, gebruiken, wordt u niet omdat dit uw behoeften zijn. In een dergelijk geval zou men het u voorleggen zonder meer, men zou het u zeker niet voortdurend suggereren. Maar de wereld, de maatschappij en een deel van de maatschappij meent, dat zij u zo het best kan gebruiken, het meest aan u heeft.

Wij kunnen ons nooit geheel tegen deze voortdurende suggestieve werking verzetten. Wij zijn tenslotte deel van de massa en - zoals ongetwijfeld broeder Abraham u meermalen heeft uiteengezet - zullen via het bovenbewustzijn nu te tijde met deze menigte verbonden zijn. Dat neemt niet weg, dat wij zelf vrijelijk moeten trachten te oordelen. Als wij in elk geval eerst verstandelijk al hetgeen ons wordt aanbevolen onderzoeken, als we niet het een terzijde werpen en het andere accepteren zonder meer, als we ons de moeite geven te beproeven of bepaalde dingen waar zijn en ons niet laten suggereren, dan kunnen wij in de wereld veel goeds doen. Dan kunnen we ook voor onze kinderen zeer veel leed voorkomen.

Partijdigheid in de opvoeding. Stelt u zich het volgende geval voor: Nederland haat - en misschien niet zonder reden - Duitsland of althans het optreden van de Duitsers. Dit wordt op het ogenblik aan de jeugd geleerd. Over een tiental jaren echter kan men ervan verzekerd zijn, dat Duitsland voor Nederland meer betekent dan vele andere geallieerden. Wij kunnen dus zeggen, dat deze mensen zullen moeten samenwerken met een volk, maar door suggestie (hun thans in de jeugd opgedrongen) dit nooit zullen kunnen doen. Omgekeerd: Duitsland heeft zich op het ogenblik moeten bekeren. Het moet democratisch worden. Maar de opvoeding van de "Hitler-Jugend" die Bund Deutscher Mädel" is nog niet uitgestorven. Die eigenschappen leven nog in die mensen. Zo worden omgevormd, zeker. Ze worden aangepast aan de huidige verschijnselen, maar de mentaliteit blijft bestaan. En de moeilijkheden door die mentaliteit veroorzaakt - ook voor de mensen, die hierdoor gedreven handelen - zullen nog zeer vele zijn. Zo zijn gebaseerd op een eenzijdigheid, op partijdigheid, propaganda. Laten we eens vooral daardoor niet teveel bedriegen. Om kort samen te vatten want ons inziens de verstandigste verweermethode is tegen het teveel opgaan in de massa, zou ik het volgende naar voren willen brengen:

1. Elke mens gaat af op eigen ervaring. Men mag wel degelijk de raad van anderen aanvaarden, mits men deze op de proef stelt en bewust controleert of de resultaten in overeenstemming zijn met de geschapen verwachtingen.

2. Men late nooit zijn persoonlijk leven leiden door opvattingen van anderen. Ieder heeft zijn eigen leven.
3. Men late zich nooit een schuldbesef aanpraten, een ieder is vrij om over zijn eigen leven te beschikken, te leven en te handelen op de wijze, die hij zelf wenst, mits hij ook de bereidheid heeft de consequenties hiervan te dragen.
4. Wij weten allen, dat wij tot op zekere hoogte door suggestie tot overtuigingen worden gebracht, die niet geheel de onze zijn, maar die in de plaats treden voor datgene, wat wij niet bezitten, namelijk een vermogen ons een oordeel te vormen over deze zaak. Wij kunnen zeer goed werken met deze verschillende waarden. Wij moeten ons echter ervoor hoeden, als andere waarden daar tegenover worden gesteld, ons vast te klampen aan onze mening. Een overtuiging, die niet is gebaseerd op eigen ervaringen en feiten, maar alleen op horen zeggen, is te allen tijde gevaarlijk, als men tegenover andere stellingen staat.

Ik zou aan die punten nog een paar voorbeelden willen toevoegen:

Men zegt u dat Amerika bestaat. U heeft het zelf niet gezien. Er zijn echter zoveel bewijzen voor het bestaan van de Ver. Staten en de andere landen, die daar gelegen zijn, dat u aanneemt dat Amerika inderdaad bestaat. U doet dit terecht. Maar nu gaat u zich ook een beeld vormen van Amerika. Dan denkt u aan de Ver. Staten als een soort eeuwig New York, uitgestrekt over een heel continent. Dat wil dus zeggen, dat uw opvatting van Amerika volledig fout is. U zult desalniettemin de doorsnee-Amerikaan beoordelen naar deze voorstelling die u heeft. Het resultaat is, dat u zijn mentaliteit niet begrijpt en er tussen u en de Amerikaan altijd bepaalde verschillen blijven bestaan. Verschillen gebaseerd op vooroordelen, die bewust of onbewust in u zetelen. Men meent, dat de doorsnee-Italiaan gebreken vertoont. Men dat hij laf zou zijn, lui, enz.. Zo zegt men van de Spanjaard, dat hij trots is. U bent natuurlijk direct bereid te verklaren dat u beter weet. Toch zult u onbewust door deze algemeen gangbare gezegden worden beïnvloed, als u heeft te oordelen over een Amerikaan, een Italiaan, en Spanjaard. U heeft niets tegen de joden. Maar hoeveel mensen zijn er niet, die als er iets slechts door een Jood wordt gedaan, onmiddellijk daaraan toevoegen: "Smerige jood." Waarom? Omdat men nu eenmaal aanneemt, dat joden minderwaardig zijn. En al bent u ook bewust van beter overtuigd, u wordt onbewust door deze tendens beheerst. Wij zien vele antisemitisch bedoelde uitlatingen en handelingen tot stand komen eenvoudig door de massapsychose. Ik zou zo verder kunnen gaan. De gehele wereld zit vol vooroordelen. Wij zien, dat aan de ene kant de Europeaan schande spreekt over de kleurlingenproblemen, zoals die in Zuid-Afrika en Amerika optreden. Aan de andere kant zijn we ervan overtuigd, dat men de mentaliteit van beide partijen helemaal niet begrijpt. Het oordeel, dat men daarover heeft, is dan ook meestal niet geheel gefundeerd. Toch handelt men, alsof dit oordeel juist ware: bewust of onbewust. Hierdoor stelt men waarden in de wereld, die niet reëel zijn. Men laat zich in een groot gedeelte van zijn handelingen door ficties leiden

Dit is een groot gevaar en een groot probleem. Want zodra wij niet meer handelen volgens de werkelijkheid, maar ons houden aan voorstellingen, die niet of slechts zeer ten dele reëel zijn, zullen wij in strijd komen met al hetgeen er in de wereld rond ons bestaat. Dan komen er botsingen, die ons ongelukkig maken. Botsingen, die ons geestelijk en lichamelijk voor raadsels stellen of voor toestanden, die we niet aan kunnen.

Zo gaat het op elk gebied. Of het nu het gebied is van zedelijkheid, zondagsrust of het gaat over godsdienst, sport, politiek of zakenleven, altijd weer zien we dezelfde overtuigingen, die men eigenlijk zelf reeds bespot als belachelijk, maar ze toch handhaaft en zijn handelingen baseert op deze - hoezeer men ze ook bespot - in het "ik" levende waarden. Het gaat er niet om wat u zegt, wat u denkt, het gaat er niet om hoe u theoretiseert, het gaat er om indien u tot handelen komt zult handelen. En via de massapsychologie - die men gebruikt als een wapen om u op uw knieën te brengen, u een deel van uw werkelijke vrijheid te ontnemen - brengt men u ertoe te handelen in tegenspraak tot hetgeen gij verkondigt en waarvan ge eerlijk overtuigd zijt. En dan zegt gij later. "Ik weet niet, hoe het gekomen is. Of ge vraagt u af: "Zijn we dan zo dwaas geweest?" Of misschien ook zult ge met de vele anderen - daar

zorgt de massa dan wel voor - een uitvlucht zoeken, waardoor uw onredelijk gedrag tot redelijk gedrag wordt in uw ogen.

Mijne vrienden, daarmee kunt u niet gelukkig zijn. Dergelijke voorstellingen kunnen een huwelijk kapot maken. Dergelijke voorspellingen kunnen iemand sociaal onmogelijk maken. Ze kunnen uw zakenleven helemaal naar de maan helpen. Daarop kunt u geestelijk en stoffelijk failliet gaan. En dan geef ik onmiddellijk toe, dat de gemiddelde norm blijft gehandhaafd, maar u heeft u laten meesleuren door de massa: en u zit met de brokken. Daarom zou ik u de raad willen geven:

Beschouw ook deze massapsychologie als een aanval op uw wezen, en haar werkingen als een probleem, waarvoor u de oplossing moet zoeken. Een oplossing, die alleen kan worden gevonden door voortdurend en naarstig te proberen uzelf te zijn, door uw eigen automatische reacties te onderzoeken en te analyseren. Tracht ook alle anderen - vooral degenen, die u moet opvoeden - ditzelfde bij te brengen. Leer ook hen te overtuigen van het feit, dat alleen de werkelijkheid geldt. Wat jij bent, wat jij doet, wat jij verlangt, wat jij wilt. Daar gaat het om. En dan moet u dat verlangen natuurlijk leiden in verstandelijke zin en in de juiste richting naar bewustwording, naar naastenliefde en verdraagzaamheid. Maar zelf, vanuit uzelf, zoals u dat aanvoelt, zoals u het ziet.

En nu mogen er ouderen en wijzen zijn. Dan moet je hun stellingen, hun verklaringen, hun oordeel onderzoeken. En zo je in staat bent het te beoordelen, kun je je eigen handelwijze volgen. Ben je er niet toe in staat, dan neem je de proef op de som: kijk, óf ze gelijk hebben. Maar je behoudt je je het recht voor voortaan anders te handelen.

VRAGENRUBRIEK

❖ *Wat wordt er bedoeld met de wet van gelijkmatigheden?*

De wet van gelijkmatigheid geeft aan dat niets in zichzelf veranderlijk is. Dus dat het wezen van alle dingen onveranderd en vaststaand is en dat elke uiterlijke, verandering wordt gecompenseerd door een innerlijke verandering, waardoor de totale waarde van het wezen te allen tijde gelijk blijft. Laat mij een voorbeeld geven U heeft in uw portemonnaie een bedrag van tien gulden. U kunt die tien gulden uitdrukken in duizend centen. U kunt ze ook uitdrukken in honderd dubbeltjes. U kunt ze uitdrukken in elke combinatie van munten, maar het zal altijd tien gulden blijven. Zo is het met ons en zo is het met alle dingen. Wij zijn een bepaalde waarde. Die blijven we altijd, onverschillig hoe we naar buiten toe optreden. Op het ogenblik, dat u dubbeltjes gaat wisselen voor een gulden, zult u aan de andere kant tien dubbeltjes moeten missen. Zo blijft dus het bedrag gelijk, onveranderd t.o.v. de omgeving. Dat wordt ermede uitgedrukt.

❖ *Is het verkeerd in een droomwereld te leven. En zo ja, waarom is het verkeerd?*

Het is verkeerd, omdat een droomwereld geen werkelijkheid kent en een droom over het algemeen een vlucht is voor de werkelijkheid, zodra wij de droom bewust zoeken. Dat wil dus zeggen, dat wij voor onszelf scheppend gaan optreden. Maar alles wat wij in de droom uiten, moeten wij wegnemen uit ons werkelijk beleven, want we blijven onszelf gelijk. Dus wij verminderen onze reële bewustwording om daarvoor in de plaats in een schijnwereld te leven. Daarom is het fout.

❖ *U zegt, dat de geestelijke bewustwording in onze tijd eigenlijk geboren wordt uit het samengaan van wetenschap en esoterische ontwikkeling. Hoe ziet u de wetenschap hierin haar aandeel bijdragen?*

De wetenschap komt op het ogenblik op een gebied, waar zij niet meer kan werken met haar reële waarden en proeven. De laatste ontwikkelingen der moderne wetenschap zijn eigenlijk geboren uit filosofisch wetenschappelijke betogen, waaruit naar waarschijnlijkheid berekeningen worden getrokken. Die blijken in overeenstemming te zijn - dank zij hun resultaten - met een op zichzelf niet bewezen of bewijsbaar opgebouwd betoog. Want de hele theorie van Einstein, de proefnemingen van Grünbaum, zijn alle eigenlijk in wezen het stellen van nieuwe axioma's omtrent wereldtoestanden, die wel filosofisch beredeneerd zijn, maar wetenschappelijk niet aantoonbaar. Evenmin als een vierde dimensie aantoonbaar is.

TIENDE LES – ONTSPANNING

Broeder Aloysius

Het jachtige en drukke leven van de moderne mens vergt van zijn lichaam, zijn zenuwstelsel en hersenen meer dan eigenlijk verantwoord is. Er treedt een voortdurende oververzadiging op, waardoor bij ogenblikken het denken praktisch onmogelijk wordt en denkluïheid enz. ontstaat. Een lichamelijke oefening, die normalerwijze tot de dagtaak behoort, wordt door velen niet meer volbracht. Hun leven is een zittend leven en tot een werkelijk gebruiken van hun spieren komen ze niet.

Ik spreek nu nog niet eens over de verschillende gevallen, waarin zowel lichamen als verstandelijk een zekere uitputtingsgraad wordt bereikt, die dan in de korte periode van veertien dagen of een maand vakantie moet worden aangevuld. Een goede ontspanning betekent ook voor de moderne mens zeer zeker niet "rust".

Men meent veelal, dat men met rust zeer veel kan genezen. Maar dat is alleen waar, indien er sprake is van ziekte. De juiste ontspanning, is in de eerste plaats gelegen in het contrast. De eentonigheid en gelijkvormigheid van het dagelijks leven doen de mens versuffen en afstompen en ontnemen hem de capaciteit scherp te zien en te analyseren, scherp te reageren en juist te handelen. Als resultaat zullen wij dus voor elke ontspanning moeten zeggen, dat zij tegengesteld dient te zijn aan de normale dagelijkse bezigheden.

Deze ontspanning kan gezocht worden in literatuur, in muziek en dergelijke. Maar dan moeten we ons toch wel goed realiseren in hoeverre dit inderdaad een tegenstelling is. Als iemand mij zegt: "Ik cijfer de hele dag en nu neem ik, 's avonds een goed boek om even bij te komen." dan zeg ik. Ho, mijn waarde vriend, dat is geen goede ontspanning voor u, want u heeft uw hersenen de hele dag al ingespannen met het rekenen. U heeft daarmee ongetwijfeld ook uw ogen belast, daar zij zich voortdurende op korte afstand moesten concentreren en vele, misschien niet altijd even duidelijke cijfers moesten aflezen. Als u nu begint te lezen, dan zullen de gedachten wel enigszins verfrist zijn, maar het is wederom een arbeid, die hoofdzakelijk door de hersenen wordt verricht en die voor de ogen dezelfde vermoeidheid betekent, die ook het dagelijks werk reeds met zich meebracht.

Voor zo iemand geldt natuurlijk ditzelfde, als hij naar een film gaat in mindere mate, als hij naar een schouwburg of concert gaat. Ook hier weer: inspanning van de ogen, bij het kijken naar een film. Inspanning verder van de gedachten, de hersenen worden aan het werk gezet. Het meest ideale zou eigenlijk zijn voor iemand, die gedurende de dag voortdurend met hersenwerk bezig is, om zich 's avonds te kunnen wijden aan sport, aan knutselen en dergelijk. Dit zou een grote verbetering kunnen zijn.

Omgekeerd: als iemand de gehele dag bezig is met b.v. fabrieksarbeid of lichamelijke arbeid, dan is het zeer zeker nodig een tegenwicht te scheppen door stof voor de gedachten op te doen gedurende de avonduren. In beide gevallen dient de contrastwerking om hierdoor eigen vermogen te scherpen, eigen capaciteiten te vergroten en een evenwicht in het denkvermogen zowel als in het lichamenlijk bestel te handhaven.

Nu zijn er zeer zeker vele mogelijkheden, waarbij de ontspanning weer inspanning wordt. Daarom is het goed uitdrukkelijk vast te leggen, dat ontspanning betekent: rust voor bepaalde delen van het lichaam, terwijl de uitgeruste delen van het lichaam een behoorlijke arbeid krijgen. Het is noodzakelijk, dat de toestand in het gehele lichaam ongeveer gelijk is.

Iemand, die geestelijk en lichamenlijk vermoeid is, zal beter slapen en dus ook beter rusten dan iemand, die alleen geestelijk of alleen lichamenlijk vermoeid is. Dit wordt in de moderne tijd nog wel eens uit het oog verloren. Hierbij komt, dat de leefwijze van de moderne mens vaak

gebaseerd is op gemakzucht en hij daarbij dus nuttige en noodzakelijke bezig heden zoveel mogelijk van zich afschuift.

Ook gewoontevorming kan zeer nadelig zijn. Wij weten, dat menig arts een regelmatig leven voorschrijft. Een regelmatig leven heeft alleen dan zin, indien deze regelmaat past in een dag vol verschillende inspanningen en ervaringen. Bent u zwak en vraagt u meer van uw krachten dan noodzakelijk is, dan zult u toch nog onregelmatig rusten. Als u steeds op dezelfde tijd naar bed gaat, dan zult u de ene keer onmiddellijk inslapen, een volgende keer nog lang wakker liggen. De wijze, waarop de slaap verloopt en zijn dieptepunt zal bereiken, is ook heel verschillend.

Al deze dingen mede in aanmerking nemend, moeten we zeggen: Wat is voor de mens noodzakelijk als absolute rust.

Na zware lichamelijke arbeid heeft de doorsnee-mens van middelbare leeftijd voldoende aan een rust van zeven uren. Iemand, die zware hersenarbeid verricht daarentegen, kan met een kortere rustperiode volstaan, maar dient deze vaker te genieten. Voor deze zou aan te raden zijn een rust van twee uren op de dag en van zes uren in de nacht. Het totaal ligt dus iets hoger.

Heeft men zich hieraan gehouden, dan blijft er een bepaalde hoeveelheid z.g. vrije tijd over. Deze vrije tijd dient in de eerste plaats gewijd te zijn aan de aanvulling van eigen wezen en eigen leven. Een huisvrouw, wier taak voortdurend in het gezin ligt, zal haar vrije tijd moeten beschouwen als een middel om dit milieu tijdelijk te ontvluchten. De man, die te lang buiten het gezin heeft vertoefd, zal ongetwijfeld juist in het gezin hernieuwde krachten opdoen.

Wij mogen nooit alleen met onszelf rekening houden. Wij moeten dat altijd ook enigszins met onze omgeving doen. Zo is aanpassing noodzakelijk. Deze aanpassing brengt met zich mede, dat onze ontspanning in vele gevallen voor ongeveer 60 % op onszelf zal zijn gericht, terwijl 40 % tegen eigen ontspanningsnoodzaak in - ons bezighoudt met anderen en hun wensen volgt. Dit is natuurlijk. Het feit alleen, dat wij anderen a.h.w. van dienst zijn, schept psychisch een ontspannende waarde die in vele gevallen de vermoeidheidsfactor (de zuiver lichamelijke beleving) verre kan overtreffen.

Onjuiste ontspanningen zal ik hier kort formuleren.

Het is niet juist om bij wijze van ontspanning zich bezig te gaan houden met vereenvoudigde arbeid. Indien men voor ontspanning het lichtere genre leest, dan dient men toch altijd een boek te nemen, dat aan de lezer bepaalde eisen stelt. Strips, de comics, zijn werkelijk uit den boze, indien ze in grote hoeveelheid worden genoten. Hierin zien wij n.l. een zo vereenvoudigd leven weergegeven (om, niet te zeggen een karikatuur van het leven), dat in 9 van de 10 gevallen het denkvermogen volledig inslaapt. Er blijft dan over de sensatieprikkel die wordt omgezet in onbevredigde wensen in het eigen "ik". Het is begrijpelijk, dat wij dit niet kunnen tolereren.

Hetzelfde geldt voor het bezoek aan theaters en bioscopen, indien daar slechts irreële aan de toeschouwers geen-eisen-stellende films en stukken worden vertoond. Hetzelfde geldt voor amusementsmuziek. Overal waar er geen eisen worden gesteld aan degene, die toehoort of toeschouwt, daar mogen we zeggen dat de ontspanningswaarde nul is. Slechts indien men muziek of in sommige gevallen een show, een variétnummer e.d. als achtergrond beschouwt voor b.v. een aangenaam samenzijn voor andere bezigheden, zijn ze toe te laten. Nooit, als zo het hoofdpunt van de belangstelling worden. Hierdoor wordt een geestelijke leegheid en daarmee een onbevredigd zijn in het eigen "ik" sterk bevorderd.

Andere fouten, die op het gebied van de ontspanning vaak worden gemaakt, zijn deze: Men probeert in zijn vrije tijd of vakantie zoveel mogelijk te genieten. Dat wil zeggen, dat men zich niet de mogelijkheid gunt om in rust en kalmte datgene te genieten, wat wordt geboden. Iemand, die een symfonie van Beethoven zou horen, uitgevoerd in een zodanig versneld tempo, dat ze slechts een kwart van de tijd in beslag neemt die de componist daarvoor bedoelde, zou dit een sacrilage noemen. Dezelfde mensen zien er geen bezwaar in hun vakantie of hun vrije avonden samen te persen in een hoeveelheid amusement en ervaring,

en dit in een nog veel kleiner bestek, zodat belevingen, die voor twee of drie dagen voldoende zouden zijn, soms in enkele uren worden gecomprimeerd. Dit betekent, dat de verwerking daarvan moeite kost - zo ze mogelijk is - dat van een ontspanning door realisatie en het opnemen van waarden praktisch geen sprake is. Daaruit vloeit voort, dat men zich juist door dergelijke ontspanningen nodeloos vermoeit. Deze vermoeidheid gevolgd door arbeid heeft een cumulatief effect, zodat u steeds meer vermoeid raakt.

Dat ik dit verschijnsel aanstip, is niet toevallig. Want bij de belichting van mijn onderwerp moet ik spreken over de problemen van de moderne mens. Welaan, dit is één van de grote problemen op het gebied der ontspanning. De moderne mens zoekt zo intens naar amusement, dat hij niet meer in staat is hetgeen hem wordt geboden door de wereld en hetgeen hij zelf kan verwerven werkelijk te genieten. We zien dit verschijnsel ook bij vele hobby's. Wanneer iemand er plezier in heeft modellen e.d. te bouwen, dan moet dat een toegewijde arbeid zijn: daar moet tijd voor worden genomen. Als de moderne mens voorgeperste plastic modellen gaat gebruiken, die met wat lijm samengevoegd wel de trots geven van "dat heb ik gemaakt", maar ook de onbevredigdheid, dat men zelf niet aansprakelijk is voor het ontwerp, dan betekent dit een vervlakking van het amusement en laat slechts de goedkope trots over, terwijl men weet daarop in werkelijkheid geen aanspraak te kunnen maken. Hieruit komen voor vele volwassenen psychische conflictwaarden voort. Voor een kind is dit ietwat anders.

Ik zou verder kunnen gaan. Maar over het geheel genomen meen ik voor de ontspanningen van deze wereld te mogen vaststellen, dat men over het algemeen de fout maakt. In de eerste plaats te lui te zijn bij zijn ontspanning. Men laat zich te veel door het toeval leiden. In de tweede plaats, dat men bij het kiezen van ontspanning zich meest al laat, leiden door de mening van anderen (denk aan hetgeen we de vorige maal over reclame e.d. hebben gezegd en de daaruit resulterende massasuggesties en psychosen), terwijl men te weinig rekening houdt met de eigen werkelijk behoeften. In de derde plaats, dat men over het algemeen voor ontspanning met contact met de medemens ter zijde schuift en daarvoor in de plaats een aantal activiteiten brengt, die - aangezien ze geen uiting, geen waarneming van de omwereld met zich mede brengen - tenslotte als een nodeloze vermoeienis en vermindering van eigen bewustwording mag worden beschouwd. In de vierde plaats: in de ontspanning van de moderne mens - geleid door zijn modebegrippen misschien ook - komt teveel zijn haast naar voren en zijn honger naar veelheid. De moderne mens moet - vooral wat zijn ontspanningen betreft - kunnen terugkeren tot het begrip, en perfect is meer waard dan veel dat onvolledig wordt genoten.

Nu heb ik in deze punten een andere vorm van ontspanning niet genoemd. want ontspanning is ook datgene wat met het voorgaande wel wordt aangeduid, maar meestal niet bereikt: het geheel ontspannen van je wezen. Dat betekent dus: je gedachten van je af zetten. De problemen, die op de dag of sedert een hele tijd je hebben beziggehouden, terzijde leggen. Het betekent je lichaam a.h.w. ontspannen. Diep ademhalen. Rustig zijn van binnen. Sommigen bereiken die rust, terwijl ze trainen voor een atletisch kamp. Anderen als ze luiëren in de zon. Dat is een kwestie van temperament. Maar ontspanning, de werkelijke ontspanning, dient een geestelijke zaak te zijn, die wordt gereflecteerd in het lichaam.

De managerziekte, waarover men zoveel spreekt op deze wereld, is in vele gevallen een resultaat van gebrek aan ontspanning. Men is voortdurend bezig met problemen, die men niet meer kan overzien, die men eigenlijk niet meer aan kan. Men heeft de moed niet meer om doortastend op te treden, zonder zich later verwijten te maken, dat het ook nog anders had gekund. U zult begrijpen, dat als wij op de geestelijk juiste manier van ontspanning terecht moeten komen, wij eerst een betoog moeten houden voor de geestelijke rust. Het is de doorsnee-mens niet mogelijk zijn gedachten geheel uit te schakelen. O zeker, het is een begeerlijke kwaliteit: en zo men dat kan, is het een gunst die men voor zich verwerft.

Degene, die gedurende, een drietal minuten in staat is alle gedachten uit te schakelen en slechts dierlijk-onbewust gedurende deze periode te leven, zal - mits ook het lichaam redelijk ontspannen wordt gedurende deze periode - hierin net zoveel veerkracht opdoen als een ander in een slaap van twee tot drie uur. Maar de meeste mensen kunnen dit niet. Wat men wel kan

doen is: in zijn gedachten een object nemen, dat niet samenhangt met het dagelijks leven, ze mogelijk daar zo ver mogelijk van afstaat.

Een voorbeeld: U bent als medicus, advocaat, ingenieur, ambtenaar voortdurend bezig met bepaalde aspecten van het leven. De medicus zal als tegenstelling van het probleem ziekte en gezondheid dat hem bezighoudt b.v. gaan denken aan bloemeteelt. De ingenieur - denkend - zal zich een ogenblik laten gaan en denken aan muziek. De advocaat, gewond aan het betogen en het zoeken naar de meest logische en wettelijk meest verantwoorde weg om een probleem op te lossen, zal de logica in de steek laten en zich bezighouden met fantasieën die gaan van spookverhalen tot sprookjes. De beambte, die over het algemeen is gebonden en gereguleerd binnen zijn beperkte functies zal dromen over Indië, Tibet of een soortgelijk land. Deze wijze van denken maakt een geestelijke ontspanning mogelijk. Juist omdat elke band met de ogenblikkelijke problemen door deze gedachtebeelden wordt gebroken. Het resultaat is, dat de overbelaste delen der hersenen (want die bestaan uit centra, en vanuit die centra gebruikt men bepaalde cellen intenser dan andere) nu tot rust kunnen komen door een geheel ander beeld. Er ontstaat een van omwisseling van krachten, die vitaliteit terugvoert daar waar kort tevoren vermoeidheid was.

Voor het lichaam geldt precies hetzelfde. Indien men in staat is zich een ogenblik in een zetel of op een bed neer te zetten en zich volledig te ontspannen (d.w.z. elke spier zo gemakkelijk mogelijk te houden en zich dan gedurende enkele minuten niet te verroeren), dan krijgt men ook hier de mogelijkheid om betrekkelijk snel de krachtreserve toe te voeren aan die delen, die daaraan een grote behoefte hebben. Deze wijze van ontspannen is zeker even belangrijk als het geven men normalerwijze onder ontspanning in deze wereld verstaat.

Ontspanning ziet men als amusement. Toch is er ook in amusement een bepaalde tendens aan te wijzen, die absoluut gunstig werkt voor de doorsnee-mens. Als men zich hoofdzakelijk bezighoudt met de dingen dezer aarde, met eigen leven en problemen (de materiele grondslagen daarvan), kan het heel goed zijn om - ter ontspanning - zich een ogenblik met andere zaken te bemoeien.

In deze zin kan een oprecht gemeend en geconcentreerd gebed een ontspanning betekenen groter dan iets anders. Op deze wijze kan een afstand doen van elk gemak van het normale leven een zeer grote ontspanning zijn, omdat de aandacht op geheel andere punten wordt gericht.

Over het algemeen kan men zeggen, dat voor vakantie en ontspanning de volgende factoren noodzakelijk zijn, rekening houdend met hetgeen ik reeds heb gezegd omtrent tegenstellingen. Voor de doorsnee-stadsmens. frisse lucht, beweging, ook wanneer het weer niet gunstig is. Het klimaat en de onaangenaamheden daarvan aandurven. Leren de bewegingen, die men maakt gedurende de periode van ontspanning te doen verschillen van de bewegingen, die men maakt gedurende zijn werkzaamheden. Een voorbeeld: Een klerk, lichtelijk gebogen, de blik meestal schuin naar beneden gericht als gevolg van het vele schrijfwerk. Als deze mens naar buiten gaat, dan zal hij zich oprichten, zijn schouders naar achter dienen te werpen, zijn buik- en maagspiers sterk te spannen, ook het middenrif, zodat een zekere militaire houding wordt bereikt. Hij zal daarbij de blik zo mogelijk iets omhoog richten, zodat het hoofd iets naar achter wordt gedragen. Het resultaat is alweer, dat hier lichamelijke andere spanning worden geschapen, die in feite een totale ontspanning betekenen.

En de vakantie? We zitten op het ogenblik in de tijd, dat veel mensen met vakantie gaan of misschien net geweest zijn. Ook hier is het nuttig even aan te stippen wat vanuit geestelijk en lichamelijke standpunt gewenst is. Geestelijk gezien is een tegenwicht noodzakelijk voor de normale gang van zaken. Iemand, die veel heeft gedaan aan studies op esoterisch en geestelijk gebied, zal gedurende deze periode eens proberen om zo materialistisch mogelijk te zijn. Dat heeft misschien zijn mogelijkheden aan de ene kant: aan de andere kant ongetwijfeld zijn charmes. De mens, die de tijd niet had om zich te verdiepen in bepaalde esoterische waarheden, zal daarentegen juist zijn rustperiode gebruiken om zich te richten op hoge geestelijke zaken.

Men zal zich gedurende een vakantie altijd een zeker regime moeten opleggen. Dus niet: we doen wel, zoals het uitkomt, maar ons voornemen we presteren vandaag dat. Dat wil niet zeggen, dat u elk uur van tevoren behoeft uit te stippelen wat u zult doen. Maar u zegt: Ik loop weinig in mijn normale werk. Als ik nu dus 3 uur heb gelopen op een dag, is dat voor mij voldoende. U houdt zich dan daaraan en wisselt uw wandelsport af met andere mogelijkheden. Als u weet, dat u gewoonlijk te jchtig bent, dan dwingt u zich nu eens bedaard te zijn, u bedaard voort te bewegen. Als u voortdurend in uw gedachten met allerlei problemen bezig bent, dan probeert u nu eens nergens aan te denken, behalve aan, de dingen, die u rond u ziet. Op deze wijze wordt ook de vakantie een zegen.

Voor de vakantie kunnen we zeggen, dat vertoningen en voorstellingen een gunstiger factor zijn dan in het dagelijks leven. Men heeft n.l. nu reeds het idee, dat men zich in het abnormale verplaatsende (een vakantietoestand is niet normaal) zich beweegt in een irreële wereld. Aanvulling van de irrealiteit door de droomwereld van het witte doek of de schijnwereld van het toneel maakt weinig uit, mits men alweer rekening houdt met het feit, dat een overdaad absoluut schadelijk is.

In de vakantietijd moet men verder proberen voor zichzelf iets te vinden, waarmee men bezig kan zijn. Het klinkt misschien heel vreemd, maar hoe vaak zien wij niet, dat iemand tegen wil en dank zit te bridgen, omdat het nu toevallig regent. Indien zo iemand voor zichzelf een reservetaak zou hebben weggelegd in overeenstemming met het karakter van zijn vakantie, dan zou hij daardoor dit uitvluchtje niet behoeven te gebruiken, maar het idee hebben zijn tijd absoluut volledig nuttig en prettig te besteden. Dit leidt tot een voorkomen van teleurstellingen en daarmee tot een beter aanvaarden van de rust en dus ook een beter herstel.

Over muziek zou ik nog gaarne het volgende willen zeggen: Muziek kan zeer grote waarden bezitten. Deze waarden gaan zover, dat zij in vele gevallen zuiver therapeutisch te noemen zijn, want ze hebben genezende en stimulerende invloed op menig mens. Maar een overdaad aan muziek is schadelijk. Als men in een vakantie muziek moet genieten, dan zou ik aanraden om ofwel dansmuziek te gaan horen, waarbij men dus zelf danst, danwel zich over te geven aan de klassieke of semi-klassieke muziek, waaraan herinneringen zijn verbonden. Geen pogingen doen om een nieuw meesterwerk te begrijpen. Dat kan men op een andere tijd doen. Voor de muziek als ontspanning in het dagelijks leven kunnen we over het algemeen stellen, dat het zelf muziek maken van veel grotere betekenis is dan het aanhoren van muziek. Hoort men muziek aan, dan dient men ervoor te waken dat voldoende afwisseling in het genre aanwezig is, zodat men niet juist door het voortdurend herhalen van bepaalde muzikale belevingen gedurende de ontspanningstijd in een bepaald geestelijk spoor terecht komt, dat op zichzelf dan weer een belasting voor het wezen betekent.

Ontspanning is voor de moderne mens een noodzaak. Deze ontspanning arbeid en zijn leven is voor hem meer noodzakelijk in zijn, dan hij zich kan voorstellen. Ze betekent niet amusement. Ze betekent: het zich herstellen, het hervinden van een innerlijk evenwicht en het gebruik maken van deze herwonnen krachten op een verantwoorde wijze. Een vakantieperiode moet in de eerste plaats hiervoor bestemd zijn. Daar hier echter een langere aaneengeschaalde rustperiode volgt, kunnen we zeggen, dat deze periode het best wordt gebruikt om contrasten tot het dagelijks bestaan te scheppen en hierdoor een vernieuwing van eigen bewustzijn te ervaren.